قانداق قىلغاندا بىز ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننى خىتاي پەنجىسىدىن ئۈزۈل ـ كېسىل قۇتقۇزالايمىز؟

يۈسۈپ ئاچىن قەشقەرىي

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» نىڭ «مۇستەقىللىق» 2 ـ ۋە 3 ـ سانلىرىدا ئېلان قىلىنغان: «بىز نېمە ئۈچۈن شۇ كۈنگىچە خىتاي پەنجىسىدىن قۇتۇلالمىدۇق؟» ـ سەرلەۋھىلىك ماقالىمىزدىن ئوقۇغۇچىلىرىمىزغا ئۇنىڭ بەش سەۋەبى مەلۇمكى، دېمەك، ئەنە بىز بۇ ماقالىمىزدا شۇ بەش سەۋەبنى مۇئەييەن بەش تەدبىرگە ئايلاندۇرۇپ، ئۇنى قانداق ھەل قىلىشىمىز لازىملىقى توغرىسىدا توختىلىپ ئۆز كۆز قاراشلىرىمىزنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتمەكچىمىز.

ھەقىقەتەن ھەم شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى مۇنەۋۋەر كىشىلىك مىللىي كۈرەشلىرىنى ئاخىرقى غەلىبىگە ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ مىللىي مەنپەئەتى يولىدا جان پىدالىق بىلەن چېلىشىدىغان بىر جەڭگىۋار سىياسىي پارتىيىسى بولۇشى لازىم. ئۇ پارتىيە باشقا ئىلغار ئەللەرنىڭ مىللىي ئازادلىق كۈرەشلىرى تارىخىدا سىناقتىن ئۆتكەن تەجرىبىلەرگە كۆرە بۈگۈنكى شەرقىي تۈركىستان شارائىتىغا مۇۋاپىق مۇنتەزەم ئۇيۇشتۇرۇلغان ـ بىردىنبىر، ئەتراپلىق ئىسلام قائىدىلىرىگە ھۆرمەت قىلىدىغان، ئىلغار ئەللەرگە دېموكراتىيىنى رەت قىلمايدىغان، ئوچۇق ـ چىن، كومۇنىستلار پارتىيىسى بىلەن ھەمكارلاشمايدىغان ئەڭ ئىلغار ۋە ئەڭ زامانىۋى شەكىلدىكى بىر ئۇيغۇر مىللىي پارتىيىسى بولۇشى لازىمكى.

ھەممىمىزگە ياخشى مەلۇمكى، شەرقىي تۈركىستان تارىخىدا بىزنىڭ مىللىي مەنپەئەتلىرىمىز يولىدا غايەت زور ئىنقىلابىي ۋەزىيەت ئاتقۇزۇپ كەلگەن ئىسلام دىنى ھازىرمۇ بىزنىڭ كۈرەشلىرىمىز ئۈچۈن چوڭ ھەسسە قوشىدىغان ئىنقىلابىي دىندۇر. ھالبۇكى، ئىسلام دىنى ئۆزىگە ئېتىقاد قىلغۇچىلارنى ھەر بىر ئىنقىلابىي رەھبەرلەرگە ھەرقاچان خىيانەت قىلىشتىن قەتئىي ئەيىبلەيدۇ، كۈرەشتە جەڭگىۋارلىقنى ھەمىشە مۇقەددەس ئىرادىنىڭ دالالىتى قىلىپ كەلدى. ھەر بىر ئىنقىلابچى ئۈچۈن مانا بۇنىڭدىن ئارتۇق چوڭ مىللىي ـ دىنىي، ئەخلاقىي ھەم سىياسىي سىرمايە بولۇپ، مۇھىمى ئىنقىلابچىلارنىڭ ئۆز نەپسىگە ئۆزىنىڭ قانائىتىنى، باشقا تەكەببۇرلۇقنى جاسارىتىنى. ئۆز ئىشىگە ئۆزى رەھبەرلىك قىلىشنى كۆچەيتىدۇ. شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ 30 ـ يىللاردىن بۇيانقى كۈرەشلىرى ئۇلارنىڭ خىتاي خائىنلىرىنىڭ قايسىسىغا بولسۇن ئەپسۇنلاي، ئاشۇ كۈنگىچە ھەپسىدە ئازابلىنىپ كېلىۋاتقان مەشھۇر دىنىي ھەم مىللىي ئىنقىلابچى ئابدۇلئەزىز مەخسۇم دامولام ئىنقىلابىي سوپىتىلىرى بىزنىڭ بۈگۈنكى ئىنقىلابىمىزنىڭ بىردىنبىر ـ بىر شاھىدى بولالايدۇ. ئۇ ھازىرمۇ 83 يېشىدا يەنە خىتاي ھەپسىسىدە ئاخىرقى ئازاپ ئوقۇبەتلىرىنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە. دېمەك، شۇنىڭ ئۈچۈن شەرقىي تۈركىستاندا ھەرقانداق بىر پىكىر پارتىيە قۇرۇلسۇن، ئۇ ئىسلام دىنىنى «كونىلىق» دەپ چەتكە قاقماسلىقى، ئۇنى ئۆز يولىغا يول باشچى قىلىپ، ھەم مىللىي ھەم دىنىي خاتالىق يول قويمىغان بولسا، جىددىي بىر ئۇيۇشتۇرغۇچى بىر سىياسەت ئىشى ئەمەس، ئۇ ئاچچىق كۈچ، ئۆزىدە تىلىك مىللىي ئىشتۇر.

شەرقىي تۈركىستان ئۆزىدىكى ئۈچ يۈز خەلق ـ مىللەتلىرىغا غايەت چوڭ ھەم ھەل قىلغۇچى تارىخىي كۈچلەر بەرگەن. شۇڭا ئەگەر ھەرقانداق بىر پارتىيە بۇ كۈچىنى ئىنكار قىلىپ، ئۇنى ھەرقانداق بىر غەرەزى يولغا سالماقچى بولسا، ئۇ ساقلىنىپ قالالمايدۇ بىلەن ئۆز مىللىتىنىڭ خەلقىنىڭ قايسىلا يەرگە بارسا يولىدىن ئاجراپ قالىدۇ. مۇشۇ سەۋەبلىكمۇ بىزنىڭ بۈگۈنكى ۋەتىنىمىزدە قۇرۇلغان 1933 ـ يىلدىكى

شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال جۇمھۇرىيىتى بىلەن 1945 ـ 1949 ـ يىللاردىكى ئازاد شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابىي جۇمھۇرىيەتلىرى ئۆز دۆلەت ئۆزۈكلىرىنى تولۇق خەلقچىللىق نىشانلىرى ئاساسىدا ئېلان قىلىشقان ئىدى.

ـ كومۇنىستلار پارتىيىلىرى بىلەن ئۇچىغا چىقىشمايلى ـ دېيىشىمىز ئۈچۈن تېخىمۇ زەخىم. ھالبۇكى، بۇرۇنقى بىرەر كومۇنىست بولمىغان شەرقىي تۈركىستاندا ھازىر 180 مىڭ مىللىي كومۇنىست، 160 مىڭ مىللىي كومسومول لاربار. ئەگەر بىز بۇ سانغا كومۇنىستلارغا قىلغان يېقىن ئىشنى، شۇنداقلا 400 مىڭدىن ئوشۇق مىللىي ئىشچىلار بىلەن بولۇۋاتقانلىقىنى نەزەرگە ئالساق بۇ سان تېخىمۇ كۆپىيىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ تۆرت چېگرا رايونىدىكى تۆرت ئەلنىڭ ـ سوۋېت ـ شوراجۇمھۇرىيىتى، مانغولىيە خەلق جۇمھۇرىيىتى، خىتاي ۋە ئافغانىستانلارنىڭ تولۇق كومۇنىستلىق تۈزۈمىدىكى ئەل ئىكەنلىكىنى بىر دەقىقىمۇ ئېسىمىزدىن چىقارماسلىقىمىز كېرەك. بۇ خەلقىمىزنىڭ: «ئالدى كەينىڭگە قاراپ ئىش قىل!» دېگەن سۆزى بىزگە ياخشى بېشارەتتۇر.

لېكىن شەرقىي تۈركىستاننىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن بىز ئەنە شۇ ئېچىلغان ئۇرۇس (?) قىلغۇدەك مىللىي پارتىيە ـ ئۇ ھاكىمىيەت پارتىيىسى بولسۇن. شەخسەن مەن ئۆزەم شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، شەرقىي تۈركىستاندا مۇنداق بىر ھاكىم مىللىي پارتىيىنىڭ بولۇشىغا بۈگۈنكى مەيلى دېموكراتلار بولسۇن، مەيلى كومۇنىستلار بولسۇن ئۇلارنىڭ ھېچ بىرى قارشى بولمايدۇ. ئۇنىڭ بىر سەۋەبى شۇكى، مەسىلەن، ھازىرقى شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي كومۇنىستلارنى ئالساق ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كومۇنىست بولۇشلىرىغا قارىماي مىللىي مەنپەئەتلىرىمىز يولىدا خىتايلارغا جىددىي قارشى چىقىشتى. يەنە بىرى تۈرمىلەردە ياتقانلار. شۇنداقلا كۆپلىگەن ئۇيغۇر كومۇنىست كومسومولىرى بۇرۇنقىلار ھەرخىل ئەسلىرىدە ۋەتىنىمىزنىڭ مۇستەقىل كېلىشى ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدە كۆپلىگەن ھەقىقەت يىپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويماقتا. مەن ئۆزەم مانا بۇلارغا مىللىي پىكىر ۋە ئەقىدىلەرگە گۇمان قىلمايمەن.

ئەنە بىز بىلەن دېمەك، بىز ئوتتۇرىغا قويۇۋاتقان يوقىرىقى ئۈچ شارائىت يولىدا تېپىپ ئۈچ پارتىيە بولۇۋېلىپ ھاكىمىيەتتە ئالماشمۇ ـ كىنمۇ؟ ـ دەپ سورىشى مۇمكىن. راس، ھازىر كۆپلىگەن مىللىي مۇستەقىل دۆلەتلەردە بۇنداق رىقابەتچى پارتىيىلەر مەۋجۇت. لېكىن ئۇلار شۇ شەرت بىلەن مەۋجۇتكى، پەقەت ئۇنىڭ مىللىي ئازاد بولۇپ، مىللىي دۆلىتى بەرقارار بولغاندىن كېيىن. دېمەك، بۇنىڭدىن بۇرۇن پەقەت بىرلا پارتىيە بولۇشى شەرتكى، ئۇ مىللىي پارتىيە! شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۈگۈن ھەممىمىز جىددىي بولۇشۇپ پەقەت ئاشۇ بىر مىللىي پارتىيىمىزنى قۇرۇۋېلىشىمىز، ئۇنى ئاسراشىمىز ۋە ئۇنىڭ بۈيۈك مىللىي غەلىبىسى ئەمىن قىلىشىمىز شەرت. ئەگەر قايسى بىرىمىز بۇ تولۇق شەرتنى بۇزۇپ باش ـ باشتاقلىق يولىغا كىرسەك ۋەتەن ۋە مىللەت ئاسىيسى بولۇپ قالىمىز. بۇنىڭدىن باشقىچە بولۇشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس.

ئىككىنچى مەسىلە ـ بۇ بىزنىڭ ۋۇجۇدىمىز، دىيانىتىمىز، ئادالەت ۋە نومۇسىمىز مەسىلىسى. بۈگۈن بىزنىڭ ئىچىمىزدە مۇرتەد خائىنلارنىڭ جىق بولۇشى يوقىرىقى تۆرت ئىنسانىي خىسلىتى سۈيىنى يانى

ئاجىز بولغان شەخسىيەتچى شەخسلەر تۈپەيلىدىن بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىزنىڭ مىللىي ئېتىقادىمىزغا قانچىلىك ئېغىر داغ چۈشۈرۈپ كەلگەنلىكىنى بىز يۇقىرىقى ماقالىمىزدا قەيت قىلغان ئىدۇق. بۇنىڭدىن مۇندىن كېيىنمۇ ئۈزۈل ـ كېسىل قۇتۇلۇپ كېتىمىز دەپ ئېيتالمايمىز. لېكىن ئەگەر بىر مىللىي پارتىيىمىز قۇرۇلۇپ مىللەتنىڭ تەربىيىسى كۈچەيسە، مىللىي دەرىجىمىز بەرپا بولۇپ، مىللىي پەخرىمىز ئۆسسە، بۇنىڭ سۈيلىشىش تەبىئىي. چۈنكى بىزنىڭ ئۇستاز ئالىم تىلچى ۋە شائىر يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئەيتقىنىدەك، ھەقىقەتەن ھەم دۆلەت مىللەتنىڭ ئالتۇن بوسۇغىسى بولۇپ، ئۇنىڭغا بولغان تۈسدىغان بالىنىڭ كۆڭلىنى ھەرگىز مۇتاتاتماسا ئۇ. شۇ كۈنگىچە بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى بىسپ كەلگەن ئاتا، ئانا ۋە غوجا يارلىرىدەك مۇشۇ بوشلۇققا بولغان كېلىشىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

ھازىر ۋەتىنىمىزدە ئوتتۇز يىللاردىن سوزۇلغان ئېغىر مىللىي زۇلۇم بىلەن ئۇ ئۇستىگە ئەگىشىپ كېلىۋاتقان خىتايچە ئاتالمىش «ئىنقىلاب» نىڭ يەنە خىتايلارغا نىسبەتەن قىلىپ كەلگەن خىلمۇ ـ خىل كۆزگە كۆرۈنگەن كىشىلەرنى ئۆلتۈرۈش ئەنئەنىسى ماقادارا. مەسىلەن، يېقىندىن بېرى خىتاي ھەربىيلىرى تەربىيىلىگەن ئافغانىستاننىڭ ئىچكى ئۇرۇشىغا ئەۋەتىلۋاتقان ئۇيغۇر ھەربىيلىرى، خىتايلار ئۈچۈن ئىشلەشكە ھېچقانداق ئىستىشكە تەيبىرى. لېكىن ئۇلار چېگرالارنى ئۆتۈش بىلەن كۆپلىگەن يارانلىرىنى ئەسىرلىكتىن قۇتقۇزۇۋېلىپ ھەمدەمچە جاسارەتلىرى بىلەن ئاشكارە قىلىپ، باشقا ئەللەردىن پاناھلىق تىلەشمەكتە. بۇنىڭ بىلەن بىز ئەلنىڭ بىزنىڭ مىللىتىمىزنى ئازادە ئۇيغۇرلار ئۆزىدىن ھېچ دەپ ئالغان ئۇلۇغ چىقىشقا ئوقۇمۇش تەلەرىگە جاۋاپ بېرىلمەكتە. بىز بۇ كەبى ياخشى كىشىلارنى تولىسى ئۇلار ھوقۇقى قارشى ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ساماۋىي مىللىي پەخرى بىلەن ئۇلۇشقانلىقىغا ئىشەنمىز!

ئەنە بىز ئۆتكەن بىر ماقالىمىزدا چەتئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز ئىچىدە ۋەتىنىنى بۆلۈپلىگە ئۇنتۇپ قالغانلار بىلەن يۇرت ئىچىدە سەلتەنەت ئاتا بولۇۋاتقانلىقىنى كۆڭلىمىزنىڭ ئاغرىپ بولۇۋاتقانلىقىنى ئاللاھقا ئىپادە ئۆتكەن ئىدۇق. «ئۇلارنىڭ مۇڭگۇزلىرى ئۇسسا تۇيۇغى سېغىر ئىدى» دېگەندەك. بۇ سۆكۈنات تېخىچە قۇلاقلىرىمىزنى ئۆلە خىجىللىق ـ لارنى چېنى بىزگە ئىتمەن. سەۋەپ بولكى، بىزنىڭ ئىچىمىزدە ھازىر شۇ دەرىجىدە ۋەتەنگە ئوتتۇق خۇچلار بار كى، ھەجەپلىك ئۇلار: «بىزنىڭ ۋەتەندە ئانىمىز ئەنە ئۆزگىدى، چوقۇلى يەلكىن ئۇيغۇرچە سۆزلىيەلمەيدىغان يەر ئوغلى ئۈزۈلىپ خەنزۇلارغا ئاللىقاچان قۇربان بولۇپ كەتتى ...» دېگەنگە ئوخشاش قىلچىمۇ ئاساسسىز بولغان سۆزلەر بىلەن ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي راھەتلىكلىرىنى ساقلاپ ئىشلىماقتا. مانا بۇ نېمە دېگەن ئېغىر ھەم ئېچىنىشلىق گەپ؟!

ئەلۋەتتە، ئۆزىنى ـ ئۆزى بۇ قەدەر كەمسىتىپ، مىللىتىنى ھاقارەتلەپ، ئەسلىمچىلىكنىڭ بۇ كەبى يېقىنچە ھەم ئاسان يولىغا كىرىۋالغان، ۋەتەندىشلىرىمىز، ھازىرچە ناھايىتى ئاز بولسىمۇ لېكىن ناھايىتى خەتەرلىكتۇر. بىز شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى، بۇ قېتىم مىللىتىمىزنىڭ ھەقىقىي ئازادلىقى ۋەتىنىمىزنىڭ تولۇق مۇستەقىللىقى ئۈچۈن بولىدىغان كۈرەشلەر بولسا ھەر قانداق خەيرىخاھ تەرەپلەردىن قىلىنغۇسىدۇر!

(داۋامى بار)

ئۇيغۇر ئوغلى

سېغىندىم سېنى

ئانا ۋەتەن مۇھەببىتىڭ زورەكەن سېنىڭ،
سېنى ئويلاپ كۆڭلۈم تىنچىمىدى بىئارام مېنىڭ.
كەتمەس يەنە قەت كۆز ئالدىمدىن گۈزەل سۈرىتىڭ،
ئۇيغۇرىستان - گۈلىستانىم سېغىندىم سېنى.

تارىخاردىڭ گۆزەچىسى ئاقباش تاغلىرىڭ،
ئەتىۋار تاغلار ئاستىدا گۈل-چىمەن باغلىرىڭ.
ئۇزۇن ئۆسۈپ ئۆتكەن مېنىڭ ياشلىق چاغلىرىم،
نامى قوتلۇق شەھەر - شانىم سېغىندىم سېنى.

ئالتۇن تۇپراق زېمىنىڭدا زۇلۇم ھۆكۈمران،
باسقۇنچىلىق قىلىچىسىنى تىپسپ تۇرارقان.
سەندە دايىم غەزەپ بىلەن كۆزگە كۆرەر بوران،
مەرتلەرنىڭ ئىپتىخارىم سېغىندىم سېنى.

ياۋۇز قارىشى كۆرەش قىلماي چىدىمىدى ئىنسان،
رەقىبىگە باش ئېگىشكە ئۇنىمىدى قەھرىمان.
خىتايلارنىڭ زۇلمى مېنى سەندىن ئايرىغان،
شۇڭا سېنى ئەزىز ۋەتەن سېغىندىم سېنى.

ئۆزگە ئەلدە تۇرساممۇ مەن سېنىڭدىن يىراق،
ئۇنۇتمىدىم سۆيگەن ئېلىم، خەلقىمنى بىراق.
كېچە-كۈندۈز ئۆرتەنمەكتە كۆيەر يۈرەك،
كەلگۈسى ھۆر ئانا ئۈچۈن سېغىندىم سېنى.

كېچىكىمدىن ئاق سۈت بىلەن تەربىيەلەپ باققان،
چىراق قىلغىچە جاپايىمنى ھەم تولا تارتقان.
ئەللەي ئېيتىپ كۆزلىرىمدىن ياشلىرى ئاققان،
مېھرى ئىسسىق جېنىم ئانام سېغىندىم سېنى.

كۆرۈنمەكتە كۆزلىرىمگە ئاقارغان چېچىڭ،
ئاخىر نىما قىلالمىغا قايغۇلۇق - زارىڭ،
جاھالەتلىك دۇنياسىدا ئېغىردۇر ھالىڭ،
بىر ئالەمچە سۆيگۈ بىلەن سېغىندىم سېنى.

ئۇيغۇر، قازاق، مونغۇل، قىرغىز قېرىنداشلىرىم،
ھەسرىتى كۆپ شاتلىقى ئاز قېرى ياشلىرىم،
ۋەتىنىم بىللە ئۆسكەن دوست - سىرداشلىرىم،
نەدە بولسام مەن شۇ يەردە سېغىندىم سېنى.

ياۋۇز قارىشى بەل باغلىغان ئادالەت ئۈچۈن،
چىن قەلبىدىن كۆرەشكەن سائادەت ئۈچۈن،
ئالغا قاراپ ئىلگىرلىگەن كامالەت ئۈچۈن،
ۋەتەنپەرۋەر جەڭچىلىرىم سېغىندىم سېنى.

ئېيتەلمىدى سان - ساناقسىز مالاللارغا تولغان،
تاغلىرىدا قۇشلار مەخلۇق سايرىشىپ تۇرغان،
غەزەپ بىلەن دولقۇنلىرى قىرغاققا ئۇرغان،
ساپ ھاۋالىق سايرام - باغراش سېغىندىم سېنى.

ئۇزاق ئەمەس يوقىلىدۇ زۇلمەتلىك تۈنلەر،
ئاخىر يېتىپ كېلۇر بىزگە ئازادلىق كۈنلەر،
باھار بولۇپ ئاتاق قويىنى ئېچىلۇر گۈللەر،
ئەي بەختلىك خوشال كۈنلەر سېغىندىم سېنى.

ۋەتەننى قوتقۇلدۇرۇش رادىئو ئىستانسىنىڭ خەۋىرى.

گېزىتىمىزنىڭ شۇ يىلقى بىرىنچى سانىدا ئالاھىدە خەۋەر قىلغىنىمىزدەك فاشىست خىتاي ھەربىلىرى كۆپلىگەن شەرقىي تۈركىستانلىق ئۇيغۇر ياشلىرىنى زورلاپ خوشنىمىز ئافغانىستانغا رۇسلار قوشۇنىغا قوشۇپ ئۇرۇشقا ئەۋەتكەن. ۋەتەننى قوتقۇلدۇرۇش رادىئو ئىستانسىسىنىڭ يېقىندىكى بىر خەۋىرىگە قارىغاندا ئۇ ئۇرۇشقا قاتناشقان ۋەتەنداشلىرىمىز ئىچىدە بىھۇدە قايت بولۇپ ئۆلگەنلەرنىڭ سانى كۆپەيمەكتە ئىكەن. جەڭلەردىن ئۇرۇشلارنىڭ بىرىدە يارلىنىپ ۋەتەنگە يانغان بىر ۋەتەنداشىمىز ماھمۇت ئىسىملىك بىر ياش زىيانكەش تولغۇبىر ئېچىنىشلىق قازاغا دۇچار بولۇپ ئۆلگەنلىكىنى مەرھۇمنىڭ ئاتىسىغا مەيۇسانە ئېيتىپ بەرگەن ئاھاڭلىرى بىلەن يەتكۈزگەن ۋە ئۇ؛
- بىزچە ئەنە بىھۇدە ئۇرۇشنىڭ قۇربانى بولغىچە ۋەتىنىمىزدە ئۆز ئازاتلىقىمىز يولىدا جان پىدا قىلايلى! - دېگەن.

چەت ئەل خەۋەرلىرى

خىتاينىڭ ئۆزىنىڭ ۋە باشقا بىر قانچە شەرقىي - جەنۇبىي ئاسىيا ئەللىرى ئەخباراتلىرىنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا خىتاي باش باقانىنىڭ مۇئاۋىنى لىشەننەن شۇ ئاينىڭ باشلىرىدا بىرنەچچە كۈنلۈك دۆلەت زىيارىتى بىلەن ئاۋىستىرالىيەدە بولۇپ ياپونغان. ياپون مۇخبىرلىرىنىڭ مۇلاھىزىلىرىگە قارىغاندا لىشەننەن بۇ زىيارەتتە "جۇڭگو مۇھاجىرلىرى" دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئالاھىدە توختالغان.
بۇ يەردىكى "جۇڭگو مۇھاجىرلىرى" دېگىنى تولىراق شەرقىي تۈركىستاندىن بارغان ۋەتەنداشلىرىمىزنى كۆزدە تۇتۇلغانىدى. خىتاي باش باقانى مۇئاۋىنىنىڭ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئالاھىدە توختالغانلىرىدىن بىزنىڭ يەنە كۆپلىگەن ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ئاۋىستىرالىيە مەھرۇمىيەتلىرىگە يولۇقۇپ "قىلىش مۇمكىن" دەپ پەرەز قىلىنماقتا.

ئىسلام ئاباد:
شۇ يىل 17-ماي شەنبە كۈنى بۇ يەردە پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمان دۆلەتلىرى تاشقى ئىشلار باكانلىرىنىڭ 11-قېتىملىق يىغىنى باشلانغان. خەۋەرلەرگە قارىغاندا بۇ يىغىن دۇنيادىكى ئىسلام دۆلەت باشلىقلىرىنىڭ كەلگۈسى يىغىنى ئۈچۈن تەييارلىق كۆرۈشكەن.

"شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى" بىر يىللىق خاتىرىسىنىڭ ھەر يەرلەردە ئۆتۈشى.

كەشمىر:
ھەممىزلىماچى ئىغىلى تىلەك قارى جانابلىرىنىڭ تەھرىراتىمىزغا ئەۋەتكەن مەلۇم قىلىشىچە، كەشمىر 1-ئاپرېل ئۇلۇغ جۈمە كۈنى بىر تۈركۈم شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنداشلارنىڭ ئىشتىراكى ئىچىدە قەشقەر مەھەللىسى دەپ ئاتىلىپ كەتكەن پاركوچىسىدىكى بىر باغدا ئۇيۇشتۇرۇلغان مەرىكىسىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە ئۆتكۈزۈلۈپ، شەرقىي تۈركىستان ئاۋازىنىڭ، بىر يىللىق خاتىرىسى ئاتاپ ئۆتكۈزۈلگەن. بۇ ئولتۇرۇشتا تىلەك قارى ئۆزى گېزىتىمىز ھەققىدە بىرنەچچە «بىز ئۇيغۇزلار ۋەھشىيانە بىرلىك پەخىرلىرىنى ئاتاپ تورۇپ تەبرىك ئۈچۈن سۆزلىگەن. ياش تەلىپلەر ئەركىن ۋەتەن گۈل تاپايلى، «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» بېسىلغان شېئىرلاردىن پارچىلار ئوقۇشىپ، ئۇنىڭ ئاخىرىغا سېلىپ ئۆتكۈزۈشقان ۋە گېزىتىمىزنىڭ ئىستىقبالى ھەققىدە ئېيتىلغان ھەر خىل پىكىر - تەكلىپلەر ئېيتىلىپ ئولتۇرۇلغان.

كابول:
ئۇ يەردە تۇرۇۋاتقان ئابدۇللا زۇخان جانابلىرىنىڭ سەللىماتىغا قارىغاندا ئۇچ ۋەتەنداش بىر ئۆيدە ئولتۇرۇپ بۇ مەركىزنى ئاتاپ ئۆتكۈزگەن. گېزىتىمىزنىڭ ئىستىقبالى ئۈچۈن بىر ئولتۇرۇشقا قاتناشالماي قالغان دوست - يارانلىرىنىڭ پىكىرلىرى ھاۋالە قىلىنىپ، گېزىتىمىزنى ئولاتىقەت زەرەلىق بىلەن ئوقۇپ كەلگەن ئۈچ ۋەتەنداشنىڭ ئادرېسى ئەۋەتىلگەن.

تاغ قىشلاق

ئۇ يەردىكى مۇخبىرىمىز ئۇيغۇر ئوغلىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، ئوتتۇزىنچى ماي كۈنى ئۇ يەردىكى ھەر - ھەر يەرلەردىن كەلگەن ئولتۇرغان ۋەتەنداشلار جەم بولۇپ، شەرقىي تۈركىستان ئاۋازىنىڭ» بىر يىللىق خاتىرىسىنى چوڭ قىزغىنلىق كەيپىياتىدا تەنچىسى ئاتاپ ئۆتكۈزگەن. بۇ خاتىرە شەرىپىگە ئوقۇلغان سۆزلەردە گېزىتىمىز ئۈچۈن كۆپلىگەن ئەھمىيەتلىك پىكىر - تەكلىپلەر ئېيتىلغان.

[illegible]

ئۇقتۇرۇش

ئادرېسلىرىمىزدا ئۆزگىرىش بولۇش سەۋەبلىك، يېڭى ئادرېسىمىزنى كېيىنرەك مەلۇم قىلماقچىمىز. شۇ سەۋەبتىن ۋاقىتلىق بولۇپ تۇرۇشىمىزنى قارىلاردىن ئۆتۈنىمىز.

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

ھەر ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلەر ژۇرنىلى

ئاپرېل 1980
4-سان
(№ 13)

گېزىت 1979-يىل ئاپرېلدىن ئېتىبارەن چىقماقتا.

ياشىسۇن بارلىق چەت ئەللەردىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنپەرۋەرلەرنىڭ بۈيۈك مىللىي بىرلىكى!

شەرقىي تۈركىستان ۋەتەنپەرۋەرلىرىنىڭ بۈيۈك غەلىبىسى — خەلقئارا ئۇيغۇر مىللىي بىرلىك ھەمدوسلۇق يىغىنى ھەققىدە

ئەخبارات

خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلىرىنىڭ تەشەببۇسكارلىقى — «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ بىر يىللىقىنى نىشانلاش مۇناسىۋىتى بىلەن شۇ يىل 17-ئاپرېل كۈنى مۇناسىپ ئەللەردىكى مۇناسىۋەتلىك ۋەتەنپەرۋەرلەرنىڭ ئۇنچا قىستىلىق ئۇچرىشىشى بولۇپ، ئۇچرىشىشتا مىللىي ۋە سىياسىي قىزغىنلىق ئۆچمەس ئۆتتى. بۇ يىغىندا قەھرىمان دىن كەلگەن ۋەكىللەر بىلەن سىياسىي ئەنئەنىۋى ئەدەب ۋە ئەنئەنىلەر دىنىي بولۇپ كۆپلىگەن ۋەتەنپەرۋەر سۆزگە چىقىپ قىممەتلىك پىكىر تەكلىپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. ھاضىرىنلار ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستان يېرىلىپ كەتكەندىكى شەرەپلىك كۈرەشلىرى ئۈچۈن مۇھىم سىياسىي مۇراجىئەتنامە قوبۇل قىلىنىپ، يىغىن غەلىبىلىك بىلەن يېپىلدى.

:::

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ مەخسۇس لەۋھىسى.

خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلىرىنىڭ گېزىتى — «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» گېزىتىنىڭ بىر يىللىق خاتىرىسىنى نىشانلاش مۇناسىۋىتى بىلەن گېزىتىمىزگە ئۆتكۈن ئەۋەتىپ يار — يۆلەكتە بولغۇچىلار كەلگەن ئورۇنلاردىكى ئاتاقلىق ئەربابلار ئەڭ يۈكسەك ۋەتەنپەرۋەرلىك قىزغىنلىقى بىلەن تەبرىكلىدى ۋە ئۇتۇق تىلىدى:

جاناب ھەمدۇل ھاجى ئوغلى ئەلەك قارى (گەرمانىيە)، مۇسا يۇ ئەپەندى غەزنىچى (فرانسىيە پورتى)، ئا. ئى. چىنالى (ئاناپولى)، مۇھەممەت يېھىم تۇردىيانى (ئاباگوزى)، زەينە دۇكىدىنى ئەپەندى بىرساق ئوغلى (ئالمانى)، ئىنەققى جانابىلىرى (ئەنگىلتەندى)، ئارتىغۇل ئەپەندى جانابى خەنە قىتى، سۇرىيەلىك تۇرغان ئەپەندى (تاشكەنتى) ئابدۇلھادى جىمجىمەخان ئوغلى (تالمىدىز بولمىغىنى).

ھېكمەت: ھىممەت بىلەن ياشىغا مۇنارەنى يولەتكىلى بولۇر.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» — ۋەتەن ئاۋازى

(گېزىتنىڭ بىر يىللىق خاتىرىسى مۇناسىۋىتى بىلەن)

تارىخىي دۈشمىنىمىز خىتاي پەنجىسى ئاستىدا 30 يىلدىن بېرى زۇلۇمغا قالدۇرۇلۇپ تۇنجۇقتۇرۇپ كەلگەن مۇبارەك شەرقىي تۈركىستان ئاۋازىنى يەنە دۇنياغا ئاڭلىتىشقا باشلىغىنىمىزغا بۈگۈن توغرى بىر يىل توشتى. بۈگۈن قولىڭىزدىكى بۇ قۇتلۇق گېزىتكە بىر يىل!

بۇ بىر يىل ئىچىدە گېزىتىمىز ئۆزىنىڭ 12 سانىنى نامايىش قىلىپ 13-سانى بىلەن مانا بىر يىللىق خاتىرىسىنى نىشانلىماقتا. گەرچە گېزىتىمىز ئۆزىنىڭ بۇ ئون ئۈچ سانىنى تېخى سۈپەتلىك تولۇق نەشر قىلالمىغان، ئاز-لىقى ۋە مەزمۇنى تېخى بىر خىل كەمچىل نەشرىياتلىق دەرىجىسىگە چىقالمىغان بولسىمۇ قارىماي خۇددى ھەمراھ يا تىغسىز ئۇچقان لاچىندەك ئالەمنى سەير قىلىپ، بۈيۈك ھېجرەت شەرىپىنى، مەدرىسە ئالىيە، كوچىنى تىكىپ ئەسىر ياشىغان ئۇلۇغ ئەلشىرنىڭ ۋارىسلىرى ئانا ۋەتەن ئىشقىدا شەيدا بولۇپ كېلىۋاتقان مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ دىلىغا ئابۇ نىسان بولدى. ئەنئەنىۋى دۈشمىنىمىز خىتاي فاشىستلىرىنىڭ چىلىگە ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ شۇم مۇستەملىكىچىلىك ئاغزىنى يىپ، ئوتتۇرا دۇنيانىڭ دەھشەتلىك زۇلۇم — سىتەملىرىنى ھەققانىي تەشۋىقاتى نىسبەتەن ئاشكارە پاش قىلدى. قۇتلۇق دىيارىمىز شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن جان دوستلۇق بىلەن بىزلەرگە يارىدەم قوللىرىنى سوزۇپ كېلىۋاتقان سالارىيە، ھىندونېزىيە، تۈركىيە، رۇسىيە ۋە ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردە مۇساپىر تەلەردە بولۇپ. ھەتتا گېزىتىمىزنىڭ تەسىرى ئاۋۇستىرالىيە كەبى كۆچۈپ بارغان ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ئىچىگىچە يېتىپ باردى. بۇنىڭ بىلەن ئەزىز ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ دەۋاسى شۇ بىر يىل ئىچىدە تېخىمۇ ۋەزىيەت بولسىمۇ خەلقئارا سەھنىگە چىقىپ، پۈتۈن مىللەتلەر تەشكىلاتىغا ئۇز ساداسىنى ئاڭلاتتى.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ ئىستىقبالى پارلاق ھەم چەكسىز يارقىندۇر. چۈنكى بۇ گېزىت ئەنچىسى ئەقىدىمان خەلقىمىزنىڭ جاھان بويلاپ دۈشمەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئۇچقۇن ھەم مۇرەسسەسىز جېلىپ قىلىنغان بىردىن-بىر نەشر ئەپكارىدۇر. بۇ ئۈچۈن بىز ئۇنىڭ بىر يىللىق نىشانلىق يولىنى ئەسلەپ ئۇنى پۈتۈن ۋەتەنپەرۋەرلىكى ۋە بارلىق چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز ئالدىغا ئوتتۇرىدىكى ئۈچ تۈرلۈك مۇھىم ۋەزىپىلەرنى قويىمىز:

بىرىنچى: — گېزىتىمىزنىڭ ھەر بىر سانىنى تەكرار — تەكرار قىلىپ كېلىۋاتقان بۈيۈك مىللىي بىرلىكنى ساقلاپ ئۆزىمىزنى پەندىنى ھەقىقى مىللەتچى ھالغا كەلتۈرۈشىمىز لازىم. مانا شۇ بىرلىك ئارقىلىق دۈشمەن خىتاي ئاسىيادا خورلىغان كەلگەن ئەرۋاھ ۋە ئۇلۇغ مىللىي بىرلىكىمىزنىڭ بىر ئۇچىنى بۇزغان ئۇلۇغ ئورنىنى. بۇ ھەقتە «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ پۈتۈن ۋەتەنداشلىرىمىزنى سىردىن بىغۇلۇق شۇكى، بىز ئالدى بىلەن ئانا دىيارىمىزدىكى ۋەتەنداشلىرىمىزغا چەكسىز تۇغقانچىلىق ئورنىدا ۋە قىلىپ، ئۇلارنىڭ يېتەكچىلىكىدىكى ھۆكۈمەت بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا ئىسيان قىلىدىغان، خىتايلارغا ئېچىلغان يېقىنلىق كۆرسىتىشى بىلەن بىلەن ھەر قانداق ئىككى ئايرىمىچىلىق-مەزھەپچىلىك، يۇرتۋازلىق، ئۆزئارا ئىختىلاپنى چەتكە قاقتۇرۇپ، ئىتتىپاقلىققا چاقىرىمىز. ئاز-كەم سىياسىي پىكىر پەرقىمىز بولسىمۇ ئۇلارنى چەتكە قايرىپ ئەتىۋارلاش لازىم. بىر ئۇلۇغ ۋەتەنپەرۋەر مىللىي بۈيۈك خەلقىمىزنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى تاشقىرىغا ئۆزگەرتمەسلىكىمىز لازىم.

ئىككىنچى: — شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى مەيلى ۋەتەن ئىچىدە ۋە يا تېشىدا بولمىسۇن تارىختىن بېرى ئۇيغۇر مەسىلىسى بولۇپ كەلگەن. مۇندىن كېيىن ھەرقانداق يەردە ئۇيغۇر ۋە ئاتالغۇسىنى قوللۇق ئۇيغۇر نامى بىلەن ھەل قىلىشىمىز لازىم. بۇ مەسىلىنى بۇندىن تەكشۈرۈشىمىز دىن مەقسەت خىتاي تاجاۋۇزچىلىرى ئۇ يەردىن بىرى ۋەتىنىمىزدىكى مىللەتلەرنى دەل مۇشۇ مەسىلىدە بۆلگۈنچىلىك قىلىپ كەلگەن. تارىختىن قويۇپ، ئۇلارغا بۇلۇڭ-پۇچقاقلاردىكى مىللەتلەر كەلگەن، ئەمما ئۇ يېتە خوزلاپ بەزى جەھەتتە ئەللەردىكى ئۇكسۇل خانلىرى ئارقىلىق جەھەتتە ئەللەردىكى ھەرىكەتلىك ۋەتەنداشلىرىمىز ئارىسىغا ھەرخىل ئالىقىغا ئېلىپ ئىشتىپاق قىلمىغان ئوتتۇرىغا چىقماقتا. مانا بۇ يەتسىلەر ئارقىلىق مۇھاجىرلەرنىڭ كۈز كۆرىدىغان ئەلك بولغۇرى سىياسىي بۇرچىمىزدۇر.

ئۈچىنچى: — بۈگۈن چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىز ئۆز رايونى تەقەززالىرىنى ئۆزلىرىگە خاس ۋەتەن تىلى، ۋەتەن دەۋاسى مۇندىن كېيىن تېخىمۇ كۈچەيتىلىشى زۆرۈر. مەسىلەن، شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلار ئۇيۇشمىلىرى بارلىق ئەللەردىكى يېڭى ئەۋلادلىرىنى ئانا تىلى ئۇيۇشمىلىرى يوق يەرلەردە پۈتۈن بولمىغانلىقى مۇۋاپىق دەرىجىدە قۇرۇپ ئۇيۇشمىلىرىنى تەرتىپكە سېلىپ بۇرۇنقىدىنمۇ ياشلارنى چاقىرىپ تەربىيەلىشى، دائىما پىكىرلىشىپ تۇرۇشى لازىم. بولۇپمۇ بار كۈچى ئانا تىللىرىمىز دەرسلىك قەدەمى ياش ئۇيغۇرلىرىمىزنى ئۆز تىلىمىزدا ئوقۇتۇشقا كىرەلىمىز. كۆزلىرى تىلدىن ئايرىلغان ياشلىرىمىزنى ئۆتمۈشتىكى دەھشەتلىك ئېغىرچىلىق بولمىسۇن. ئۇلارنى ئوقۇتۇشنى تېز سۈرئەتتە باشلاپ، ۋەتىنىمىز تارىخىنى ھازىرقى مەكتەپلىرىگە يېزىپ ۋەتەن ئۈچۈن پىداكار بىلىملىك مۇتەخەسسىس قىلىپ يېتىشتۈرۈشىمىز لازىم.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ھەر بىر مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ مانا بۇ ئۈچ ۋەزىپىنى ھەر دائىم ئىچىدە ساقلاپ بۇ ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاشقا چاقىرىدۇ.

چوقۇم بىرلىكتە ۋە ھەمدۇستلۇق دەۋرى بىلەن مىللىي ئازادلىق ۋە ھەقىقىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئالغا!

شەرقىي تۈركىستان ۋەتەنپەرۋەرلىرى خەلقئارا ئۇيغۇر ھەمدۇستلۇق ئۇيۇشمىسىنىڭ ئۈندىمىسى

مۇراجىئەت

ئەزىز ۋەتەنداشلار، قېرىنداشلار!
ئەسىرلەردىن بۇيان خىتاي جاھانگىرلىرى
بېرىۋاتقان زۇلۇم ئاستىدا بولۇپ كەلگەن
بىز كۆزلىگەن چوڭ - چوڭ نىجىس
جاھانگىر ئەزگۈچىلەر، مۇستەبىت
خىتاي زالىملىرى تۆپىلىك خوجايىنلىرى
دىنىي ئېتىقادىمىزنى بەربات قىلغان
كۆڭۈل خوشلۇقىنى، مەدەنىيەتىمىزنى دۇنيا -
سىغا ئۆچۈرۈپ ئەركىنلىكتىن چەتلەر،
بىزگە قاراتتىلار!

بىز جاھاننىڭ ھەر يەرلىرىدىكى
كەلگەن شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنپەرۋەرلەر 4 - ئاينىڭ 17 - كۈنى
ئۆزىمىزنى ئاتىغان بىر يەردە يىغىلىپ
قۇرۇلۇپ، شۇنى تەكىتلەيمىزكى،
چوڭ بىر بولۇپ كەلگەن ئالەم، ئىسلام
ئەنئەنىسى تولۇپ تۇرغان مىللىتىمىز
كەتمەيدۇ. شەرقىي تۈركىستان ۋەتەن -
پەرۋەرلىرىنىڭ خەلقئارا ئۇيغۇر
ھەمدۇستلۇق ئۇيۇشمىسى خەلق
ئارىسىدا تەشۋىق قىلىپ، «شەرقىي تۈر -
كىستان ئاۋازى» نى چىقارمىسا، مۇرە -
كەپ ئىشلار تۇتۇلۇپ قالىدۇ، ۋەتەن
كېلىچىكى بىرلىك ئاساسىدا قۇرۇلمىسا
رەھبەرلىك ۋە ئۇيۇشتۇرۇش ھەققىدە
بىز ... مۇراجىئەت قىلىمىز،
ئالاھىدە مۇراجىئەتنامە قوبۇل قىلىپ،
بىرلىكتە يول تۇتۇشقا تەكلىپ قىلىمىز.
مىللىي ۋە مەنىۋى ئىشلىرىمىزنىڭ تەرەق -
قىياتى ھەققىدە قىلىمىز.
جان جىگەر قېرىنداشلار!
بىز ھەر قايسى جايلاردا
ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىقلار
تۇغۇلغان قايسى قىسمەتلىك جايىنى
ئەمەلىيەتتە بىلەلمايمىز. ھەممىمىز
ئۆلۈك، ئۇيغۇر دىيارى شەرقىي تۈر -
كىستاننىڭ ئازاد بولۇشىنى ئۈمىد -
ئادا قىلىمىز، شۇڭا ۋەتەنپەرۋەر
بولۇشقا بىزنى چاقىرىدۇ. كېيىن -
كى ئەۋلادلىرىمىز ھەممىمىز
ئۇنتۇمايدىغان ۋە قەلبىمىزدە ياش -
تۇرۇپ، ئىسمىنى ئېسىمىزدە ئەسلە -
يمىز. چۈنكى ئۇلار ئۈچۈن ئىز قالدۇر -
غان، يېتىشكەن ئەۋلادلىرىمىز بىلەن تۈر -
مىدە ئاتىلىرى مەرد ئەجدادلىرىمىزنىڭ
ئالتۇن قانىدا قۇرۇلغان كۆڭۈل
ئۇزاق يىللار قاچىپ يۈرگەن ئۇرۇش -
لارنى ئەسلەپ بولغاي ئۇلارنى
يادلاپ ئەسلەيمىز، بىزلەرمۇ
ئۇزۇن ئەۋلادلىرىمىز قانچىلىك -
ئاتا - ئانىلىرىمىزنى ئۇلۇغلاپ
ئۇلارنىڭ ھېچ بىر ئىزىنى ئۇنتۇماي
ئەسلەيمىز. ھازىرمۇ
ھەر بىر خەلق ئۈچۈن بۇ دۇنيادا
ئۆز ۋەتىنىدە ئازادلىق ۋە ئېرىشىش
ئىمكانىيىتى بار. مۇتلەق ئەمەس.
ئەمما بىز ئالەمگە تەشۋىق قىلىپ
ئاتقان ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا

ۋە ئىشەنچ بىلەن خىتاي ئاتىلىق
قىلمىغان ۋە سىزلىقنى يوق قىلغان قۇ -
ماندانلىق ۋە مىلتىق رەسمىي ئۈچۈن قوللىدى، ئەپ
قاچان ئۇنى سىنسىز باشقۇرۇش
كۈچى ئالغان قىلمىدى. ئۇلارنىڭ ساختا
تۈزۈم دۆلىتى بىلەن ئۇلارنىڭ مۇستەقىللىقى
جەھەتتە 1960 - يىلنىڭ -
يىللىرى ئوتتۇرىسىدا تەبىئىي ئالتۇن مەدەن
ئاشقان ئاھالىسى (سانى كۆپ)
يىغىلىشىنى، ھازىرقى خىتاي ئەمەلدارلىرى
يەنە ئاسانلا ئۆز مىلكى قىلىۋالدى
بىر تۈرلۈك تەرەققىي قىلىپ كەلدى. بۇ دۆلەت
بىلىكى ئۆزگىرىپ ئەتراپىدىكى مالىيە ۋە
شەھەر ئىقتىسادىغا بىر خىل كۈن
كۆرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ، 25 مىڭ كىشىلىك
تۈرمىدىكى ئاھالىسى 7 - 8 ھەسسە،
يىلىغا زىيان سېلىنغان بولۇپ 400
مىڭ كىشى ئۆلگەنلىكى ئوتتۇرىدا بىر مىليوندىن
ئارتۇق كەلدى. تىل، مەدەنىيەت ۋە ئۆرپ -
ئادەتلىرىمىزنى يوقىتىشقا ئۇرۇندى.
ئۇلار ئۇيغۇرلارنى تۈگىتىشكە ئۇرۇندى. ئۇنىڭ
50 پىرسەنتى خىتاي. ئەگەر بۇلار
خىتايلار ئۆزلىرىنىڭ ئالتاي ۋە تارىم
ئوبلاستىغا يەرلەشتۈرۈپ ئەۋەتىپ
كېلىۋاتىدۇ.

ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا خىتاي
ئادەملىرىنىڭ بۇ دەۋرىدە ئىزچىل
بىلەن كۆپ قولىغا ئالغان يامان تەسىرى
مەجبۇرىي قارشىلىغان. ئۇنىڭ بىرىنچى
- مىللىتىمىزنى جابىسان خىتايلاشتۇرۇپ
ۋەتىنىمىزنى ئۆز ئۆلكىسى قىلىۋېلىش. ئىككىنچى -
كىنچى - تارىختىن بېرى ئۇيغۇرلارنى
بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتلەردە بولۇپ
كەلگەن ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقى ۋە
ھىندىستان، ئافغانىستان، ئىران قاتارلىق
دۆلەتلەر بىلەن ئىتتىپاقلىشىپ،
تۇرۇپ، ئۇلارنى ئۇرۇشقا قارشى
قاچانكى سىياسەتلىرىنى بىرلىكتە
بىرىمىزگە ئالداپ يۈرگۈزۈش، ھەر خىل
مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرماقتا.
كۆرىۋېتىپ بولغان مىللىتىمىز ۋەتەن -
داشلىرىمىزنى ئۆز يۇرتلىرىدىن ئايرىپ، ئۇ -
لارنى ئۇ يەردىن ھەيدەپ كەلمەكتە. مانا
ئۇ يەرلەردىكى ئۆز ئۆيلىرىنىڭ يۇرتلىرىدىن.
گەرچە دۇنيا ئەللىرى ئاڭلىسا، ئۇلار چېگرا -
سىنى ئۇزاتماقتا. ئەمما بىز ئۇلارغا
قارشى تۇرالمىغان بولۇپ، كۆپ يوقىتىلدى.
بۇ ئۇزاق يىللاردىن بويان دېڭىزدا
ئاتوم بومبىسى سىناپ ئۆتكۈز -
ۋاتقان مىڭلىغان تۇرالغۇلار، ھازىر
بۇ يەردە نۇرغۇن خىتاي سىناق ئېلىپ بارغان
ئەسلىمىزگە ئوخشاش ئۇلار قىلغاندەك
سالماقتا. مەلۇماتلارغا قارىغاندا
ھازىر بۇ يىللاردا ئاتوم ئالەمنى تىترىتىپ
ئاچچىق تاماشا بولغان تۇرمۇش
تۇغۇلغان ۋە بەدەن تۇزى يامان بولغان
ھايۋانلار ئىشلىتىش ئادەتتىكى بالىنى ئازاب -
لاندۇرۇپ كەلمەكتە.
خەلقئارا ۋە زىيان بولماسلىقتا

سىياسىي باشقۇرۇش، شەرقىي
تۈركىستان مەسىلىسى مۇناسىۋەتلىك
تېخىچە ئېسىمىزدە 1960 - يىلى بولغان
تۇرمۇش قىيىنچىلىق مەزگىلىدە
ئىنتايىن جىددىي خەلقئارا ئىشلار
خىتاي ئالاھىدە باشقۇرۇپ ، تەرغىب قىلغان
مۇستەملىكىچىلىك تۈزۈلمىسى بولدى
كەلگەن ئىدى. 1974 - يىلى ئازغىنە
ئاشقان تەلەپلىرى بىلەن ئىدارە قىلىش ئۈچۈن
بىر قانچە قېتىم يوقاتتى ۋە ئۆلتۈرۈلدى.
خەلقىمىز بىر نەچچە مىڭ ئادەمنى قۇربان
قىلدى ۋە بىلەن بىزنىڭ ھە -
مىشە ئۆلكىمىزنى يوقاتتى.
مەن قايسى ئىش قىلدىم ئۆزى
قىلغىنى شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى
قوزغىلىپ خىتاي ۋە قىلىنسا ئۇيغۇر
تارىخىدا يېڭى قالدۇردى. ھا -
زىر بۇ يەردە بىزنىڭ سىياسىي
مەدەنىيىتىمىزنى قوغداپ كېلىۋاتقان
ھىندىستان، ئاسىيا ۋە ئەلئارا
ياردىمىمىز ئارقىلىق ئارقىدىن
كېچىككەن بىر ئاز ۋە كەلمەكتە.

ئەمدىلىكتە بىز شەرقىي تۈركىستان
ۋەتەنپەرۋەرلىرىنىڭ خەلقئارا ئۇيغۇر
ھەمدۇستلۇق ئۇيۇشمىسى ئاتىدىن -
زىيەت مانا مۇنداق جىددىي ھە -
رىكەت قىلىپ بىر ۋەتەن ئۈچۈن ئىش
بىزنىڭ تۈرمە... كېلىپ ئىلگىرى -
لىمەكتىمىز. ۋە جىددىي ھەر قانداق ئۈچۈن
بىز بىرلىكتە ئىش ئېلىپ بارىمىز
ۋە جەڭ قىلىمىز. ئۆز ئىشىمىزنى ئىلگىرى
سۈرۈش. چۈنكى بىزنىڭ ئىشەنچىمىز
ئۇلۇغ ھەقىقەتكە، ئادالەتكە
بىلەن ئىشەنچ قىلىمىز.
بىز مۇشۇ دەۋرلەرنىڭ ئەۋلادلىرى
تۇرۇپ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە
قارشى ئاخىرغىچە كۈرەش قىلىمىز. بىز بولسا
بىزنى بىر تەرەپتىن ئازاد بولۇش
ئۈچۈن ئالغا ئىلگىرىلىگەن ۋە
يادرو يەتكۈزۈشنى، بىرلىكنى
مىللەتلەر تەقدىرى ۋە ئىستىقلال
ئازادلىقنى كۆرىمىز.

بۇ ئەھمىيەتلىك مەقسەتلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش
ئۈچۈن ئاز ئەمەس. ئاھ، مۇشۇ
دەۋرىمىزدىكى ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ
تۇغقان ئىشلىرى ئۈچۈن ئىش ئېلىپ بارىمىز.
بىز ئۇلارنىڭ ئىزىنى ھەقىقىي مىللىي مۇس -
تەقىللىقىمىز بىلەن قارار بولىمىز
بىر ئادەم بولۇشنى تەلەپ قىلىمىز
ئازادلىق ئۈچۈن ئۆز ئىرادىسى ھەممە
مۇستەقىل شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن
جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانغا قەدەر كۈرەش
قىلىپ ئۇلار ئۈچۈن خوش كۆرىمىز.
بىز بىرلىشىش ئارقىلىق غەلىبە
قىلىمىز. بىزنىڭ ئىشىمىز ئادالەتلىك!
ياشىسۇن شەرقىي تۈركىستان ۋەتەن -
پەرۋەرلىرىنىڭ ئىتتىپاقى ۋە بىرلىكى!
كامىل ھۆرمەت بىلەن:
شەرقىي تۈركىستان ۋەتەنپەرۋەرلىرىنىڭ
خەلقئارا ئۇيغۇر ھەمدۇستلۇق تەشكىلاتى.

سەن بىلەن

ئالتۇن ئارخان

(خەلقئارا ۋەتەنداشلىرىمىز «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ئۈچۈن بېغىشلاپ يازدى)

ئاتىلار غالىب جەڭدە قالدى ئازادلىقى.
ۋەتەن ئىشقى مېھرىدىن قېنىمغا كىردى.
سەن بىلەن مەن يەنە بىرلىكتە ئاتلاندۇق.
سەن بىلەن ئالغا يۈرۈپ ئىستىقبالغا كىردۇق.

سەھىپىلىرى ئۇزۇن تارىخنى ئاۋلىدى.
ئەسلىدە ئەجدادلىرىمىز قولىدىن ياتتى.
ئەتىۋارلىق نەرسىلەرنى ئالدى.
سەن بىلەن مەن ئەسلىمىزنى تاپىمىز.

سەن بىلەن بىز ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ.
يەر ئاستىدا قالغان ئىزلىرىنى ئىزدىدۇق.
سەن بىلەن ئۇزۇن ئىزدەپ تاپتۇق.
كۆڭلىمىزنى تۇتۇپ قالغان ئىزلارنى.

قايتا قىلماس ساختا ئۇزاق مۇساپىلەر.
ئۇنتۇلماس بىزنى ياۋنىڭ قىلغانلىرى.
بۇ يەرگە يېتىپ كەلمەستىن ئاۋۋال.
ھەم جاۋاب بېرەلمەسلىك قىسمەتلىرى.

ئەي بىلگىن، ساختا يەر ئىگىلىرى بار.
ئەسىرگە قالغان تۇتقۇنلارنى بىلگىن.
ئۇيغۇرلار تېخى ئويغىنىپ ياتقان جاھانغا.
جەڭگە ھەر چاغ تەيياردۇر بىلگىن.

ئۇيغۇرلار تېخى ئويغىنىپ ياتقان جاھانغا.
جەڭگە ھەر چاغ تەييار تۇرۇشنى بىلگىن.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ
سوغىسى.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ئۇ -
زىنىڭ بىر يىللىق مۇناسىۋىتى بىر -
لەن ھەر بىر ۋەتەنداشلىرىمىز -
نىڭ قولىغا ئۇلۇغ ۋەتەن تو -
نۇشى بولۇپ مىللىي يەرگە
يەتكۈزۈشتۇر. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ
نەشر قىلىپ كەلگەن، بىز
ئوقۇغۇچىلار مەسئۇلىيىتى بىلەن
ماقالىلەرنى جەملەپ ئەمەل -
گە ئاشۇرۇشقا تېخىمۇ تىرىشىپ
چىقتى. ئۇنى ئىشىنىپ ئوقۇپ،
شۇنىڭ ئارقىسىدىن يەنە كۆ -
پەيتىپ بېرىشىمىزنى
ئۈمىد قىلىمىز.

ئەھمەدجان.

بىز ئۇيغۇر

(ئون ئىككىنچى لەۋھە)

ئۇيغۇر دۆلەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم مەدەنىيەت ئاساسلىرى

(بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلۇشى بىلەن خەلقىمىز ئۇزۇن زامان ئىلىق بىر بۈيۈك داھىيسىنى ئىزدەۋىدىغا قويغان ئىدى. مەسىلەن، ئۇنىڭ ئىككىنچى ماددىسىدا مۇنۇ سۆزلەر يېزىلغان ئىدى: «شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى خەلقىنىڭ بەختى - سائادىتى، دۆلەت ۋە مىللەتنىڭ ھاياتى، دىنى، مەدەنىيىتى، ئىقتىسادى قاتارلىقلارنى ياخشىلاپ، ئىشچى ياكى خەلق ئارا بىرلەشمىلەرنىڭ ئىتتىپاقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش ۋە بارلىق كۈچى بىلەن خەلققە ياردەم بېرىپ، ئورتاق تىرىشچانلىق بىلەن ئاخىرقى مەقسەتكە يېتىدۇ!»

ئەپسۇسكى، بۇ دۆلەت مۇۋەققەت مەقسەتكە مۇۋاپىق ئۇزۇن ياشىيالمىدى. سەۋەب، بىرىنچى ئىچىدىكىلەر بىر جۇمھۇرىيەتكە قوشۇلماي، ئۇنىڭدىن ئۆز ئەسىرىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن پەيدا لوتتى. بىراق بۇ پەيتتىن ئىچىدىكى ئىتتىپاقسىزلار پايدىلىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ رەھبىرى دوگ بىلەن خىتاي شىڭ شىسەي ياپونىيە تۇتقان، كۆزى ئۇچۇق، شەخسىيەتچى، كۈچلۈك كىشى بولۇپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىغا يانىپ- شەن پايدىلىنىپ قىلىشنى ئىللىتىپاچان كۆزلىگەن قويغان ئىدى. بۇ شارائىتتىن پايدىلىنىش قارارىغا كەلگەن شىڭ شىسەي جەرھال غوجانىياز ھاجىم بىلەن ماجىرا يېقىنلاشتى بولۇپ كەتتى ئەتىسى ئارىسىدا پەيدا بولغان بىر قۇرۇلتاي پايدىلىنىپ، بىرىنچى ئىقتىدار پېشقەدەملىرىدىن ئابدۇللا دامولا بىلەن ئابدۇراخمان ئەپەندىلەرنى قەشقەرگە ئەۋەتىپ ئۇيەردىكى ئارىلىق غوجانىياز ھاجىمنى قولغا ئېلىشقا ئالدى.

غوجانىياز ھاجىمنىڭ بىر قىلىقى شىڭنىڭ ئەتكەنلىكى قوشۇلۇشى ئۇنىڭ خېلە ئەھۋال چاتاقلىقىنى بولسۇن. لېكىن ئۆزى رەئىس بولۇپ تۇرغان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنى بەربات قىلىدە ئۈچۈن بىردىن - بىر سەۋەب ئىدى. ئەمما ئۇنىڭغا قەمچىل - بىسادە ئىنقىلابچى ئىشنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئەسلى ئۇيلىمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىدە ئۇقتۇردا بولغان كېيىن ئىشىنىدۇ: «ئۇ مۆمىن بىر ئىنسان» «ھەممىگە ئېيتقان بىرۇشى...» دېگەنگە ئىشىنىشى چۈنكى ئىلەپكى ئىرادە بىلەن ئىدىكى. بۇ ئىدارىدە يالغۇز غوجانىياز ھاجىمنى ئەمەس. ئۇنىڭ سەپى ئىچىدىكى ئادەملەرنىڭ بىرىنچى ئېتىم بېشىدىكىلەرى ئابدۇللا دامولا بىلەن ئابدۇراخمان ئەپەندىلەر ھەم ئىشتىن كەتكەن ئىدى.

ئەپسۇس! مۇشۇ ئىشتىن كېيىن كۆپ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ چېكىدە ئېپىدەمى مەۋجۇت بولۇپ كەلدى. يەنى ھېچكىم شىڭ شىسەي غوجانىياز ھاجىمنىڭ قولغا كىرگەنلىكىدىن پايدىلىنىپ: «ياپونىيە رۇس»، «ئافغانىستان ئىشپىيونى»، «پانتۈركىست...» دېگەن يالغان تۆھمەت قويۇپ مۇللا ساۋۇت دامولا باشلىق يۈزلىگەن ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنى قولغا ئېلىپ، «شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى»نى ئاخىرلاشتۇردى. بۇلارنىڭ بىلەن ئىلىنى چىشلەپ قالغان بىرىنچى ئىتتىپاقنىڭ بەزى سەركەردىلىرى ئۇلارنىڭ رەھىمسىز جازالىرىغا مەھكۇم بولغان ئىدى.

شىڭ شىسەي دەۋرىدە 1933-يىلى قۇرۇلۇپ، 1943-يىلغىچە ئۇ مۇھىم بولغان بۇ يېڭى ھۆكۈمەت «ئۇ زىننى شەرقىي تۈركىستاندا ئۆزى چۈشەنگەن تالاش بىرە بىر ھۆكۈمەت دەپ ئاتىگەن بولسىمۇ - بىز ئۇنى شەرقىي تۈركىستان تارىخىدا بولۇپ ئۆتكەن بىر ھىيلىگەر لەقەپ» دەپ ھېسابلايمىز. شىڭنىڭ ئۇچۇنچى ئۇنىڭ تەركىبىدە ئۈستىدىن تۇتقالغان، كېيىنچە ئۇ ھۆكۈمەت شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە كەلتۈرگەن ئۇزۇن بالايى-قازالىرى ئۈستىدە توختالماي، ئۆز يېنىش ئۈچۈن مۇقەددەس ۋەتىنىمىزدە يېڭى باشلانغان ئىلى ئىنقىلابچىلىرى ئۇنىڭ بېيەلى مىزگىلىرى ئۈستىدە توختۇلۇپ ئۆتىمىز.

دېمەك، خانىشنىڭ يامان ئاقىۋەتلىرىگە قارشى شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا يېڭىدىن يەنە بىر قېتىم ئىنقىلاب قىلىشقا قانلىق ئىشلەتكۈزە كەلگەن ئىدى. تارىخ ئۇقتىسىدىن قارىغاندا زۇلۇمنى قارىغاندا بولغۇسى بولۇپ، قېلىپ تۇرۇپ يۈز ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاپ بولۇپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈچۈن: «بۇ بىزنىڭ ئاخىرقى قان تۆكۈشىمىز بولۇپ قالار» دەپ ئويلاشقان ئىدى. شۇنداق بۇ ئىنقىلاپ مەزمۇن جەھەتتىن ئۇلۇغ ئىنقىلاپ بولۇپ مۇكەممەل ئىنقىلاۋى سەدىنى يەرق قىلىشى تەبىئىي ئىدى. ئۇ كۆپلىگەن ئىلغار ئوقۇغۇچىلار ئىلارنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىدى. ھەسلىدە ئىنسان، ئازات، ئۇزۇن چېكىنگەن خەلقنىڭ

غوجانىياز ھاجىمنىڭ بىرلىكتە يىلى شىڭنىڭ ئەتكەنلىكى قوشۇلۇشى ئۇنىڭ خېلە ئەھۋال چاتاقلىقىنى بولسۇن. لېكىن ئۆزى رەئىس بولۇپ تۇرغان ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنى بەربات قىلىدە ئۈچۈن بىردىن - بىر سەۋەب ئىدى. ئەمما ئۇنىڭغا قەمچىل - بىسادە ئىنقىلابچى ئىشنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئەسلى ئۇيلىمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىدە ئۇقتۇردا بولغان كېيىن ئىشىنىدۇ: «ئۇ مۆمىن بىر ئىنسان» «ھەممىگە ئېيتقان بىرۇشى...» دېگەنگە ئىشىنىشى چۈنكى ئىلەپكى ئىرادە بىلەن ئىدىكى. بۇ ئىدارىدە يالغۇز غوجانىياز ھاجىمنى ئەمەس. ئۇنىڭ سەپى ئىچىدىكى ئادەملەرنىڭ بىرىنچى

ئانا ۋەتىنىمىزدىكى ھەم ۋەتىنىمىز سىرتىدىكى بارلىق ۋەتەنداشلىرىمىز دىققىتىگە!

ھەر بىر شەرقىي تۈركىستانلىق يۇرتداشلىرىمىزغا مەلۇم بولسۇنكى، يېقىندىن بېرى ۋەتىنىمىزدىن كېلىۋاتقان ناھايىتى كۆپ خەۋەر - خەتلەرگە قارىغاندا خىتاي مەمۇرلىرىنىڭ ئۇيەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىزغا ھەر قانداق چەتئەللىكنى ئۇچرىتىپ تۇرۇشقا قانۇنلۇق بىر پۈتۈنلەي كېلىشىم تۈزمىگەنلىكى بول- غىنىدەك، ھەر قانداق چەتئەللىكلەر ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى چاقىرىشقا ھوقۇقىنى بىر يىللىق رەسمىي ئۇرۇقتۇرۇلغان. بۇنىڭ بىلەن ئۇزۇن يىللاردىن بېرى جۇدالىق سەرگۈزەشتىلىرى ئىچىدە بىر - بىرىنى سېغىنىشقان ۋەتەنداشلىرىمىز ھەقىقىي ئۇرۇق - تۇغقانلىق مېھرى - شەپقەتلىرىدىكى بولۇشىپ، بىر - بىرىنى چاقىرىشقا ئۈچۈن ئىمكانىيەت ھازىرلىنىپ قالغانلىقىنى كۆرۈشكە باشلىدى.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» جۇدالىق خىرىسىدا كۆيۈپ سارغايغان ھەر بىر ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ بۇ كەبى مېھرى - شەپقەتلىكىگە ھەرگىز مۇ قارشى ئەمەس. لېكىن بۇ باھانە خىتاي مەككار جاللاتلىرىنىڭ نەمە مەقسەت كۆزلىگەنلىكىنى ئېيتىپ ئۆتۈشىمىز كېرەككى، خىتاي مەمۇرلىرى بىر سىياسەت بىلەن غايەت يامان بىر روھىي ئاپەت ئويۇنىنى ئويناشنى غەرەز قىلماقتا. سابىق ئۇچۇن ئالساق ۋەتىنىمىزدە قالغان بىر پەرزەنت قايسى چەت ئەلدىكى ئاتا - ئانىسىنى چاقىرغاچقا ماقچى بولسا خىتايلار ئۇنى قۇرۇق چىقارامدۇ؟ ياق، ئۇ مەسىلە دەھرگىز مۇ ئۇنى قۇرۇق چىقارمايدۇ، ئاغزىنى پۇتۇنلۇق ئايىشۇرۇقلىرىنى ئۈستىگە ئارتىپ چىقىرىدۇ. ئۇ بىچارە پەرزەنت چەتئەلگە بارىدۇ. ئاتا - ئانا خۇش باشقا قەدەم قويدى. ئەنە شۇلارنىڭ ھال - ئەھۋالىنى كۆرۈپ ھازىرقى ۋەتەندىكىلەرنىڭ ھال - ئەھۋالى بىلەن ئۇنى سېلىشتۇرىدۇ. ھېچ كىم ئىنكار قىلالمايدىكى، بۈگۈنكى چەتئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ھال ئوقەتتى ئەينى ۋەتەندىكى خىتاي زۇلمىدىكى دەستىدىكى رايىلاشقان بىچارە ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ ھال ئوقەتتىن ياخشى. پەرزەنت مانا بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ، ئىككى - ئۈچ ئاي مېھمان بولۇپ يانسۇن، لېكىن ئۇ خىتاي مەمۇرلىرىغا ھېچ نەرسە دەپ بېرەلمەيدۇ. بەلكى بۇ تەرەپتىكى «ياخشىلىقلار»نى ئۇلارنى يوشۇرۇپ روھىي ئازابلىنىدۇ. بۇنى كۆرگەن خىتاي جاللاتلىرى ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىپ: «سەن ئۇ تەرەپتىن يوشۇرۇپ دەپ ئۇنى قاراتتىرىمغا ئېلىپ، ئاخىرى كۆزىنى يوقىتىدۇ. دېمەك، بىز تەرەپكە كېلىپ كېتىدىغان ھەر بىر كىشىنىڭ ئاقىۋىتى دىدار ئۈچۈن ئەمەس، مانا مۇشۇنداق يامان پاجىئەلەرنىڭ ئايىغى ئىلىشىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» بۇ ناھايىتى مۇھىم بىر مەسىلىگە پۈتۈن ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ چوڭقۇر كۆڭۈل بۆلۈپ، بىزنىڭ جەدامىلىق ئېغىر سەۋىيە قاتتىقلىقىنى بىلىپ خىتاي خانىشلىرىنىڭ بويىكى ئالدىمىغا چۈشمەسلىك ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بۇ چاقىرىقلىرىغا قەتئىي يېقىن قويۇشلىرى لازىم. بىز ئىشىنىمىزكى، بۇ يېقىن - مەخپىي ئازاتلىققا ئىنتىلگەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى يۈرگۈزگەن شەرەپلىك كۈرەشلىرىنىڭ ئوچۇق بولۇپ، ئۇ بىزلەرنىڭ جىددىي دىققىتىمىزگە يولدا ئاچقۇسى ۋە.

ھەر بىر مۇھاجىر قاداشلار! بىزنىڭ بۇ چاقىرىقىمىزغا سەمىمىي ياندىشىڭلار!

ئىلىدا باشلانغان ئىنقىلاپ، ئازادلىق ئەسكەرلىرى مۇجاھىتلارنىڭ قوزغىلىشى سەۋىيىسى رەھبەرلىكى قولغان ئىدى. ئۇنىڭ تەركىبىدە تۈركىستانلىق قوشۇنلىرى ئۇرۇق-تەرىن رەھىمۇ جانىي بولۇشۇپ ئابدۇكېرىم ئابباسوف (ئۇيغۇر)، ئىسھاقبېك مۇنونوف (قىرغىز)، ئابدۇلخەير تۆرە (قازاق) قاتارلىق ھەر مىللەت ئىلغار زىيالىلىرى رەھبەرلىك قىلىپ، ئازادلىق ئىچىدە ئۆچمەس چېقىشقان ئابدۇلغىنى باھادۇر (ئۇيغۇر)، فاتىخ مۇسلىموف (تاتار)، ئەكبەر ۋە تۈرد (قازاق) كەبى ئۇنىڭدىن ئاتاغلىق قەھرىمانلار بىلەن ئۇيۇشقان مۇناسىۋەتلەر ئۇرنىتىپ كەڭ ئامما ئىچىدە ھەرىكەت قالىپ باردى.

ياشلاردا ئاقسۇدا، ئۈچتۇرپان، قارابۇلاق، قورغاس... ئالتايدا يەر ئازادلىق ئەسكەرلىرى قالدى. قارارلىق ئۇلارغا يېقىن يوشۇرۇن ئەسكەرلەر قوراللىق ئۆزلىرىنىڭ ئۇلارغا ھايات بىر يىل ئىچىدە پۈتۈن ئىلى ۋىلايىتىدە خىتايغا قارشى قوزغىلىپ قېلىشنىڭ شارائىتىنى ھازىرلىغان ئىدى. نەتىجىدە 1944-يىلى 6-نويابىر كۈنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۈچ ۋىلايىتىدىكى خەلق مۇھىم مەركەزلىرىدىن بىرى ھېسابلانغان غۇلجا شەھىرى ئىنقىلابچى ئىلغار ئاھىيىسى بىلەن ئىنقىلاپ پارتىزانلىق ئۇرۇشى ئۇسۇلى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.

بۇ گېزىت ئۆتكەن يىلدىن بېرى ئالموتادا شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلار
تەرىپىدىن ئۆز ھىممەتلىرى بىلەن چىقىپ باشلىدى

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

مارت
1980
3-سان
(№12)

گەزىتە 1979 يىل ئاپرېلدىن ئايدا بىر چىقماقتا.

ھەر ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلەر گېزىتى

شەرقىي تۈركىستان بىزنىڭ مۇقەددەس زېمىنىمىز، بۈيۈك پەخرىمىز ۋە مەڭگۈ ئۆچمەس ئەۋزىمىز. بىز ئۇنى قەدىرلەيلى. بىر دەقىقىمۇ يادىمىزدىن چىقارمايلى. ئۇنىڭ ئەركىن-ئازات ھەم ئۇلۇغ مۇستەقىللىقى يولىدا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئاتلىنىپ چىقايلى!

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى قارىتىلغان پۈتۈن ھەرىكىتىمىزدە، مەقسىتىمىز بىر بولسۇن!

ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز تېخىچە سادا! ياڭرىتىپ كېلىۋاتقان، «ۋەتەننى قۇتقۇزۇش ۋوروش» رادىئو ئىستانسىسى تەشكىلىگە خەلقئارا «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» گېزىتى خادىملىرىنىڭ ئوچۇق خېتى

قەدىرلىك دوستلار!

بىز سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلارنى تەخىرسىزلىك بىلەن ئاڭلاپ كېلىۋاتىمىز. چۈنكى سىلەرنىڭ ئۇنىۋېرسال ئۈچۈن ئىشلىگەنلىرىڭلار بىزگە ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك بولغانلىقى بىلەن ئۇنى تەشنالارغا تەشنا بولۇپ كېلىۋاتقان بىزلەر ئۈچۈن مەشئەل!

بىز سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلارنى ئۈمىد بىلەن ئاڭلايمىز. چۈنكى سىلەر بىزنىڭ دەرت-ئەلەم، زۇلۇم ۋە زارلىقى پەيدا قىلىۋاتقان ۋەتىنىمىزنىڭ چاغىلا تىلىدىن ئاسمىنىدىن نىجات يولىتۇزى.

بىز سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلارنى ئىخلاس بىلەن ئاڭلايمىز. چۈنكى سىلەر ھەقىقەت ئىزدەپ ئوتتۇرىغا كۆزلىنىشكە ئۈچۈن ھەقىقەتنى بىلىش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىنغانلارنىڭ ئاۋازى.

سىلەرنىڭ قاتمۇ-قات تەقىپ قەلەملىرىنى بۇزۇپ، دۇنياغا ياڭراۋاتقان ئاۋازىڭلار ئاھ بۈيۈك ئىنقىلابىي تارىخى. ئاھ چەكسىز ئەجدادلار روھى، ئاھ بۈگۈنكى كۆرەشچان نەسىللەرگە ياپىياقى بىلىنىپ تۇرماقتا.

سىلەر ئىمكانىيەتسىزلىك ئىچىدىن ئىمكانىيەت تاپقان ئۆتكۈر، بىر يۈرۈش ئۈزۈن ئىشچانلار. ئۇ پەرزەنت ئارىسىدا ۋە ئىسلامىيەت دۆلىتىدىكى بىزنىڭ خەلقنىڭ ئاھ-زارلىرى بولسا، پەرزەنت ئەتراپى تېخىمۇ ۋەزىپىسى ۋە مەسئۇلىيەت.

سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلار قەبىھ باي مەھەنىسىنىڭ مەغرۇر خەلقىنىڭ ماۋزۇ ماۋزېدۇڭ پاچىيەلىك تەقدىرى. ئاچچىق قىسمەتلىرى ھەققىدە سۆزلەيدۇ. ئۇنىڭدا قولغا كەلگەن مۇستەقىللىقنى ساقلاپ قالالمىغان ئاتىلار پۇشايمىنى، ئازادلىق يولىنى ئىزدىگەن ئوغلانلارنىڭ ھەقىقەتلىك سۆزلىرى، ئانىلارنىڭ ئۇغۇللىرىدىن ئەنسىرىشى، بەرداشلىق بېرەلمىگەنلىرىنىڭ خەير-خوشلىرى ئامايان.

سىلەر ۋەتەن ئاسمىنىنى لەرزىگە سېلىپ، پەريات كەبى ياڭراپ ۋەتەننى قۇتقۇزۇش ۋورۇشقا چاقىرىۋاتقانسىلەر. سەييارىمىزنىڭ خىلمۇ-خىل جايلىرىغا پىنھان تاشلانغان ۋەتەننىڭ مۇساپىرپەرزەنتلىرى، ۋەتەندە ئەزىيەت بىلەن يېشىۋاتقانلار، ئوغۇل-قىزلىرى - سىلەرنىڭ سادالىرىڭلاردىن ئىلھام ئالىمىز. سىلەرگە ئاۋاز قوشقۇمىز كېلىدۇ.

كېيىنكى ۋاقىتلاردا سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلار بىرقەدەر ئېنىق بولۇپ، بىزنى يەنىمۇ خۇشال قىلدى. يەنى سىلەر ۋەتىنىمىزنىڭ مۇستەقىللىقى، خەلقىمىزنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن تىكىپ كۆرەشكەن ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇلۇغ ئىشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇلارنىڭ قۇتلۇق ناملىرىنى ھۆرمەتلىرى بىلەن تىلغا ئېلىۋاتىسىلەر. سىلەرنىڭ جەسۇرانە سۆزلىرىڭلار ۋەتىنىمىزنىڭ يىللار بويى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى زۇلمى ئاستىدا ئىزىلىۋاتقان بىچارە ئاۋامىغا دەرمان، تۇتقان يولىمىزغا يېڭى كۈچ بېرىدۇ. لېكىن سىلەرنىڭ رادىئودىكى ئاۋازىڭلار ھەممىگە يەتمەيۋاتىدۇ. ۋەتىنىمىزنىڭ مەزلۇم ئوغلانلىرىنى نىجات يولىغا يېتەكلەيدىغان ئۇلۇغ ئىشلار تېخىمۇ كۆپ. ۋەتىنىمىزنىڭ رەھىمسىز ئاۋازى ئەۋرىمى ۋە ئۇلارنىڭ چاقىرىقى ئاستىدا ئۇرۇشچانلىق ئاتىسى، بۇ ئاخىرقى قانىيات ئۆتمۈشتىن مۇستەقىللىققا قانداق قوشۇلۇش كېرەكلىكىنى؟! ئەگەر ماۋزېدۇڭ تاقالغان تەخىر بىلەن ئۇزۇن بولۇپ قالسا؟ تومۇر بويى خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ زوراۋانلىقىغا قارشى كۈرەش قىلغان قەھرىمان ئانامىزغا داغ چۈشۈپ قالامدۇ؟ ئۇنى ئاقلاشنىڭ ئۆزى قادىر ئەمەسمۇ؟! ئاقلاشنى دۈشمەنلىرىنى كۆزلۈش، تەلەپ قىلىش دەۋرىمىز بولارمۇ؟ ھەقىقىي خەلق رەھبىرى خەلق ئۈچۈن ھېمىشە ئاق، ئوتتۇرىدا ئۆلۈمىنىڭ ئاقلىنىشىغىمۇ مۇھتاج ئەمەس.

بىز سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلارنى يەنە بىر ھەقىقەت بىلەن يەنە بىر تەرەپتىن ئىسلاھ قىلىشلىق كېرەكلىكىنى ئاڭلاپ كېلىۋاتىمىز. ئۇ بولسىمۇ پەيدا بولغان كۆڭۈللىرىمىزنى ئارتىپ ئاھازىرغىچە ئۆز ئەملىسى قەتئىيسىزلىك پەيدا قىلىپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ماياسىدىنلا. مۇستەملىكىچىلىكنىڭ ھېچ بولمىغاندا مەنىۋى زەنجىرىنى پارچىلىيالمايۋاتىسىلەن. بۇ سىلەرنىڭ ۋەتىنىمىزنى ھازىرغىچە ئۆز نامى بىلەن شەرقىي تۈركىستان - ئۇيغۇرىستان دەپ ئاتىيالمىسىڭلار، بەزەن ئاۋازىڭلارنىڭ خىتايلارنىڭ ئاۋازىغا ھەم ئاھاڭلىشىپ ئۆتۈپ كېتىدۇ. بۇنداق بىچارىلىقتىن قۇتۇلمىغان ۋاقىت تاللىشاچان يەتكەن ئەمەس مەيدە! مۇستەملىكىچىلەرنى ئۆز ئۆل-كىسى چەكلىك ئاچاتمىسى بىلەن ئۈزۈپ مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىش، بۇ كۈرەشنى ئاخىرىغىچە ئېلىپ بېرىش مۇمكىنمۇ، ئاخىر؟

بۇ توغرىلىق ئويلىنىش پەيتى كەلدى.

بىزنىڭ مەقسىتىمىز بىر - خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى مۇرەسسەسىز كۈرەش قىلىپ، مىللىي مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرۈش، گۈزەل، باي ۋەتىنىمىزگە ئۆزىمىز خوجايىن بولۇش.

بىزنىڭ ئارىمىزدا قانچىلىك تۈزۈن مۇساپە بولمىسۇن، بىزنى قانچىلىك چوڭ ۋە ياۋۇز كۈچ توساپ تۇرمىسۇن، ھازىرچە ئازادلىقىمىزدا بەزى غەيرىلىكلەر بولمىسۇن، بىز بەربىر بىر-بىرىمىزنى تاپىمىز. تۇسقۇنلارنى بۇزۇپ ئۆتۈپ قۇچاقلىشىمىز. چۈنكى بىز ئايرىلماس بىر پۈتۈن تەنمىز. سىلەر سادا بولساڭلار بىز ئاۋاز. سىلەر ئاھاڭ بولساڭلار بىز شېئىر. ھەممىمىز بىر ناخشا - ئۇلۇغ ۋەتەن ناخشىسى. سىلەر يولنىڭ بىر بېشى بولساڭلار، بىز يەنە بىر بېشى - قوشۇلۇپ بىر يولنى تەشكىل قىلىمىز. سىلەر غەزەپ بولساڭلار، بىز غازات. بۇ ئىككىسى بىر بۈيۈك قوزغىلاڭنى يارىتىدۇ. سىلەر نىيەت بولساڭلار، بىز مەقسەت. بۇ ئىككىسى قوشۇلۇپ ئىشەنچ بولىدۇ. ھە، بىز ئايرىلماس بىر چوڭ شەنچە، ئايرىلماس بىر كۈچ.

بىز سىلەرنىڭ مۇندىن كېيىنكى سادالىرىڭلاردىن ماناشۇ بۈيۈك بىرلىك خاھىشلىرىمىزنى ئاساسى ئاڭلاشنى خالايمىز ۋە ئۇنى ئاڭلايمىز دەپ ئىشىنىمىز.

سىلەرنىڭ ئاۋازىڭلارغا يەنە كۈچ-قۇۋۋەت، ئوچۇقلۇق يار بولسۇن، دوستلار؟!

ھۆرمەت بىلەن:

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» تەھرىرھەيئىتى.

مەلۇمات

«ۋەتەننى قۇتقۇزۇش ۋورۇش» رادىئو ئىستانسىسى 1968-يىل ئاپرېلدىن بۇيان ۋەتىنىمىز ئاسمىنىدىن ئۆز ئۈنىنى ئاڭلىتىپ كېلىۋاتقان بىردىن-بىر مىللىي رادىئو. ئۇ ھەر كۈنى كەچ سائەت $8\frac{1}{4}$ دىن 10 غىچە ئوتتۇرا دولقۇننىڭ 450 كىلوھېرتس مېتىرى جىرىسىدە بىزنىڭ مۇھاجىرلارغا بىرقانچە دەرىجىدە ئاڭلىنىپ كەلمەكتە.

ئۇ ئۇيغۇر، قازاق ۋە ھەم خىتاي (؟) تىللىرىدا بېرىلمەكتە.

بىز ئۇيغۇر

(ئۇزۇن بىرىنچى لەۋھە)

ئۇيغۇر دۆلەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم مەدەنىيەت ئاساسلىرى.

(بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

خىتاي مۇستەملىكىچى قاتىللىرى-لىرىنىڭ ھەددى ھېسابسىز ۋەھشىيانە ئۆلتۈرۈشلىرى بىلەن ئۈزلۈكسىز يۈرگۈزگەن بېسىقتۇرۇشلىرى ئەنجىسى شەرقىي تۈركىستاندا بەدەۋلەت دۆلىتى مەغلۇبىيىتىدىن كېيىن تاكى 1930-يىلىغىچە بىر مۇنچە ئەھمىيەتلىك ھالى قوزغىلاڭلار باش كۆتۈرۈپ كەلگەن ئىدى.

بۇ ئارىدا دۇنيادىكى چوڭ سىياسى ئۆزگىرىشلەر بولۇپ ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ قىياپىتى ئۆزگەرگەنىدى. بولشېۋىكلاردىن شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ قۇتۇلۇشىغا تەسىر كۆرسەتمىگەن ئىدى. مەسىلەن، 1917-يىلى خوقەندا روسىيە بىلەن مانغۇلىيەدە يېڭى ھاكىمىيەت ياراتقان سوتسىيالىستىك ئىنقىلاپنى ئەمەلگە ئاشۇرغان بىلەن دەل شۇ مەزگىلدە تۈركىيەدە ئاتاتۈرك ئاتاتۈركلەر باشچىلىقىدا بىر تۈركىي دۆلەت قۇرۇلغان ۋە ئامانۇللا شاھلار ئىسلاھاتلىرى ھەر- كەتلىرى شەرقىي تۈركىستانغا تەسىر كۆرسەتتى. 1931-يىلى قۇمۇلدا باشلانغان مەشھۇر خوجا نىياز ھاجىمنىڭ ئىنقىلابىنى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان بويىچە قانات يېيىشقا تۈرتكە بولغان ئىدى.

بۇ مەزگىلدە شەرقىي تۈركىستاندا كومىنىستىك پەنجىسى ئاستىدىكى يېرىم فېئودالىزم ۋە يېرىم كاپىتالىزم تۈزۈمىگە كىرگەن بىر كونا مۇستەملىكە ۋە قالاق جەمئىيەت ماھىيىتى ئىدى. خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بۇ تۈزۈمنى پايلىنىپ خەلقنى ھاكىمىيەتتىن چەتكە قاققانىدى. ئىككىنچى تەرەپتىن ئۇلارنىڭ كۆزى ئوچۇق سودىگەرلەر تۈركىيە، ياپونىيە، ئەنگلىيە ۋە گېرمانىيە قاتارلىق چەت ئەللەر بىلەن ئالاقىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، خوجا ئەھمەدقىتتەك ئۇدۇغۇچى كەبى چوڭ شەھەرلەردە جەدىد ۋە مىللى تەرغىب قىلىشقا قاتناشتى. خوتەندىكى تۈرىدۇلغان مۇسا بايى ھاجىمنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ھەر قايسى جايلاردا ئىلمىي تەرەققىي يات ئاچماقتا نەشر قىلىنغان، ياپونىيەدە چىقىدىغان «ياش تۈركىستان»، ئىستانبۇلدا مەجمۇئە بىلەن گېرمانىيەدە چىقىدىغان «مىللەت يولى» مۇھىم رولى ئىشلەپ شەرقىي تۈركىستان بويىچە تارقىتىلىشى، مانا، مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى يوقىرىدا تىلغا ئالىنغان ئەھمىيەتلىك ئىنقىلابقا سەۋەبچى بولغانىدى.

ۋەزىيەت تولىمۇ ئۆزگىرىپ بولغاچ، تۈپە يىلى قۇمۇل خوجىنىياز باشلىغان ئىنقىلاب بىلەن شەرقىي تۈركىستاندا مۇھىم ئۈچ سىياسى ئېقىم شەكىللەنگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىنقىسى سوۋېت ئىتتىپاقى تەرەپدارلىرى بولۇپ، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئىككىنچى سوۋېت ئىتتىپاقىغا تەۋە قىلىپ ئالماقچى بولۇشتى. ئۇلار ئىككىنچى ئۇيغۇر ئۇيغۇرلارنىڭ ئالتە شەھەر، ئىلى، تارباغاتاي، قەشقەر ۋە خوتەن قاتارلىق بارلىق يەرلەردە بىر سىستېما ئىستىلىشىغا ئالاھىدە بولۇشتى. بۇ مەسىلىدە ئۇيغۇرلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپلار ئاشكارلانغان، بىر قىسىم قاتارلىق كىشىلەر تۇرغان ئىدى. بۇ ئېقىمغا جەلپ قىلىنغان كىشىلەر ئۇلارغا تەۋە بولغان خىتايپەرەسلەر تەرىپىدىن ئۈزۈكسىز ئۇرۇش يېغىلانلىرى قاتارلىق كىشىلەر دەھبەرلىرى ئىدى.

ئىككىنچى ئېقىم بولسا غوجام نىياز ھاجىم باشچىلىقىدىكى ئوتتۇرا ئېقىمدىكىلەر بولۇپ، بۇ ئېقىمدىكىلەر غوجام نىياز ھاجىمنىڭ ئادىل ۋە خەلقپەرۋەر يولىنى قوللايدىغانلار ئىدى. غوجام نىياز ھاجىمنىڭ مەقسىتى ئۇيغۇر ھەقلىرىنى قوغدىغان ئاساستا خىتايلارغا قارشى چىققان كىشىلەر بولۇپ، ئۇلار خىتاي زۇلمىدىن قۇتۇلۇش خالايتتى. شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ قاتارىغا بولسۇن بىرلەشمەكچى، يارىدەم بېرىدىغان ئىدى.

ئۈچىنچى بولسا غوجام نىياز ھاجىم بىلەن ئوتتۇرىسىدا بىرلىشىشنى تەسىس قىلغان مۇستەقىللىقچىلار بولۇپ، تۈرلۈك يوللار بىلەن بىرلىشىشكە رازى بولسىمۇ، ئۇلار ئەسلىدە مۇستەقىل ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇپ، ئۆزىنىڭ قوشۇنلىرىنى ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنىڭ ماھىيىتى بولغان «ئىسلام جۇمھۇرىيىتى» قۇرۇشقا ھاجىمنىڭ تۈزۈمىدىكى ئۈچ بىلەن بوللار تۇرغانلىقى ئۈچۈن يات كۈچلەرنىڭ كەلگۈسىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ماقۇلى بىلەن چىقىشالمايدىغان ئىدى. قولغا ئالغان ئىدى.

مۇسۇلمانلار ئالدىدا قىلچىلىك دۆلەتچىلىك ئۇقۇمىنى ئاساسلىق قىلىپ ئىش ئېلىپ بارغان ئىدى. ئۇلار ئۆز قىسمەتلىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەش ھوقۇقىغا ئېرىشىش، ئىستىقلالغا ئېرىشمەكچى بولغان ئىدى. ئۇلار ئاخىرى 1933-يىلى 12-نويابىر كۈنى قەشقەردە بىر ئەركىن، خوتەن بىلەن يەكەننى بىرلەشتۈرگەن ھالدا شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇپ چىقىشقا مۇۋەپپەق بولدى. ئۇنىڭ بۇ ئىشقا مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا چوڭ ياردەم كۆرسەتتى. بۇ جۇمھۇرىيەتكە غوجام نىياز ھاجىم پرېزىدېنت بولۇپ، باش ۋەزىرلىككە مەۋلانا ساۋۇت داموللا ئىدى. ھەربىي ئىشلار بويىچە ئوردا ئاز بەك، مالىيە ئىشلىرى بويىچە ئەلى داموللا، خارىجى ئىشلار بويىچە قاسىم ھاجىلار بەلگىلەندى.

بسم الله الرحمن الرحيم

ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەتىنى، پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ قىبلىگاھى سەئۇدىيە ئەرەبىستانىنىڭ قىرالى خالىد جانابى ۋە جانابى ئالىلىرىغە

1400 ھىجرىيە يىلى - 1979 مىلادىيە يىلى مۇبارەك ھەج زىيارىتىگە بېرىپ ياتقان شەرقىي تۈركىستانلىق بىر ھاجىنىڭ مەخسۇس نامە ئۇلۇغ قىرال جانابىلىرى.

پەقىر پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرى ئىچىدە كەلگەن مۇتەۋەررىكتىيارلاردا نامى قارا كاپىر دەپ ئاتىلىپ كەلگەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى زۇلمى ئەستىدىن چەتئەللەردە ياشاۋاتقان ئەسلىي شەرقىي تۈركىستانلىق بىر ئۇيغۇر تىجارەتچىسىدۇر. ئۆتكەن يىلى جانابىي ئاللاھنىڭ قىلىپ ئۇلۇغ مەككە زىيارىتى بىلەن ھاجى بولۇپ ياندىم. بىز مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بۇ زىيارەتگە مۇيەسسەر بولۇشۇمنىڭ بۈيۈك مەملىكىتىڭىزدە بولغان كۆزلىرىم ئۈچۈن ھەقتىن ۋە شەخسەن جانابىي ئالىيلىرىغا ئالىي تۈرلۈك تەنتەنە بىلەن ۋەتەنلىرىمگە رەھمىتىم. ئەمما ئەپسۇسكى، بىر ناخۇشلۇق يېقىنلىشىپ قالدى. شاھلىق تەملىرى ۋەتەنچى شۇكۇرگە ئۇزار قىلىمەن. ئۈچۈن كۆزلىرىمنى يۇمماي ئاچتىم. ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈنلەردە ئۇيغۇر ئېيتىسام ئەتە تېخىمۇ چوڭ ئۆزىگە يېتىشىدىن قورقىمەن. بۇ ئۆزگىچە ئۈچۈن جانابىي ھەقتىن ۋە سىز قىرال ئالىيلىرىدىن ئەپۇ ئۆزسۆز قىلىمەن.

ئۇنەرسە بولسا بىز شەرقىي تۈركىستانلىق مۇسۇلمانلارنى ئەسىرلەر بويى تېزىپ كېلىۋاتقان خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ بىزنىڭ ئەمەلگە بولا يەمۇ سىزنىڭ ئۇلۇغ مەملىكىتىڭىزدە ئەسىرلەر بويى قىلىپ كەلگەن ئىسلام قانۇن-قائىدىلىرىگە قارشى قىلىنغان بىر خىيانىتى بولۇپ، خىتايلار ئۆتكەن يىل بىزنىڭ ۋە تىنچىلىق شەرقىي تۈركىستاندىن ھەجگە بارغان مۇسۇلمانلار قېرىنداشلىرىم ئىچىگە مۇسۇلمان ئۆتكەن بەدىگە ئەن پايلاقچىلىرىنى قېتىپ بىلەن ئۆز سىڭىشكەن خىتاينى قوشۇپ ئەۋەتكەن ئىدى. پەقىرگە بۇ ھال شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا مەلۇم بولغان بولسىمۇ، ئەمما ۋەتەندىكى ئىشلىرىمغا زىيىنى يەتمىسۇن دېگەن قىسىنچىلىق بىلەن ئۇنى سۆزلىمىسەم قىلمىغان ئىدىم. لېكىن ئۆزىمىزنىڭ ئاياپ بۆكۈنىي يوشۇرساق ئەمەسلىك ئەتىدىن مۇسۇلمانلىق خەۋپىسى بولارمۇ دەپ بىلىپ كەلگەن خىتاي جاسۇسلىرىنىڭ مۇقەددەس كىيىمىدە ھەجلەرگە ھەدىدىن ئاشۇرۇپ بىلەن ئارىلىشىپ، پاك مەككىمىزگە ئۆزىنى بىر سىڭدۈرۈپ ياسىنىپ ئىنچىكە ئېنىق بولغۇسى، گۇناھ تۈرلۈك ئۇنى بولۇشىنى بىلدىم. شۇنداقلا، بىز ھەجدىن ياندىن كېيىن مەككىدە ئىچىدە بولغان قارا ئۈرۈپ كىشى شۇ خىتاي جاسۇسلىرى مەدەت بەرگەن بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى بىز شەرقىي تۈركىستانلىقلار شۇ بىر نەرسىنى ياخشى بىلىمىزكى، خىتايلار ئارىلاشقان ھەرقانداق ئىشتا ھەرگىزمۇ ياخشىلىق بولمايدۇ، ھەمىشە بۇزغۇنچىلىق بولۇپ كەلمەكتە. پەقىر بۇ ئەھۋال سۇ سىنامەنى شۇنىڭ ئۈچۈن جانابى ئالىيلىرىنىڭ مۇزۇرىغا يېزىپ تۇرۇپ ئۇ جاسۇسلارنىڭ مەنبەلىك مۇزگە رەقىبلىرى ئىكەنلىكىنى ناھەق قىلغان بولسا ئەتىلىرى ئۈچۈن خىتاي ھۆكۈمەتىگە تۇزە مىنەتكە قاتتىق نارازىلىقىنى بىلدۈرۈپ قويۇپ تۇتقۇن. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ خىتاي كۈچلىرىنىڭ بۇ كەبى خىيانەتلىرىگە ئىككىنچى قېتىم يول قويماسلىق ئۈچۈن سىز جانابى ئالىيلىرى ئەربىيە ئىچ ئىشلار چارىلەر كۆرۈلىشىنى بىر مۇسۇلمانلىق ۋە ئۇدۇم بىلەن ئۇتتۇ تۇتۇپ سورايمەن.

كامىل ھۆرمەت بىلەن:

ھاجى ھاجى ئارتۇشى

بىز نېمە ئۈچۈن شۇ كۈنگىچە خىتاي پەنجىسىدىن قۇتۇلالمىدۇق؟

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

يۈسۈپ ئاچىن قەشقەرى

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ خىتاي پەنجىسىدىن قۇتۇلالماي كېلىۋاتقانلىقىنىڭ ئوتتۇرىچى سەۋەپ - ھەمدەمدىن ئاختقان سۇئاللىرىمىزنىڭ كاتتايى مەلۇمكى. سۇئاللىرىمىزنىڭ توغرا جاۋابىدىن ئىبارەت. ئۆزىنى - ئۆزى ئالداپ ئوتتۇرىپ بەرگۈچىلەرنىڭ بويىنىغا سېلىنىدىغان سىلىق سىرتماق. شۇنىڭدەك رەقىبلەر مۇرەسسە يولى بىلەن باشلىنىپ ئەسلىمىلىك بىلەن يەكۈنلىنىپ كەلدى. بۇ گەپ كۆزۈرلۈك يەكۈنلەر كەمگول قىلىنغان ئىنقىلابچىلار ئۆزىنىڭ ئىنقىلابىي ئىرادىسىنى جەننەت يولىدىكى سۈنئىي جەننەتلەرگە ئالدانغان دەرۋىشلەر رەھمسالىق رەقىب دۈشمەنلىرىنىڭ ھىيلە-نەيرەڭلىرىگە دەرنەپ بېرىپ ھامان ئالدىنىپ كەلدى. ئىنقىلاب - ئۆز خۇدىنى ئۆرت ئىچىدە ياللۇن چىققان تۆمۈر كەبى بىر نەرسە بولۇپ، تۆمۈرچى ئىنقىلابچى ۋە تۆمۈر يالقۇنچىغاننى ئەمەلىمە ئاندىن ۋە ياخود قايسى شەكىلگە كەلتۈرىمەن دېسە شۇنى قىلالايدۇ. دېمەك، بۇ يەردىكى ئاساسىي رول تۆمۈردە ئەمەس، تۆمۈرچىدە. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەمەلىي ئىنقىلابچى ئۆزى ئۈچۈن ئۇرغاپ باشلىغان جىددىلىرىنى تۆمۈرنى يۇمشاتقاندەك ئەل ئۆز ئورنىغا ئىرىشمىگىچە دۈشمەننىڭ ۋە يا دۈشمەننىڭ دوستلىرىنىڭ ھەرقانداق جىرايلىق تەكلىپلىرى بىر سەۋەبلىككە ئەگەشمەي ئۆزگەرتىشىگە ئەگەشمەسدۇ. چۈنكى باشقىلار ھەرقانداق جىرايلىق تەكلىپنى بىر مەقسەت ئۈچۈن قوبۇل بولسا ئۇنى بىر ئۈچۈن ھەرگىز ماقۇللىغۇچى تەكلىپ بولمايدۇ.

ئەپسۇس بىزنىڭ بىر قاتار ئىنقىلابچىلىرىمىز ھەمىشە بەلگىلەنگەن سىياسىي يول بىلەن ۋىجدان ئەمرىگە سادىق بولماسلىقى ئەنە شۇ كېيىنكى ئىشتىمالىق چىگىش كۆرۈشلەردە ناھايىتى ئېغىر خاتالىقلارغا دۇچار بولدى. مەسىلەن، 1933 - يىلىدىكى خوتەن ئىنقىلابىنىڭ بېشىدا مىللەتنى مەرھۇم ئابدۇللا دامولام بىلەن ئابدۇراخمان ئەپەندىلەر خىلە ئىنقىلابچىلار دىنىي بولسىمۇ، ئەمما ئۇلار مۇناپىق سىياسىينى سەنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىنى شىپى كەلتۈرۈپ ياساپ چىققان جىرايلىق سۆزلىرىگە ئالدىنىپ باشقىلارنى ئالدىغان بولسا، مەرھۇم مەسئۇد ئەپەندى سابىرى باشلىق ئەپەندىلىرىمىز جاڭ ... ياخشى سۆزلىرىگە ئۆز ئۆزۈن يىللار ئالدىنىپ خەلقىمىز نىڭ ... ئۆتۈنلە قۇربان ۋە دىللىرىگە ئېشەنتۈرۈپ كەلگەن ئىدى.

ئىستىقلالىي شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى (1944 - 1949 - يىللار) ۋاقتىدىكى ئالدىنىش ئەرمۇ خۇددى مۇشۇ ئالدىنىشلارنىڭ ئۆزىنى ئەكىرايسۇ خالاس.

شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەل بولماي كېلىۋاتقانلىقىنىڭ ئوتتۇرىچى سەۋەپ - بۇلا بىزنىڭ كېيىنكى ئىنقىلابچىلارنىڭ دۇنياۋىي ئىنقىلابىي جەرياندا جەڭگە ئىگە بولالماسلىقىمىزنىڭ نەتىجىسىدۇر. مەلۇمكى جاھان سەھنىسى XIX ئەسىردىن بۇيان بولۇپ كەلگەن كۆپلىگەن ئىنقىلابلار ئۈچ بۈيۈك ئىنقىلابىي سىياسىي ماھىيەتكە ئىگە بولۇپ، ئۇلار: سابىق مىللىي ئازادلىق ئىنقىلابى، مىللىي سەرمايىدارچىلىق ئىنقىلابى ۋە سوتسىيالىستىك ئىنقىلابتىن ئىبارەت بىر بىرىدىن قەتئىي ئايرىلىپ تۇرىدىغان ئۈچ ئىنقىلابىي ماھىيەتكە مەنسۇپ ئىدى. شۇڭا بۇ ئۈچىنى بىر - بىرىگە ئارىلاشتۇرۇۋېتىش ئۈچ ئىنقىلابىي مەقسەتكە خىيانەت بولۇپ، تارىختا ئۇنداق خىيانەتلەر مەغلۇبىيەت بولغان ئىدى.

بىز شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابچىلىرىمىز مۇشۇ ئۈچ ئىنقىلابنىڭ جەريانىدا ئېنىق پەرق ئەتمەسلىكتىن تۈزۈپ يېزىلىق 1933 - يىلىدىكى قۇمۇل ئىنقىلابىنى قاتناشقانلىق ئەيىپى دېھقانلارنىڭ ئىنقىلابى، ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ، ئۇنى يىللىق مۇجمەل دەۋرنىڭ قۇربانى قىلغان بولساق، 1944 - يىلى ئىلىدا باشلانغان سابىق مىللىي ئازادلىق ئىنقىلابىمىزنى تېخى تولۇق غەلىبىگە ئېرىشمەي تۇرۇپلا ماۋجاللاردا تۈرلىرىنىڭ ياللانغان سوتسىيالىستىك ئىنقىلابىغا ئارىلاشتۇرۇپ، يا بىر تۈزۈك مىللىي مەنسەپكە ياكى ياخود تۈزۈك بىر سوتسىيالىستىك مەنسەپكە ئىگە بولالماي 30 يىللىق خانىۋەيرانچىلىق نەتىجىسى ئۆتكەزدۇق.

ئەسلىدە بىز ئىپتىدائىي ئىنكى ئىنقىلابىمىزنى «مىللىي ئىنقىلاپ!» - دەپ باشلىغاندىن كېيىن ھېچ بىر تىككىلەنمەي ۋە بۇ شىئارى ئۈچۈن مىللىي ئىنقىلاب دەرىجىسى تولۇق كامالىغا يەتكۈزۈشىمىز لازىم ئىدى. چۈنكى ھەرقانداق مىللىي ئىنقىلابنىڭ مەقسىتى - ئۆز ھەرقانداق شارائىتتا ئۆز جەمئىيىتى ئۆزلۈكسىز غەلىبىگە ئېرىشمىگىچە مىللىي دۆلەت بەرپا بولمايدۇ. مىللىي دۆلەت بەرقارار بولماي تۇرۇپ بىر دۆلەت ئۆز زۇمرى ۋە جۇغراپىيىلىك ... ھەر بىر دۆلەتنىڭ تۈزۈمى - ئۇ پەقەت شۇ دۆلەتنىڭ ئىچكى ئىشى بولۇپ، ئۇنى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مەنپەئەتى ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر ئالغانىدا تارىخىي دۈشمىنىمىز خىتاي جاھانگىرلىرىنىڭ ھەرقانداق نەغمىلىرى ھەرقانداق تۈزۈمگە ئارىلاشتۇرۇۋېتىشكە ھەرگىزمۇ بولمايتتى. ئەگەر بىز شۇنداق ئۇنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىش كۈنى چۈشكەندە ئەقىدىلەرگە ئۆزلىگىدا ئارىلىشىپ، مۇناپىقلارغا ۋەتەنپەرۋەر ئۇلۇغ بىر ئەركىنلىك ياشىغىچە يوقۇلاي ئۇنىڭ مۇستەملىكىسى بولۇشنى ياخشى ئۇلار ئىدى. ھالبۇكى، مۇقەددەس مۇستەملىكىچىلىك كۈچلىرىنى مۇقەددەس ئازادلىق ... لايىق. بۇ مۇقەددەس مەيداننى مۇھىم مەللە شتۇرۇشنى ھەرقانداق ئىنقىلابنىڭ باشلىنىشى بولغانىدۇ.

ئەپسۇسكى، بىز شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابچىلىرى دەل مۇشۇ مەسىلە ئۈستىدە تا شۇ كۈنگىچە بوھران ... ئۆز ماھىيىتى يەتمەي گۇناھنى باشقىلارغا ئارتىپ ۋە دۈشمەنگە ئۆزىمىزنى ئاسان قولغا بېرىپ كېلىۋاتىمىز. بىز شۇنى ياخشى بىلىشىمىز لازىمكى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇندىن كېيىنكى ئىستىقلالىي يولىدا پەقەت ئۆز خەلقىنىڭ ھېچكىمگە ۋە ھېچ نەرسىگە ئارتىلىشمايدىغان ۋە بېقىنمايدىغان ئۆزىگە خاس بىر مىللىي دۆلەت كېرەك، خالاس!

شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەل بولماي كېلىۋاتقانلىقىنىڭ بەشىنچى سەۋەبى، ئۆزىنىڭ خەلقئارا مەسىلە دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلەلمەي كەلگەنلىكىدە. بۇنىڭغا ئىككى نەرسە توسقۇن بولۇپ كەلدى. بىرى، ھامىجۇد، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ قوللىغۇچى بەزى خەلقئارا ئادەملىرى بىزنىڭ مەسىلىمىزنى ھامان خىتاينىڭ ئىچكى مەسىلىسى دېگەن خاتا ئاڭغا ئىچىگە ئېلىۋېلىپ، ئۇنىڭ خەلقئارا مەيدانغا چىقىشىغا يول قويماي كەلدى. ئىككىنچى بۇ مەسىلە ئىككى قىسىم خەلقئارا دەرىجىگە كۆتۈرۈلۈش يۈزۈسىگە ئىگە بولغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنى شۇ دەرىجىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن بولغان ھەرىكەتلىرىمىزنىڭ سۈسلىكى تۈپەيلى ئوتتۇرىدا قالدىن كەتكەن ئىدى.

بىز ئالدى بىلەن بىرىنچى مەسىلە ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتەيلى. مەلۇمكى دۇنياغا مەشھۇر، شەرقىي تۈركىستان خۇددى سوۋېت ئىتتىپاقى ھۆكۈمىتىنىڭ 1969 - يىلى داماندى ۋە قەسى مۇناسىۋىتى بىلەن خىتاي ھۆكۈمىتىگە تاپشۇرغان بايانىدا كۆرسەتكىنىدەك، ئەزەلدىن خىتاينىڭ يېرى ئەمەس ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭ خەلقى تامامەن تۈركلەر، تىل ۋە ئۆرپ-ئادەت، دىنى، ئەنئەنىسى ... خىتايلاردىن پۈتۈنلەي خەلق بولماي. ئۇنى مانجۇر خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى زالىم زورەۋانلىق يولى بىلەن كېيىن تارتىۋالغان ... ئىدى. دېمەك، ئۇنىڭ ئۆز ...

شەرقىي تۈركىستان ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل بىر دۆلەت ئىدى. مانا، بۇ تارىخىي پاكىتلار بىلەن ئىسپاتلانغان ھەقىقەتلەردۇر. قارىماي ئۇنى، خىتاي مەسىلىسى ئىدى، دېيىشتۇر. ئۇلارنىڭ چۈشەنچىسىدىكى، ئەينى مۇستەملىكىچىلىك قارانىيىتىدىن ۋە ئۇنى ھامىقەتلەرچە قوللاشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ كۈندىكى خىتاي باشلىقلىرى بولۇپلىرىنىڭ سوتسىيالىستىك تەبىقە ئارىلىچەكىنى يوق. ئەكسىچە ئۇلار بۇ كونا قائىدىنى تېخىمۇ چىڭىتىپ: «بۇ سوتسىيالىزمنىڭ بىرلىك مەسىلىسى»، «شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتايسىز سوتسىيالىزم تۇرغۇزۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس» دېگەنگە ئوخشاش يالغان جۆيلىرى بىلەن خەلقىمىزنىڭ كۆزىنى بوياپ كېلىۋاتەتتى. ئىككىنچى قىسىمدىن پۇرسەت دېگىنىمىزنىڭ ئاقىۋىتى - بەدەۋلەت ھاكىمىيەت ۋە ئاختا قولغا كەلگەن خەلقنى ئاراشتۇرالار بولۇپ، ئۇنىڭغا قارشى پۈتۈن بۇرۇق ۋە ياشلار ئوخشاشلارنىڭ قانچىلىك زىيان يەتكۈزگەنلىكىنى بىز بۇرۇنقى ماقالىلىرىمىزدا ئېيتىپ ئۆتكەن ئىدۇق. ئىككىنچىسى، 1945 - 1949 - يىللىرى ئىچىدە مۇستەقىل ياشىغان ئىنقىلابچى شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى، ۋاقتىنچە پۇرسەتلەر ئىدى. مۇشۇ پەيتتە شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى بەزى بايانلار بويىچە پۇغۇپ تۇرمىدى، ئەكسىچە ئۇنى خەلقئارا دەرىجىگە كۆتۈرۈش مۇمكىنچىلىكى بار ئىدى. مەسىلەن، شۇ دۆلەتنىڭ مۇستەقىل دۆلەت تىلى بىلەن بىزنىڭ، مىللىي قوشۇنى بىلەن ئۇنىڭ تارىخىي ئەنئەنىۋى ئازادلىقى بەرقارار ئىدى. ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس ئىقتىسادىي بازىسى ۋە جۇغراپىيىلىك ... شەكلى بولسا دۆلەتنىڭ تولۇق چىقىرىلغان ئىدى. بۇ شەرتلەر بىلەن ئۇ خۇددى شۇ مەزگىلدىكى ئىنگلىز ئايرىلىپ ياشىغان گېرمانىيە، كورىيە ۋە ۋيېتنامدىن ئوخشاش ئۆزىنى بىر مۇددەتكىچە ساقلاپ تۇرۇپ، ئاندىن تولۇق مۇستەقىللىك بېرىشى تامامەن ھەقىقەت ئىدى. ئۇنداق بولسا ئۇنىڭغا كىم ۋە نېمە توسقۇنلۇق قىلدى؟ بۇ سوئالنىڭ بىر قىسمىغا بىز يۇقىرىدا بىر قانچە مۇجمەل توسقۇنلۇقلارنىڭ جاھىتىنى ئېچىپ بەرگەن ئىدۇق، ئۇنىڭغا بىز ئىنقىلابچىلار ئۆزىمىز سەۋەبچى بولغان ئىدۇق. چۈنكى بىز سوتسىيالىزم شوئارلىرىدا بولمىغان مىللىي مۇناسىۋەتتە ساۋاتسىز بولۇپ ئىپتىلىكلەرچە بىر شەرت دەپ تونۇسى قىلالماي، يېگانە مەقسىتىمىز ئۈچۈن تەرجىمە قۇرۇلۇش كۆرۈشلىرىمىز بىلەن مەغلۇبىيەتكە ئىتتىلگەن ئىنقىلابچىلىرىمىزنى ۋە ئاللاھ يول ئىچىدە چوڭ غالىب ئۇتۇن بىر دۆلەت مۇلكىنى خىتاي سىرتىق ئەزىزلىرىنىڭ ئاغزىغا ئۆز قولىمىز بىلەن ئېلىپ بېرىپ سېلىپ بەردۇق. دېمەك، بىز ئۆزىمىز باشلىغان يالغان مىللىي ئىنقىلاپ شۇنىڭ ئۈچۈن قارىشىچە خىيانەت قىلدۇق. بىز بۇ گۇناھىمىز ئۈچۈن تارىخ ئالدىدا ھېچقاچان سورىيالمايمىز.

تەشەككۈر

(ئاۋسترالىيەدىكى ۋەتەنپەرۋەر قېرىندىشىمىز سەمەد ئەپەندى ئائىلىسىگە)

قىشلىق دوستۇڭنى سەن زۇلمەتتە دەپ،
يا تەنھا ئۇ تۇرمىدا ھەسرەتتە دەپ.
كۆزەتتىپ باستۇرۇپ شۇم خىتاي بىلەن،
ئازاتلىق جېنى بەختىنى كۈتمەكتە دەپ.

سەن دېدىڭ: ئۇيغۇر ئېلى چەكسە ئازاپ،
دوست ئەمەسمۇ زۇۋرۇسەم ئەگەر مەن غەم يېمەي.
بىز ئىناق تۈركەن ئىپەرقى قوشمىغىمىزدەك،
ئەركىن ئەل بولسا ئاتا جاننى بېرەي!

گەپلىرىڭ ھەقتۇر سىنىڭ دوستۇم ئاتاد،
بىز ۋاس شۇڭلاق دىل ئىشلىرىمىز قەلبىمىز بىر.
بىر پۈتۈن ئانا بولۇپ ئەلگە يېتىشكەن،
ئەسلىمىز بىر، نەسلىمىز بىر، دىلىمىز بىر!

ئەمەلگە ياراق ئېلى تۇرۇپ قول ئۇزىتىپ،
قۇتقۇزۇپ قالدىڭ ۋەتەن ئوغلىنى.
يا نەۋرۇپ ئۈچكەن چىراق ھەم شامىنى،
يۈلىدىڭ ئاتلىقتا دەرتمەن گادىنى.

سەن بۈگۈن دوستۇڭغا تىل، قەلبىڭ سەن،
تەشەككۈر دەيدۇ ساڭا ئۇيغۇر قىلى.
سەن كەبى دوستلارغا دوست بولسا ياردەم،
ھە، ئۇنىڭ بەختى تولۇپ ياشنار دىلى.

ئۇيغۇر ئوغلى.

يېقىندىن مۇساپىر بولغان ۋەتەنداشلىرىمىزغا!

(ھەمشو مونولوگى)

مەن بىر تونۇكۈم ۋەتەنداشلىرىمنىڭ يېقىندا ئاۋسترالىيەگە كۆچۈپ چىققانلىقىنى ئاڭلاپ، سۆيۈنگەنلىكىمنى ۋە تىنىم تېپىر يىغىسىدىن تېخى يېڭى ئايرىلغان قېرىنداش-لىرىمنى ئانا ۋەتىنىم ھەدەپ كېلىپ دىمىغىمغا ئۇرۇلغان-دەك تۇيۇلۇپ، ۋەتەننى سېغىنىش ھېسلىرى تېخىمۇ ئازابلىدى.

ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئۇ ۋەتەننىڭ قەدرىنى بىلمىگەن ئىكەنمەن، چۈنكى مەن ئانا ۋەتىنىمدىن ئايرىلىشنى ئۇخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمىگەن ئىدى. دۇنيادا ئۇنىڭدىن ئەزىز، ئۇنىڭدىن ھەممىدىن ئۇلۇغ ۋە قىممەتلىك ھېچنەرسە يوق ئىكەن. بىز تېخى ئۇنىڭ گۈزەللىكلىرىنى كۆرۈپ قانمىغان ئىدۇق، ئۇنىڭ مەسۇم قىلغۇچى ساپ ھاۋالىرىدىن تېخى تويمىغان ئىدۇق. ماۋ ئالدىن نەپەس ئېلىپ تويمىغان ئىدۇق. بىزنى ئەنە شۇ ماۋچىلار ئانا ۋەتىنىمىزدىن جۇدا قىلدى. بەزىلىرىمىز ئۆز بېشىمىزنىڭ ئامانلىقىنى قىلدۇق، بەزىلىرىمىز ماۋنىڭ ئەسەبىي كۆپتىن قالدۇق، بەزىلىرىمىز ماۋنىڭ سىياسىي تەقىپلىرى ئارقىسىدا، باشقىلىرىمىز بولساق ماۋغا قارشى كۆرەش يولىدا باشقىلاردىن مەدەت تىلەش نىيىتىدە يانا ئىزدەپ كەتتۇق.

مەيلى قايسى مەقسەتتە كەتمەيلى بىز جۇدالىقنىڭ ئوتىغا كۆيمەكتىمىز - ماۋ مۇستەملىكچىلىرى-دۇر. ئۇنىڭ مەنسىز - زورلۇق، ئالدامچىلىق ۋە سۈيقەستىنى ئاشكارىلاپ شەرقىي تۈركىستاننى ئۆز ئىگىلىرىنىڭ قولىغا قايتۇرۇپ ئېلىش، بىرىمىز

ئۆزىمىزنى تاشلاپ كەتسەك بۇ ماۋچىلار ئۈچۈن پايدىلىقتۇر. ئۇلار مەخسۇس ئېرىنىش ئۈچۈن 60 - 62 - يىللىرى ۋەتىنىمىزنىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىغا چېگرادىش بولغان ئىلى، ئالتاي، تارباغاتاي ۋىلايەتلىرىدىن خەلقنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا قېچىشقا كۈشكۈرتۈپ، چېگرانى ئېچىپ، زىلال قويۇپ، بۇ سۈيقەستنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا دۆڭگەن ئىدى. ئافغانىستاننى ئۇرۇۋاتقان ئەۋلادلارمىز كۆرسەتكەن خەققە، ئافغان پۇقرالىرى قىلىپ، ئۇلارنى ۋەتىنىگە قايتۇرىمىز دەپ ئۆتۈپ دۇردا بىلەن ساناقسىز قېرىنداشلىرىمىزنى ئۆز ئېلىدىن قوغلاپ چىقاردى. ھالا ئەنە ئۇلاردەك بولسا سىزلەرنى ئىشكۆچى سۈيقەستى دوكۇپ قىلىپ ئاۋسترالىيەگە ساتماقتا. بۇ سۈيقەست ئۇنىڭ بىلەن چەكلەنمەيدۇ. ئەنە سىزلەرنىڭ ئۇزاقتا ئەۋلادلىرىڭلارنى شۇ ياتلار بىلەن سىڭىشىپ كەتمەكتىن. چەت ئەلدە ياشاش شەخسىمىز ئۈچۈن ياخشى بولسىمۇ، لېكىن خەلقىمىز ۋە ۋەتىنىمىز ئۈچۈن ئەسلا تۈزۈلمەس نىشانغا قويۇلۇشىمىز. ئۇنىڭ بۇ سۈيقەستىنى پاش قىلىشىمىز كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن خىتاينىڭ ئىشغال جايلاردىكى كونسۇلخانىلىرىغا، خەلقئارا تەشكىلاتلارغا مۇراجىئەت قىلىپ، نارازىلىق ھەر-كەتلىرى ئۇيۇشتۇرۇشىمىز كېرەك.

بىرىمىز بولساق قەمۇ ۋەتىنىمىزنىڭ زېمىنى ئاتىنىق دەسسەپ تۇرالايلى.

مۇساپىر قېرىنداشلار ھەرقايسى دەۋلەتلەردە بول-ساقمۇ ۋەتىنىمىزنى ئۇنتۇمايلى، ئۇنىڭ ئازادلىقى ۋە مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۈرەشكە قىزغىن ئاتلىنىپ قوشايلى!

تارىم قىزى

ئاۋسترالىيە

(مەلۇمات)

كۆزدۈرۈكىمىز قۇرۇقلۇقنىڭ بەشىنچى قىتئەسى ھېساپلانغان بۇ مەنتىقە بەھرى مۇھىت كەبىرى بىلەن ھىندى مۇھىتى ئارىسىغا جايلاش-قان بولۇپ، ئومۇمىي يەر مەيدانى 7.7 مىلليون كۋادرات كىلومېتىر، ئاھالىسى 14 مىلليون. ئاۋس-ترالىيە ئىتتىپاقى تەشكىل قىلىدۇ. بېرى يېرىم مۇنبەت ئاساسلىقى مەلۇم تۈرلىرى تېرىلىدۇ. ئاساسەن چارۋىچىلىق تۇستۇرىلىدۇ. تەبىئىي مۇھىت ئەۋزەللىكى كۆرۈلىدۇ.

ئاۋسترالىيەنىڭ تۈپ ئاھالىسى ئابو-رىگېن ئاتلىق خەلقلەر بولۇپ، ئۇلار يۈتۈن ئاھالىنىڭ بىر پائىزىنى تەشكىل قىلىدۇ. قالغان 97 پائىزى ياۋروپادىن كەلگەن ئەنگلى-لەر بىلەن ئاۋسترالىيەلىكلەردىن تەشكىل تاپىدۇ. 1960 - يىلى بىزنىڭ ۋە-تىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندىن ئوتتۇرغا كۆچۈپ بارغان رۇس كىرزاكلىرى ئىچىدە سەككىز ئائىلە ئۇيغۇرلارمۇ بارغان ئىدى. 1977 - يىلدىن بۇيان خىتاي مۇستەملىك-چىلىرىنىڭ يول قويۇشى ئارقىسىدا كۆپلىگەن ۋەتەنداشلىرىمىز ئۇ مەنتىقىگە قاراپ يول ئالماقتا.

ئاۋسترالىيە بىلەن بىزنىڭ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئارىسى 55 مىڭ چېقىرىمدىن يىراق مۇسابىدۇر.

دالاي لاما تۇرمۇشتىن ئىسلىنمەكتە

چەت ئەل خەۋەرلىرى:

دەمىسكە رويتەر تىبەت مەسىلىسىگە ئەنە ۋەسىلىپ كېلىشتىن ھەر سىياسىي گۇرۇھ تىلغا كېلىپ كۆرگىنىمىزدىن باشقا دالاي لاما جانابلىرىنىڭ 1976 - يىل مايدىكى خەلقئارالىق بىلەن بىرىكىشنى نىيىتلىگەنلىك، بۇ مەسىلىنى بېيجىڭنىڭ ئەركىن ۋە ئوچۇق سايلىمى بىلەن ئۇرۇپ ھەل بولماسلىقىغا ئىشىنىپ كەلگەن ئىدى. تىبەت ۋەتەنپەرۋەرلىرى تۇرمۇشتۇرۇلغان ئاساسىي كۆزقارىشى كېلىمەكتە ئىدى. شۇ يىل 12 - مارتتا ئارالغان بىر دەرسى خەۋەرگە قارىغاندا دالاي لاما جانابلىرى خىتاي ۋەكىللىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن ئۆز ۋەكىللىرىنى ئۇتۇشتۇق تىبەتكە كۆندۈرگەن. كۆپلىگەن خەلقئارا نەزەرچىلەر بۇ سۆزلىرىشنىڭ نېمە ئۈچۈن خەلقئارا شەھەرلەرگە ياكى نېپرۇدا بولمىغانلىقىغا ھەيران قالماقتا.

ئاۋسترالىيەدىن كەلگەن خەت

ئاۋسترالىيەدىن شەرقىي تۈركىستانغا قاراپ ئۇچقان ئايروپىلان توغرى 37 سائەت ماڭىدۇ. ھازىر بۇنىڭ ئۈچۈن شارائىت - يات بولۇۋاتىدۇ. ئۇ-لار تۇرۇۋاتقان ئۇ تەرەپكە بىزنىڭ بىچارە ئوغۇل-قىزلىرىمىزنى ئېلىپ ماڭسا، ئۇ ئەرەپلەر بۇ تەرەپكە ئۇلارنىڭ ھەسرەتلىك خەتلىرىنى ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ.

مانا، شۇلاردىن خەتلىرىنىڭ بىرسىدە ئوقۇ-دىكى ئاجايىپ قۇرلار بېرىلگەن: «مەن ئۆز ۋە-تىنىڭ قايمۇقۇپ ئىشەنگەنلىكىمنى بىلەلمەيمەن. ۋەتىنىم چىقىمىغا ھەركۈنى ئەتىگەندە كۆز يېشى ئاقىتىمەن. ئۆيىمىزنىڭ ئۈستۈن دېرىزىسىدىكى تورۇزكىدە تۈگىمىگەن سىرچۇپ قالغاچ ئۇشتاپتى، قورۇۋېتىم سىرىنى ئۆ-رچۈپ ئاخىرى «مىن خەۋق!» دەپ خەيىم جەم-ئەيدىن ئاكالانى ۋراتتى. ئۇنىمە دېگەن مېھرىبان قوشلار ئىدى. ئاۋسترالىيەنىڭ بىر چوشقىدىن پە-رىدى قالغاچلار ئۇرنىدا چىغلىغى قارا قاغا بىلەن تەلەشە پەرەزلەر بولسىكەن. ئۇلار كىچىسى يالغۇز قالغان بىر قاپلاردىن يە قويىسىكەن...

... داۋامىدا ھەممىسى بىرسىر كەل قىلىنچى ياردىمى ئو-يىسنىڭ چاكىرى بولۇپ بۇ ئالەمدىن ئۆتكەن ئىدى. مەن قولۇم ئۇرۇن سەككىز قېتىم يار بېرىپ تەكلىپ يالۋۇرغانلىقىم (ئۇ ۋەجىسىدىن - تەمرىن) مالىيە بولۇپ تاشلىۋاتىمەن. بىراق دادامنىڭ ئوقۇشىنى ئۇنى يېرىمىزدە قالغان ئىدى. مېنىڭ بۇ بىچارە جەسە-لىرىم نەلەردە قالسۇ بىلمەيمەن...»

مانا، بۇ نە قەدەر ئادەملىك قەدىرلار!

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېسلىرىمىز:

1. كەشمىر، ۋۇزمۇزاكما كوچىسى 86 - ئۆي
2. تۈركىيە، شەھەر قەيسەر، تۈركىستان-لىقلار مەھەللىسى، 3 - ئۆي
3. ئافغانىستان، ھېرات شەھىرى، مەد-رىسە ئالىيە كوچىسى 1 - ھويلا 4 - ئۆي.

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

يانۋار 1980
1-سان
(№ 10)

كەزىتە بىر گۇرۇھ
شەرقىي تۈركىستانلىق
ۋەتەنداشلار ھىممىتى
بىلەن چىقماقتا.

ھەر ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنداشلار گېزىتى.

شەرقىي تۈركىستان بىزنىڭ مۇقەددەس زېمىنىمىز، ئۇ بىزنىڭ پەخرىمىز ۋە مەڭگۈ مەسئەنىمىز. بىز ئۇنى قەدىرلەيلى، بىردە قىغىمىز يادىمىزدىن چىقارمايلى. ئۇنىڭ ئەركىن-ئازات ھەم تولۇق مۇستەقىللىقى يولىدا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئاۋاقچە چېلىشايلى!

بىزنىڭ پارلاق نىشانىمىز.

بوجىن ئازادلىققا تەشنا، مىللىي مۇستەقىللىككە موھتاج 5/2 مىليون 600 مىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازادىيەت، ھۆررىيەت ۋە مەڭگۈلۈك مىللىي مۇستەقىللىق يولىدىكى بۈگۈنكى شەرەپلىك كۈرەش نىشانى!

ھەممىگە روشەنكى، نىشانسىز كۈرەش ئېلىپ بېرىلغانلىق كۈرەشنىڭ نىشانى ھەم بولماستۇر. ئەمەلىيەتتە بولسىكى ھەقىقەت ھەر بىر خەلقلەرنىڭ كۈرەش تارىخى بولۇپ كەلمەكتىكى شۇنىڭ ئۈچۈن مۇ ئۇنى بىزنىڭ قەھرىمان بوۋىلىرىمىز ئۆز جېنى قەلەم قېنىنى بېسىپ قىلىپ ئۆز مۇستەقىللىگە ئۆزى بىر بەرگەن ئىدى. ھەر بىر ئۇيغۇر ئوغلىنىڭ ئەنئەنىسى ئاز-تولا مۇسى بىلىنى قوغداپ بىز ئەۋلادلار ئانىسى بىلىن داڭلىق ئىنكى مۇستەقىل كۆتۈرۈپ كەلدى. ۋاقىت ئۆتمەي ھەر بىر خەلقنىڭ خەلق بولۇپ ياشىشى ئۈچۈن مۇستەقىللىكى تولۇق مەنىۋى ھەم جىسمانى چېلىشتىن ئۇلۇغراق ۋەزىپە يوقتۇر.

شۇڭلاشقا بۈگۈنكى شەرقىي تۈركىستاندىكى ۋە بىزچە ئەللەردىكى بارلىق ۋەتەنداشلارنىڭ پارلاق نىشانلىرىمىز مۇشۇ ئازادىيەت، ھۆررىيەت ۋە مەڭگۈلۈك مىللىي مۇستەقىللىقتۇر. چۈنكى بۇ ئۈچ ئالىي ئىستەك بىزنىڭ دىلىمىزغا شۇ مەسىلىنى سىڭدۈرۈپ كەتكەن قەھرىمان ئەجدادلىرىمىزنىڭ كۈرەش ۋەسىيىتىدۇر. بۇ ئۇھىمكە سادىق بولۇپ نەسلىمىزنى خارلىماسلىق يولىدا 1930-يىللىرى يىگىرمىچە بىر نەچچە كۈرەشكە ئاتلانغان بىر ۋارىسلىرىمىز خىتاينىڭ ئەسلىي چىققان قاتىل ئۈستىدە يېڭىچە خىيانەتكە دۇچار بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆچمەس ئوقاتىمىز. 1940-يىللىرى «خىتاي يېڭىچە توكەپى نىشتىچە خىيانەتكە ئەگەرچى ھەرگىز مۇ ئالدانمايمىز» دەپ قەسەم ئىچكەن ئىنكىلىپچى بىر ۋارىسلىرىمىز ئۆز نەسلىنىڭ بوقە سىغى ئەمەل قىلىپ ھۆرلىككە ئېرىشتى. ئەمما لېكىن ئۇنى ساقلاش نىشانى قەسەم ئىچەلمىسلىكى ئە تەجرىبە ئۇ ھۆرلىكنى خەيرلىك قولغا بىرىپ قويدى. دېمەك، مىللىي مۇستەقىللىكىمىز ۋە ھۆر-ئازادلىقىمىز ئۈچۈن بىز ئۈچۈنچى ۋارىسلىرى بولىمىزكى ئاچچىق ئەجىبە-ساۋاق ئالغانلىقىمىز ئۈچۈن ئۇنىڭغا يېتەلمەي كېلىۋاتىمىز. دىنىي خاتالىقلىرىمىزغا بۈگۈن قاتتىق ئىچىنىپ تۇرۇپ، كەلگۈسى ئولتۇرۇشلىرىمىز ئۈچۈن ئەنە ئۇ ئوغرى ۋە ئەمەلىي بىر نىشانىمىزنى بەلگىلەپ

ئېلىشىمىز تولىمۇ زۆرۈردۇر.

بۇ نىشان ئالىي ئۇستازلىرىمىز يۈسۈپ خاس ھاجىپتىن مەرھۇم ئابلىز قالقادىردامولام ۋارىسىغىچە ئۆتكەن داڭلىق ئەلىمىزنىڭ

> ### «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ يېڭى يىللىق يېڭى خەۋىرى!
>
> ۋەتىنىمىزنىڭ يېڭى مىللىي نوپۇسى رەقەمگە چۈشتى — ئۇ 5/2 مىليون 600 مىڭ كىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى!!!
>
> بۇ نوپۇس توغرىسىدىكى ئىنقىلابىنى بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى ئۆتكەن يىل جاھان ئاھالىسىنىڭ روبىختىنى ئېلان قىلغاندا ئومۇمىي نوپۇس ئۇسۇشىنىڭ بەزى سەۋەبلىرىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن ئىدى. ۋەتىنىمىزنىڭ نوپۇسى ئوسسىتە كۆپىيىش بىرى ئىشلەپ كەلگەن بىرنەچچە ھەقىقەتلىرىمىزنى ئەسكەرتمە ۋە پەلەرسىلە ئولتۇرۇشتىكى نوپۇس رەقەملىرىمىزنى ۋە 1974-يىلى ئۆزلۈك قامۇسىغا كىرگەن ۋەتىنىمىزنىڭ 2/1 مىليون 300 مىڭ كىشىلىك نوپۇس رەقەملىرى بىلەن ئۇنىڭ ئوسۇش نىسبەتلىرىنى سېلىشتۇرۇپ يوقۇتقى خۇلاسىغا كەلگەنلىكلىرىنى كۆزىتىمىزگە ئالاھىدە ۋەرقىلىدى.
>
> گېزىتىمىز بىزنىڭ مىللىي نوپۇسىمىزغا ھەربىرى بىردەقەم بولۇپ قوشۇلۇپ، كۆچىمىزگە كۈچ قوشۇپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي پېشانىگە كۆتەرگەن بوۋاقلىرىنىڭ يەتتە ئاتا-ئانىلىرىمىزغا ھەرقاچان بەختى-سائادەت يار بولسۇن دېگەن ئىزگۈ تىلىكىنى بىلدۈرىدۇ!
>
> تەھرىرات.

ۋەسىيەت ھەم ئەنئەنىلىرى بويىچە روھەن چىن ئېتىقادقا ئايلانغان بولۇپ ئەنتىيالىق بولسا، ئەشكىلىن بىز مۇھاجىرلار نوقتىسىدىن ئېزىپ بىلىپ بۈگۈنكى زامانغا لايىق شەكىلدە خەلقئارا بىلەك بىر ئۇيغۇر مىللىي بىرلىك نەسىبى بولۇشقا ئېكىشتۇق. بۇ ئەنە بىز بىر يۈرەك بىرلىك سەپ ھازىرى ئۇستىسى «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ ئوتكەن يىللىقى 7-سانىدا باش ماقالا بىر يىلىپ، ئوكۈپچۈلۈكنىڭ ئەپەكى كۆرسىتىلگەن ھاۋالە قىلىنغان ئىدى. شۇ ئىلنى بويان گېزىتىمىزگە كەلگەن قانۇن نۇرغۇن خەت، ۋە رەڭۋە ماقالىلاردا

بۇ خاھىش ئومۇمىنىڭ تىلىكىگە ئايلىنىپ، ئۇنىڭ زەرۇرىيىتى يەنە ئاشكارىلاشتى ۋە ئاشماقتا.

بىز ئىنكىچە بۇ بىرلىك بىزنىڭ بىرىنچى ئەھمىيەتلىك بولۇشقا تېگىشلىك، كۆزقالدى بىلەن بىزچە ئەللەردە ياشاۋاتقان يۇرتداشلىرىمىز ئاسىي باشقا بىر يەكۈن قول چىقىرىپ يەر ئىسىپ، كەسىپ-ئەقىللەر بولۇنمەي ۋە بىر-بىرىمىزنى سۆزلۈ شۇتۇرمەي بىر ئۇيغۇر سۈيىدە بىرلىككە كېلىشىمىز شەرت. بۇ شەرت ئۈچۈن يەقەت ئۆزىمىزنىڭ ئۆتكەنلىكى ئاچچىق تەجرىبە ساۋاقلىرىمىزنى ئاساس قىلىپ، باشقىلارنىڭ ئاتالىق «تەجرىبە ساۋاقلىرى»نى ئىلھاملىنىشىمىز لازىم. ئەكسىچە ھالدا ھەرگىزمۇ بۇ ئىنكىسلىك ئۆرنىنى ئالالماستۇرۇپ قويماسلىقىمىز كېرەك.

ئىنكىسچە، بىزنىڭ بۇ بىرلىشىمىزنى كىمنىڭ كىم قوللاپ قۇۋۋەتلىسە ئولارنىڭ قايسىي قەستە، مەملىكەتتە ۋە يا خوتقايسى ئۆزۈمدە بولسىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇنداق خالىس ياردەملىرىگە ئېگە بولۇشىمىز قاچىستۇر. چۈنكى بىزنىڭ بۇ دۇنيادا خىتايدىن باشقا دۈشمىنىمىز يوق. خىتايدىن باشقا ھەممىسى بىزگە دوستتۇر.

ئۈچىنچىدىن، بىزنىڭ بۇ بىرلىك بىز بۇ قېتىم شۇنچىلىك بىر قەتئىي بولۇشقا تېگىشلىكى، قاچانكى دۈشمىنىمىز ئۆزى بىزنىڭ مۇستەقىللىقىنى تولۇق ئېتىراپ قىلىپ دىپلوماتىيە كۆرۈنۈشىنى كۆرسەتكۈزگەندە قىيىنچىلىق يول تۇتۇشنى بىزنىڭ ھېچ قاندا «ياخشى» سۆزلىرىگە قۇلاق سالماسلىقىمىز ۋە بۇ خۇسۇستا بولغۇسى باشقا ئەللەرنىڭ ھەرقانداق مۇراجىئەتلىرىنى قوبۇل قىلماسلىقىمىز شەرت. بىزنىڭ كۆرۈنگەن نەچچىلىكى ئىنقىلاب يېتەكچىلىرىمىزنىڭ بىرى ئىنقىلاپ تەخىسىچە كاكا ئاتانغان خىتاي تاملىرىمىزدا ئالدانغان، ئەنە زامانلاردىمۇ بىلەن ئىمۇ ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇش دەپ، مۇستەقىللىقىنى ئېتىراپ قىلىشىمىزنى بولغان ئىدى.

مانا بۈگۈنچى بىزنىڭ بۇ كۈنكى ئەڭ پارلاق ۋە ئەڭ قەتئىي نىشانلىرىمىزدۇر. ئەگەر بىز بۇ نىشانلىرىمىزغا ئەمەل قىلساق ئۇنىڭغا يېتىمىز. ئەگەر بۇ شەرەپلىك مۇشە بىرەپ بولالساق تو چاغدا بىزلەك سەككىز لېتىقان مىللىتىمىزنىڭ ئالتۇن بوشۇكىگە بولۇنالايمىز. چۈنكى، «دۆلەت مىللەتنىڭ ئالتۇن بۆشۈكى. ئۇنىڭغا بولغان بالىنىڭ كۆڭلىنى ئەبەدى ئاداپ باسماستۇر!».

بىز ئۇيغۇر

(ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن)

ئۇيغۇر دۆلەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم ئەھمىيەتلىك ئاساسلىرى

(بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

غوجا جاھان دۆلىتى مۇنقەرىزلىككە ئۇچرىغان 1760-يىلىدىن بەدەۋلەت دۆلىتى قۇرۇلغان 1864-يىلىغىچە ئۆتكەن 104 يىللىق ئارىلىق شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرى ئازغىنە مىللىي ئازادلىق كۈرەشلىرى ئازابلىق قايىنغان دەۋرى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. بۇ دەۋر سىياسىي تارىختا «ئالتە شەھەر» دەۋرى، «مۇناپىسە كۈرەشى» دەۋرى، «خوجىلار ئىسيانى» دەۋرى دەپمۇ ئاتالغان. بۇ دەۋردە ئەينى ۋاقىتتا كەڭ كۆلەملىك كۈرەش بولۇپ ئۆتكەن. ئۇلارنىڭ بەزى تەرەپلىرى ئۈستىدە توختالماقچىمىز. ئۇلارنىڭ ئاساسلىقلىرى ئازادلىق كۈرەشى ۋە مىللىي ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن كۈرەشلىرى بولۇپ، «ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۆزلىرى قۇرغان دۆلەتلىرى بىلەن تارىختا ھەمىشە خاتىرىلىنىدۇ.

بۇ بىرلىك كۈرەشلەر ھەرگىز ئۈزۈلمەي تۇرۇپ بولمىسى. ئۇلارنىڭ ھەربىرى ئازادلىق ئۈچۈن ئېچىلغان يول بولدى. تارىخنى تولۇق ۋە ئەتراپلىق ئۆگىنىش ئۈچۈن مۇھىم. بىز بۇ دەۋردىكى دۆلەتلەرنى ئىزچىل ۋە مۇكەممەل ئۆگىنىشىمىز كېرەك. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بەدەۋلەت دۆلىتى ئۇيغۇر دۆلەتچىلىك تارىخىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ. بۇ دۆلەت ئۇيغۇرلارنىڭ كۈچلۈك دۆلىتى بولۇپ، ئۇزۇن يىللار داۋاملىق ھۆكۈم سۈردى.

ئەسلىدە، قەشقەر خوتەن ۋە ئاقسۇ قاتارلىق جايلاردا ئىسلام دىنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كۈرەشلەر ئېلىپ بېرىلدى. ئاپاق خوجا ئەۋلادلىرى بىلەن ھۆكۈمدار جامائەلىرى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، ئاپاق خوجا خانلىقى بىلەن بىرلىكتە يەر-زېمىن ئىشغال قىلىنىدى. قەشقەر، خوتەن، ياركەن ھەم ئاقسۇ شەھەرلىرىدە ئۈزلۈكسىز قوزغىلاڭلار يۈز بېرىپ، ھەم مىللىي مائارىپ ۋە دىنىي مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئەتراپلىق ئاساس سالىنىدى. بۇ داۋاملىق ئۈچۈن ھۆكۈمەت ۋە ئاھالىنىڭ ئەھمىيەتلىك مەدەنىيەتى ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان. ئەينى ۋاقىتتا ھەربىر ئادەم ئەركىن بولۇپ، ئەمەلىيەتتە مۇھەببەت، مۇسۇلمان ھاكىمىيەتى بىلەن مۇسۇلمانلار ئاپاق خوجا خانلىقى بىلەن بىرلىكتە ياشىدى. ئۇ چاغلاردا تارىخىي مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، مىللىي خاراكتېرلىك ھەركەتلەر ئۇيغۇر دۆلەتلىرى تەرىپىدىن قۇرۇلدى.

دۆلەت ۋە ئەنگلىيە ئارىسىدا تېخى

دىپلوماتىيە دائىرىسىدە بولمىسىمۇ ئالاقىلەر تۇرغۇزۇلۇپ، شەرقىي تۈركىستان مىللىي قوشۇنلىرى يېڭى قوراللار بىلەن قوراللاندۇرۇلدى. سودا-تىجارەت ۋە قول سانائىتى شۇ دەۋردە راۋاجلاندى. بۇ دەۋرنىڭ ئىچىدە دەسلەپكى يىللىرى توختاپ قالغان چەتئەل سانائەت ماللىرى ئورنىغا يەرلىك مىللىي قول سانائەتچىلىكى تولۇق تەمىن قىلدى. بۇ ئەھمىيەتلىك ئەينى ھالدا كۆزىتىش كېرەككى، دۆلەتنىڭ ئالدىدا مۇستەھكەم تۇرۇش، ئۆزىنىڭ زەيەتلىك ھامىيلىرى چوڭ دۆلەتلەرنىڭ شۇ دائىرىدىكى يېڭىلىك ئالىي: «بۇ زاماننىڭ بىر مۇھىم ۋە ئەھمىيەتلىك زامان بولۇپ، ئۇلارنىڭ قوۋۋىتى ئۆستى...».

ئەمما ئەپسۇسكى، شۇنچە ئۇتۇقلۇق شەرت-شارائىت ئۈستىدە گۈللەنگەن بۇ دۆلەت ئۆزىنىڭ ئىچكى ھەم تاشقى ئۇچ چوڭ خاتاسى تۈپەيلى يەنە خاتالىق چۇشۇپ قالدى. ئۇچ چوڭ خاتالىق بولسا — بەدەۋلەت ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن قۇرۇلغان ئەلى سۇلتانلىق بىلەن بولەكچىلىك يالى بىرلەشمەي قالغانلىقى. ئىككىنچىسى، تاشقى سىياسەتتە ئەنگلىيە ۋە روسىيە بىلەن باغلانغان خارجىي ئالاقىلەرنى دىپلوماتىيە دائىرىسىدە كۆلەملىك قىلىشى. بۇ مەسىلىدە دۆلەت باشلىقلىرى ئاجىزلىق قىلدى. ئەگەر ئۇلار شۇ چاغدا دۇنياغا ئۇيغۇر دۆلىتى ئىكەنلىكىنى، ھېچ بولمىغاندا ئۇلارنىڭ خەلقئارا ھوقۇق كىتابلىرىدا تارىخىي شەكلىنى ساقلىغان بولسا.

ئۈچىنچىسى: شەخسەن دۆلەت باشلىقى ياقۇپبەگ قوشبېگى باشتا مۇقەددەر دۆلەت سىياسىتىگە ئىنچىكە بولۇپ، ئىنسانىي ئەخلاق دائىرىسىدە ئىش تۇتماي، باراۋەرلىك ئەمما ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆز قەبىلىسىنى چىقىپ تۇرۇپ، خەلقنىڭ تەقدىرىنى ئاياغ ئاستىدا ئۆزگەرتىپ قويغان ئىدى.

ياقۇپبەگ دەۋرىنىڭ ئەھمىيىتى،

بۇ كۈننىڭ چىقمىسى چىگىتى...

مانا، بۇ ئۇيغۇرلار شۇنچە ئۇزاقلىق ئۆز زامانلىرىدا ئەركىنلىكنى ئىزدىگەن دەۋرنى باشتىن كەچۈردى.

«قەشقەردە ئېيتىلغان ھېكايەتلەر»

مېنىڭ دېگەنلىرىم

ئۇ ھەرقاچان بىر ئىشقا كىرىشكەندە، بىلمەن، دەپ ھودۇقۇپ كەتمەيتى. ئۇلارنىڭ زىيان ئاز ئىشقا باشلىسا: «كىم بىلسۇن، بىلمەيتىمەن» دەپ قوشۇلاتتى. بىر كۈنى ئۇنىڭ موشۇ ئارىسالدى بىلمىگەنلىكى سەۋەبىدىن كۆزىنى سوردۇم.

— ھەي ئۇكام، — دېدى ئۇ، — ھۆرمەتلىك ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئۆزىنى ئېلىپ، ئەسلىمىگە بۇنداق كۆرسىتىش ياراملىق ئىش ئەمەسمۇ؟ مەيلى ئېيتىپ بېرەي. بىلەمسەن؟ بىزنىڭ موشۇ زاماندا بىلمىگەنلەر بىلەن بىلمىسە بىلگەن كىشىنى زامانى. «بىلمەيمەن» دېسەڭ ساڭا ھېچ يەردە ئىش يوق. ھەممە ئىشقا كىرىشكەنلەرنىڭ كېيىن قامالاشمايۋاتسا، «بىلمەيتىمەن» دېسەڭ سۆز يوق.

مانا موشۇ يول بىلەن يىگىرمە يىلنى بىرى ياشاپ كېلىۋاتىمەن. بۇ كۈنگىچە موشۇنداق قىلىمەن، نېسىپ بولسا ئەتىمۇ... ئېچ خاتىرجەم ياشاش ئۈچۈن بۇنىڭدىن ياخشى يول يوق.

ئۇ مەغرۇرلۇق بىلەن بېشىنى كۆتۈرۈپ ساقىلىنى سىلاپ قويدى. ئىختىلاس بىلەن تىڭشاپ ئولتۇرغان نىمىنى بايقىسا كېرەك...

— ھە، شۇنداق... ھوشۇڭلا بولسا نىمىشقا بولمىسۇن، — دېدى كېيىن. ئارىدىن بىرنەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن مەن ئۇنى ھەپسىدە ئۇچراتتىم، ھەيران بولۇپ:

— ھەجەپ ئاكا، سىزمۇ بۇيەرگە... — دەپ تېخى سۆزۈمنى ئاخىرلاشتۇرمايلا:

— ھە ئۇكا، — دېدى ئۇ مېنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىمنى بىلىپ، — بارى بىر بۇيەردىمۇ يەنە شۇ ئۇسۇل ئەسقاتتى. خۇدا غا شۈكرى، مانا بۇيەرگە كىرگىنىمگە بىرى ھەرقايسى سىلەردەك ئەرەنلەرنى تازىلاپ، تاياق-توقماق يەپ ئولتۇرۇشنىم يوق. پاك-پاكىز ئاقىرىغان نامۇسلۇقلارنى ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىمەن. ئەگەر بۇ يولنى ئۇتقىنىمدا...

— ھە، ئۇ يولنى ئۇتقىنىڭىزدا كۆپچىلىك بىلەن بىللە بولاتتىڭىز، — دېدىم مەن چىدىمايلا، — سىزدەك شەخسىي راھەتلىكتىن قولى بولغۇچە، جاپا-مۇشەققەتلىك كۆللى بولغان ياخشى ئەمەسمۇ، چېنىم ئاكا!

ئىككى ئېغىز ئۆي

كۆرۈنۈش يىللىرى ئىدى. ئۆزىمىزنىڭ بىرى: «ۋەتىنىم-ۋەتىنىم!» دەپ كېلىپ ۋەتەنپەرۋەرلىرىمىزدىن بىرسى بىر ئېغىز ئۆيگە موھتاج بولۇپ قالغاچقا كۆڭلىرى ئۈچۈن شەھىرىمىزدە ئۆي قىس بولغاچقا، بىزمۇ بىرەر پاناھ تېپىپ بېرەلمىدۇق.

ئەمما موھتاجلىق ئىلاجسىزلىقتا قارىماي كەلگەن. ئۇ: «گۇرىستانلىق» دەپ ئاتىلىدىغان سودىگەرلەرگە ئۇيۇشمىلىق ئەزاسى ئىدى. ئەمدى بىر كىتاپلەرنى، ئىككى ئېغىز ئۆي ھەمەت قىپتۇ. ئۇنى ئاڭلاپ بىز موخۇشال بولدۇق ۋە شۇ كۈنلا كۆچۈرۈشىمۇ قويدۇق. لېكىن شۇ كۈننى باشلاپ بىز ئۇ ۋەتەنپەرۋەرنى كۆرمىدۇق.

بىلىپ كېلىشە نىيىتى بىلەن بىرھەپتە ئەتتىن كېيىن ئۆيىگە كەلسەم، ئىلتىپات بىلەن ئىچىرۇپ سۆيىقاشتا گىرىپ ئولتۇرۇۋىتۇ. «زۆكامەن قالغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلىسام، ياق، ئۇ ئىچىۋالغان ئىكەن. ئۇنىڭ بىر يا خشىي ئادىتى، ئىچىۋالسا كۆڭلىدىكى ھەممە سىرنى ئېيتىۋېتەتتى. مانا مېنى كۆرۈپلا:

— كەل ئىنىم، — دېدى ھول ياغلىق بىلەن چىكىسىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، — شۇنچە يىلنى بىرى «ۋەتىنىم-ۋەتىنىم» دەپ ئېيتقانلار يۇرت بېتىگە نەمىز قارا. ۋەتەن دېگەننى بايا بىز بىلمەيدىكەنمىز. ئەمدى بىلسەم، ۋەتەن دېگەن ئىككى ئېغىز ئۆي دېگەن سۆز ئىكەن. ئەمما سەن، — دېمە سەن، كۆڭلۈم. پىسخولوگلار دېگەنلەرنىڭ تۈنەك خىل بولىدۇ دېيىشىدىكەنغۇ؟ شۇنىڭدەك، «ئەھەدى سىنى»، — بىلەن كۆڭلۈم كېرەك، ئۆزىنى-ئۆزى خوشاللىقتا نەتىجىسىگە بولسۇن قان، «ۋەتەنپەرۋەرلەر» ئاستا-ئاستا بۇزۇلۇپ كەتتى.

تەنبىھ!

ئاۋاي

ئادەمى ئەزىلىڭ دېمەككىل ئادەمى،

ئانىڭكىم يوق خەلق غېمىنى غېمى!

بىز بۈيۈك مىللىي ئازاتلىق كۈرەشلىرىمىزنىڭ ۋارىسلىرى!

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى «شىنجاڭ ئەزەلدىن خىتاينىڭ بىر قىسمى» دەپ غەرەزلىك ھالدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىنى ساختىلاشتۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ مەقسەتلىرى ئۈچۈن قانۇنلاشتۇرۇشقا سۈيىقەستلىك ئۇرۇنۇپ باقماقتا. مىللىي ئازاتلىق كۈرەشلىرىنى، ئەسلىدە مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئارا ئىچكى جاڭجاللىرى قىلىپ كۆرسىتىش يولى بىلەن مىللىي ئازاتلىق كۈرەشلىرىنىڭ ئەھمىيىتىنى يوققا چىقىرىپ ئۇنى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەلبىدىن ئۆچۈرۈپ تاشلىماقچى بولۇپ ھەر خىل ھەرىكەتلىك ھىيلە-مىكىرلىرىنى ئىشقا سالماقتا.

خىتاي خىيانەتكارلىرى ئۆزلىرى خالىغانچە تارىخنى بۇرمىلاپ ساختىلاشتۇرۇپ، مىللىي ئازاتلىق كۈرەشلىرىنى «ئىچكى مەسىلە» دېيىشسۇن، كۆزنى ئېتىۋالغان بىلەن يېپىقلى بولمىغاندەك ھەقىقىي تارىخىي فاكتلارنى ئۆزگەرتىش ياكى ئۇنى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەلبىدىن ئۆچۈرۈپ تاشلاش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئۇيغۇرلار ئەزەلدىن خىتايلاردىن ئۈستۈن تارىخى بار، مەدەنىي ئالاھىدىلىكلىرى بولغان بىر باشقىچە دىنى مۇستەقىل خەلقتۇر. تىلى، يېزىقى، ئۆرپ-ئادىتى، ئەنئەنىسى ۋە باشقا جەھەتلەردىن خىتايلار بىلەن ھېچ قانداق ئوخشاشلىقى يوق بولۇپ، ئەسلا ئۇلار بوياقتا تۇرۇشنى يات ئەمەس، ئاتا-بوۋىسى خىتايلارغا قوشۇلمايدۇ.

ئۇيغۇرلار ئۆز غورۇرى بىلەن ئۇزۇن تارىخى جەرياندا كۈچلۈك دۆلەت قۇرغۇچى بولۇپ ياشىغانلىقى خىتايلار ئۈچۈن ھامان خەۋپ بولۇپ كەلدى. ئۆز زامانىسىدا شۇ ئۇيغۇر دۆلەتلىرىنىڭ ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىش مەقسىتى بىلەن خىتاي ئىمپىراتورلىرى سەددى چىن سېپىلىنى بەرپا قىلغان ئىدى. بۇ سېپىل پەقەت خىتاي بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ چېگرا ئايرىغان تارىخى گۇۋاھ سېپىلىدۇر. دېمەك، خىتاينىڭ يېرى سەددى چىن سېپىلى بىلەن چەكلىنىدۇ، خالاس.

ئۇيغۇرلار مۇنقەرىزلىككە ئۇچرىغاندىن كېيىنمۇ ئۆز ئازاتلىقى يولىدا داۋاملىق ئۈزلۈكسىز ھالدا باتۇرلارچە قارشىلىق كۆرسىتىپ كەلدى. ئالايلۇق يېقىنقى ئۆتمۈش كېيىنكىلىرى بېسىپ ئەنچە سەللىپ قالغان قوزغىلاڭلار بەدەلىگە 400 قېتىمدىن ئوشۇق مىللىي ئازاتلىق قوزغولاڭلار كۆتۈرۈپ، شۇ قوزغولاڭلار بەدەلىگە باشلىرىنى تىك تۇتۇپ مەغرۇر ياشاپ كەلمەكتە. بۇ قوزغولاڭلار رىشتى ئۈزۈلمەي داۋام قىلماقتا. ئۇ تاكى بۇ قېتىمقى ھەقىقىي تولۇق مۇستەقىللىق قولغا كەلمىگۈچە داۋام قىلىدۇ!

ھازىر دۇنيادا مۇستەملىكىچىلەر زەنجىرلىرىنىڭ چىرىپ ئۈزۈلۈشىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا يەتكەن مەزگىلى بولۇپ، خەلقئارادا كونا ۋە يېڭى شەكىلدىكى بارلىق مۇستەملىكىچىلىكنى ئۆلتۈرۈش، بارلىق مىللەتلەرنىڭ ھالدا ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەش، ئىنسان ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش ئوخشاش بىر قارارلار بىرلەشكەن دۇنيا خەلقلىرىنىڭ خىتابنامىسى بولۇپ، خەلقئارادا قانۇنىي شۇئار بولۇپ قالماقتا.

ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن كۆپلىگەن مۇستەملىكىچىلەرنىڭ مۇستەملىكىچىلىك سىياسىتىگە خاتىمە بېرىلدى. نەتىجىدە كۆپ سانلىق مىللەتلەر ئۆزلىرىنىڭ مىللىي دۆلەتلىرىگە ئىگە بولدى. شۇنداق قىلىپ داۋاملىق يوشۇرۇن مىللىي ئازاتلىق كۈرەشلىرى ئاتا يېتىپ غەلىبە سىرى ئىلگىرىلىمەكتە. ئەمما خىتاي باسقۇنچىلىرى دۇنيادىكى بۇ زور ئۆزگىرىشلەرگە قارىماستىن ئەلىپلەرگە پىسەن قىلماي ۋاتقان جاھىل مۇستەملىكىچىلەرنىڭ بىرى بولۇپ، مۇستەملىكىچىلىك سىياسىتىنى ۋەزىپىسى بويىچە ئىشقا تۇرغۇزۇن، بەلكى ئۆزنى تەبىئىي مۇستەملىكە قىلىپ كەلدى. ئىشتۇرۇپ ئۈچۈن چارە-تەدبىرلەر كۆرمەكتە. ئۇنىڭ نەتىجىسى ئۇلارنىڭ مۇستەقىللىق، ئەركىنلىك يولىدىكى قانۇنىي كۈرەشلىرىنى ئېلىپ بېرىۋاتقان نەچچە يۈز مىڭلىغان شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنپەرۋەرلەرنى رەھىمسىزلىك بىلەن قاتىللىق باستۇرۇش ۋە باستۇرۇپ كەلمەكتە.

تارىخىي فاكتلار ۋە ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىمەكتىكى جاھىل مۇستەملىكىچى خىتاي ھۆكۈمرانلىرى ھېچ ۋاقىت ئۆزلىگىدىن خەلقىمىزنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلەش ئەركىنلىكىنى بەرمەيدۇ. ئۆز ئازادلىقىمىزنى پەقەت كۈرەش ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈشكە مۇختاجمىز. ھەر قايسى ئەللەردە مۇھاجىرلىقتا ياشاۋاتقان ۋەتەنداشلىرىمىز بىر نىيەت بىر مەقسەتتە كېلىپ ۋەتىنىمىزنىڭ ئازاتلىقىنى قولغا كەلتۈرۈپ ھەممىمىز مىللەت ئانا ۋەتىنىمىزنىڭ ئىسسىق قوينىدا خورشاد بەختلىك ھايات كەچۈرۈشنى مەقسەت قىلىپ يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن جىددى جەلىش قىلىشىمىز لازىمدۇر. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قايسىمىز خاتىرجەم تۇرماستىن بىلەن ئىنسانىي ھوقۇقلاردىن بەھرىمەن بولۇپ كېلىۋاتقان شەخسى ئەركىنلىكلىرىمىزدىن تا ئاخىرىغا ئاسسىل قىلىپ، ئۆتكەن كۈنلىرىمىزنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىمىز ۋاجىپ. بۈيۈك مىللىي ئازاتلىق تارىخى ئاستا-ئاستا ئۆز يولىنى تۇتۇپ ۋەتەننى قۇتقۇزۇش ئىشلىرىمىز بىلەن بىرلىكتە كۈچ بىرلىكىمىزنى سەپەرۋەر قىلىپ ئۆز ئازادلىقىمىز يولىدىكى قانۇنىي ھوقۇقلىرىمىزنى قولغا ئېلىش ئۈچۈن كۈرەشنى يوقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈپ ئاخىرقى غەلىبىنى قولغا كەلتۈرەيلى!

بىزنىڭ كۈرەشىمىزنى پۈتۈن دۇنيادىكى مۇستەملىكىچىلىك زەرداپىنى چەككەن بارلىق خەلقلەر ۋە ئىنسانپەرۋەر خەلقلەر بىلەن ئەللەر قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ. چۈنكى بىزنىڭ كۈرەشىمىز ھەققانىي قانۇنلۇق كۈرەشتۇر. بىز ئۆزىمىزنىڭ موشۇ ئۇلۇغ كۈرەش شانلىق ئەنئەنىمىزنىڭ بۈگۈنكى ۋارىسلىرى ئىكەنلىكىمىزنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇماسلىقىمىز لازىم.

ھاجى رەھىم تۇرپانى

كېيكي نەئىمي

مۇھاجىر ئارقاداشلارغا!

(قەسىدىدىن پارچە)

بۇ قەسىدە گېزىتىمىزنىڭ ئۆتكەن يىلقى 7-سانىدا بىرىنچى قېتىم بېرىلگەن ئىدى. ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ تەلىپىگە بىنائەن بۇ سانىمىزدا ئەينەن ئېلان قىلدۇق.

مۇھاجىر ئارقاداشلارغا سالامىم،
كامال ئوتتىشقا قىممەتنى پايامىم.
ئايان ئەيلەي يۈرەكتىن ھالىمىزنى،
كى غۇربەت ئىچرە قىلدۇق ئالىمىزنى.
كۆڭۈلدە دەرد-غەم كۆزلەردە نەمدۇر،
ھەمىشە يار-ھەمدەم بىزگە غەمدۇر.
يۈزۈپ دىلنى يۇرادە رەنجۇ قايغۇ،
خاراپ ئەتتى ۋەتەننىڭ ئىشتىياقى.
ۋەتەندىن دەۋاسى ھەممە ئىشنىڭ ئارقاق،
جاھان ئىچرە ئۆتكەندەك مەرھەم ئىش يوق.
ۋەتەندىن دەۋاسى ئەگىز يىكىلمە،
بۇ يولدا تىلىك ئۆرۈپ قىلىچە ئىبۈلمە.
ۋەتەن بىلگىن كىشىگە جان بىلەن تەن،
ۋەتەن سۆيمەك ئىمان بىلەن تەڭ.
مىسالدۇر بۇ مۇقەددەس سۆز ۋەتەنگە جان،
ۋەتەن - تەن ۋە مىللەت جان ئىلى قان.
بۇ سۆز بولسۇن يۇرادەرلەرگە تەقدىم،
كى غۇربەت ئالەمىدە بولسا ھەركىم!
ۋەتەننى قوتقۇزۇش يىگىرىت بولسۇن،
كى ھەر دائىم ئۇنىڭ زىكرىدە بولسۇن.
ۋەتەن بولماي تىجارەت نە كېرەك ۋۇ،
مۇھەببەت زىيارەت نە كېرەك ۋۇ؟
تاپىپ بولنى قايەرگە ئىشلە تۇرلەر،
ۋەتەنگە سەرپ قىلماي نە قىلۇرلار.
ۋەتەن باغدۇر، ئاڭا ھېچ ئوخشىماس باغ،
يارابەرگە رىزاق كۆلدىن ئىنلە تاغ.
ۋەتەننىڭ ئاب-ھاۋاسى ئەتىيازدەك،
ئانىڭ قىش پەسلى ياشقا يەردە يازدەك.
كۆڭۈللەرنى ئاچۇر ئاب-ۋە ھاۋاسى،
جىگەرنىڭ قوۋۋىتى بەرگەن غىزاسى.
ئاچۇ لىغنىچە سولاشماس گۈللىرى بار،
سەھەردە سايراشى بۇلبۇللىرى بار.
ۋەتەننىڭ تۇپرىقى ۋۇرمىلى كۈمەر،
بارابەر دۇر ئانىڭغا مۇشك-ئەنبەر.

بىرلىك ئاۋازى

يالقۇن تارخان

ئۇنتۇلما ئەسلەڭنى، دوستۇم ھېچقاچان،
«ئۇتتىڭ!» دەپ، تورغۇزخان ئالەمگە جاھان.
قايەردە سەن ياشاپ، ياركەنسەن ئامان،
سەن ئۇيغۇر پۇشتىدىن تۇرۇلگەن ئوغلان.

يۈرەكتە بايانچۇر سادىرقىنى بار،
ئۇمىلۇكتە - كۆزچىمىز،
بىرلىكتە - پەرۋاش.
ئاسپاردەك ۋەتەننىڭ دىدارىغا زار،
يۈز رەسە ئۆزمە رجا يار يۈرەكتە يولداش.

بىلمەن، ئۆزگىلەرگە ئۇلسا شاتلىقىڭ،
ئىسكەمۇ بەختى ئىبىپ تولدۇقچىلا كېلسەڭ.
ئازادە، مۇستەقىل ئەللەرگە تارى
ئورنىدا، كۈرەشكە يۈزلۈك كېلسەڭ.

بىلمەن، سەن بىلەن ئارمانلىرىم بىرە،
ھەم بىر دۇر تالىخ چىقىپ كورگەن چۈشىمن
ئەتە يېسىزدە بولسا قىمۇ ئۆزلىمىز مەغرۇر
چۈنكى ساپ ئىنساندەك ھەقتۇر ئىشىمز.

سەن ئۇيغۇر، مەن ئۇيغۇر، ئارىمىز يىراق
ئايرىسى بىزلەرنى دەريالار، تاغلار.
چېگرىدىن دىللارنى ئايرالماس بىراق،
ئەن ئۇزۇن مۇساپە، جۇدالىق چاغلار.

بىر ئاۋاز، بىر قەسەم تۇغمىز بىزنىڭ،
ئارمانلار ئاسماندا لەپىلدەپ تۇرغان
ھۆررىيەت! - پەرمانى يۈرەكلەر ئىنىڭ،
ئازاتلىق كۈرەشكە باشلاپ دەرمان.

بۇ ئاۋاز قەدەسدىن جەڭگە ئاۋازى،
جەڭگە ئارقىسىنى باشلىنار ئۇرلاپ
غازاتقا بەل باغلاپ قوپ يەڭگۈ دوستۇم
كېرەك تۇر بىزلەرگە، كېرەك تۇر بىرلىك!

شاماللىق جانىغا راھەت جان ھاز دۇر،
غوبارى تۇتيايى بىنا دۇر.
ئاقىپ تۇرغان سۇيى زەمزەم كەبىدۇر،
يۈرەكنىڭ دەرد-غەم ھەمدەم كەبىدۇر.
ۋەتەنگە ئوخشىماس باغ دۇنيا شام،
كېزىپ كۆردۈم ئۇنى ھەر يەردە ئاخشام.
كېلىڭلار ئەي ئاداشلار، ئارقىداشلار!
يۈرەك ئوت باغرى قانلىق كۆزى ياشلار،
مۇھاجىرلار ھەممىڭىز تىلىشايلى،
ھەممە بىرلىكتە مەخسەتكە بارايلى.
ۋەتەن دەۋاسى ئۈزرە بىرلىشەيلى،
قىلىپ غەيرەت ۋەتەننى قۇتقۇزايلى!

ئانا ۋەتىنىمىزدە ۋەتەنسىز مەققىتى.

«ھەرقاچان غەربتە چاقماق چاقنىسا بىزدە قايغۇ تۇغۇلىدۇ»

ۋەلىئەددىن يىكۈن - تۈرك. ئەرۇپ ئەدىبى.

بۇ يۇقىرىقى ۋەلىئەددىن يىكۈن دېمەكچى ھەرقاچان بىزنىڭ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننى بىر بورانچىقىش ۋەرگىشلەپ باشلىسا بىزمۇ ھاۋالارغا ۋە ھەسرەتكە چۈشۈپ قالىدىغان بولىدۇق. مانا، ۋەتىنىمىز تەرەپتىن يەنە ھەرخىل شۇم خەۋەرلەر كەلمەكتە...

- 1 -

يېقىندا ئۈرۈمچىدىن: «مىللىي كادىرلارنىڭ مىللىي ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىمىز» - دەپ كانىيى يىرتىلغىچە ۋارقىراپ، ئۆزىچە بەزى سايلام ۋە باشقا مىللىي چارىلارنى ئۆتتى - ئۈستىگە جاكالىغان خىتاي گېزىتلىرى بۈگۈن 80/18 گوادۇس كە يېڭىلا يېزىپ: «مىللىي كادىرلارنى سىياسىي تەرەپتىن قايتا تەربىيەلەش» - دەپ يۈرگۈزۈش كېرەك بىلەن جاقىرىشقا باشلىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن 1967 - يىلدىن بۇيان مىللىيچىلىقتا ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، تاتار ۋە موڭغۇل كادىرلىرىنى خالىغانچە قولغا ئېلىپ كەلگەن فاشىست جۇڭگونىڭ «جىڭخۇا ۋە نوۋ-قىنى» بۇ تەربىيەنىڭ نىشانى قىلىپ ئۇنى ئىككىنچى ئۇسۇلدىن قىلىشقا باشلىدى. بۇ «تەربىيە» دېگەن نېمىسىنى جاغان ئالدىدىكى سىناق باھاسى بىلەن بىرلىكتە ئاينى باشلاپ ھەممە مىللىي رايونلاردا باشلىۋەتتى.

بۇ مىللىي كادىرلارنى قايتا تەربىيەلەش ئەمەس، قايتا يوقىتىش مەقسىتى بولغان ئۇچىغا چىققان نوۋەتتىكى بىر بېسقۇچتۇر. رۇشەن ھەرىكەتتۇر. بولغاچقا بىز قاتتىق ئەنسىرىمەكتىمىز. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن، «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ھەر بىر ۋەتەنداشلىرىمىزدىن ئۆزىنىڭ ئۆتكەن يىلقى 8 - سانىدا ئېلان قىلىنغان يېڭى سايلانغان قىسقاچە ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونلۇق ھۆكۈمىتىنىڭ رەھبەرلىرىگە يېزىلغان مۇراجىئىتىنى يەنە بىر مەرتىۋە كۆزدىن كەچۈرۈپ، ھوشيارلىقلىرىنى تېخىمۇ ئۆستۈرۈشنى ئۆتۈنۈپ قالىمىز.

- 2 -

كۆپتىن بۇيان ۋەتىنىمىزنىڭ ئىچكى قاتلاملىرىدا ھەرىكەت قىلىۋاتقان «ۋەتەننى قۇتقۇزۇش» دادلىق ئىستانسىسى بىلەن باشقا يەنە بىر قانچە تەشكىلاتلار مەنبەلىرىنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا، يېقىندىن بۇيان ۋەتىنىمىزنى بېسىپ ياتقان خىتاي ھەربىيلىرىنىڭ سىياسىي پائالىيىتى يەنە قوللىنىدە ئېشىپ كۆپەيگەن

مىللىي ياشلىرىمىزنى ھەربىي ئوقۇتۇشقا چاقىرىشقان. بۇنىڭدىن مەقسەت گويا ياشلىرىمىزنى خوشنىمىز ياكىستاننى قوغداش، يا ھاسىي بىلەن يەنە بىر خوشنىمىز ئافغانىستانغا قارشى ئىشلىگۈچى ئۆزرۈشقا ئەۋەتىش ئۈچۈن دېيىلسە، بۇ ھەقتە بىر ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ كىمنىڭ ئۈچۈن كىملەرگە يا زغان خېتىدە شۇنداق دېيىلگەن: «بىز شەرقىي تۈركىستانلىق ئۇيغۇرلار ۋە باشقا تۈركىي قېرىنداشلىرىمىز مۇسۇلمانلارمىز. خوشنىمىز ئافغانلار بىلەن پاكىستانلىقلارمۇ مۇسۇلمان. بىز بۇ ئۈچ مۇسۇلمان ئەل ئارىسىدا ئارىختىن بېرى ھېچ قانداق ئۇرۇش چىقمىغان ئەمەس. بىز خىتاي ئۈرۈمچىخوجىلارنىڭ يامان نىيەتلىرىنى دەپ بۇ قېرىنداشلىرىمىز ئۈچۈن خوشنىلىرىمىزغا ئوق ئاتمايمىز!»

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» بۇ ۋەتەنداشلىرىمىزنىڭ دېگەنلىرىنى تولۇق ھىمايە قىلىپ ئۆزرۈپ شۇنى ئالاھىدە جاكالايمىزكى، ھەرقانداق خىتاي كېڭەيمىچىلىرى ھېچ قاچان بىز ياشلىرىمىزغا قورال كۆتۈرتەلمەيدۇ. بەلكى ھەر بىر كېسىمىز ئۆزرۈپ، ھەربىي تەربىيەلىرىنى ئۆگەنگەن بولساق، ئۇلارنى ئۆزىمىزنىڭ قۇراللىق جىرىكلىرى ئالدىغا سېلىپ بىھۇدە قىستاش، ئۇلارنى تۈگىتىش بىلەن ئۆزىمىزنى ياۋۇزلار ئارىسىدىن بوۋاق باشتىن خوشنىدارچىلىقتا ياشاپ كەلگەن بىز شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىلەن ئافغان ۋە پاكىستانلىق دوستلىرىمىز ئارىسىغا ئاداۋەت ھەم زىددىيەت ئۇرۇقىنى چېچىشنى ئويلاۋاتىدۇ.

ئەزىز شەرقىي تۈركىستانلىق ياشلار! ئەنە شەۋدە ئۇرۇشنىڭ پەيدا بولۇشى فاشىست خىتاي ھەربىيلىرىنىڭ بوينىغا چۈشىدۇ. ئەگەر ئۇلار ھەرگىزمۇ ئالدىماقچى بولسا، ئەگەر ئۇلار سىلەرنى بوزەك قىلماقچى بولسا، ئۇلارغا قارشى ئۇلارنىڭ قوراللىرىنى ئارتتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىگە قارشى تۇتۇپ، جېنىڭلار پاك مىللىي ئىشلار ئۈچۈن سالغا ئوتتۇرۇڭلار!

- 3 -

ھەر - ھەر يەرلەردىكى مۇخبىرلىرىمىزنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا، ئۆتكەن يىل گېرمانىيە قوشما جۇمھۇرىيىتى تەرەپتىن ۋەتەنداشلىرىمىزنى ئالدىرىغا شىلىنگان ۋە ئايرىم بىر قانچە نىسمىلىك ھۆنەرۋەن بىلەن باشقان

دېگەن ئۇزۇن زۇلۇم، سەئۇدىيە ئەرەبىستانىدىن يەنە بىر ئابىي ئولتاقتۇ ھاجىملار ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستانغا بېرىپ ئۆز ئانا دىيارلىرىنى زىيارەت قىلىپ چىققان. بۇ زىيارەتتىن مەقسەت ئانا ۋەتىنىدە قالغان ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشلىرىنى يوقلاش، ئەھۋالىنى كۆرۈش ۋە ئۇلارغا ياردەم قىلىش دېگەن. بۇ زىيارەتتىن ھەققىي ئاتا - ئانىسى ۋە قېرىنداشلىرى بىلەن ئۇچراشقان ھاجىملار: «مەن ئەزىز يۇرتۇم قەشقەردىن ئايرىلغىنىمغا 30 يىل ئۆتتى. بۇ قېتىم ئاشۇ يىللىق ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى. ئۆز ئالدىمدا ئاچچىق ئىچىمدە يۇرتۇمنىڭ ئازادلىقى ۋە قاتارلىقلارنى كۆپچىلىك ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، ھاسىرەت - نادامەتلىك ئەھۋالدا ياشاۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئاسىيا ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن خىتاي زۇلۇمى بىلەن كۆنۈلگەن ياتقان بىچارە قەشقەرلىك ئۆگەنگۈچىلەرنى قايسى كۈنى ئۆز ۋەتىنىدە ئازاد قىلىپ ھازىر ئۆزىمىز ياشاۋاتقان ئاۋاتلىق يەرلەرگە ئوخشاش ئۆزىمىزگە ئوخشاش ياشىغۇسى كېلىدۇ. چۈنكى بىز مۇھاجىرلارغا يەنە ئۆزىمىز ئاشۇ ئاۋاتقان يەرلەردىكى خەلقنى ئۆزىمىز ئۆز ئانا ۋەتىنىمىزنىڭ مىللىي يولىدا جان پىدالىق قىلماقتىن باشقا يول يوقتۇر!

- 4 -

ئاۋستراليەگە قاراپ كېتىۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق كۆچمەنلەردىن يېڭى خەۋەرلەر كەلمەكتە. ئۆتكەن يىلى ھوڭكوڭغا بېرىپ ئۆزىدە ۋاقىتلىق تۇرۇۋاتقان قالغان يۇرتداشلار ئاتا خۇدالىرىدىن ... قارىغاندا. بۇلاردىن بۇرۇن ئاۋستراليەگە بېرىپ ئورۇنلاشقان مۇھاجىرلارغا زور چىش شەرقىي جەنۇبىي ئاۋستراليەنىڭ جولاق يۇرت شەھىرى كانبىرا بىلەن جەنۇبىي ئاۋستراليە ۋىلايىتى ئادېلايد شەھەرلىرى ئەتراپلىرىغا جايلاشقان. ئادېلايد يېقىنىدىكى شەرقىيەلىكى كېنگۇرۇ ئارالىغا ئىشقا بارغان بىر كۆچمەننىڭ يازغان خېتىگە ئەجەبسىنىپ تىلىمىزنى ئۆگىنىپ بولۇپ، بىچارە ئاتىغا دەرت كۆپ ئېيتىپ كەلگەن.

ھوڭكوڭ - ۋىنغقا ئولتۇرغان ئۈرۈمچى كۆچمەن ئائىلىلىرىنىڭ سانى كېمەيمەكتە، تۇرالغۇ تاپالمىغان قانچىلىك كۆچمەن ... شۇنىڭدا ئىنتايىن تىنچلىق

خىتاي جاسۇسلىرىنىڭ مەكتىنى بولۇشىغا دائىر.

ئۆتكەن يىل ھاجىي ھەرەمەيىن بولۇپ يانغان بىر قانچە مۇناسىۋەتلىك ھاجىلىرىمىزنىڭ گېزىتىمىزگە يازغان بىر خەتلىك مەلۇماتلىرىدىن مەلۇم قىلىنغان:

خىتاي جاسۇسخانىلىرى شەرقىي تۈركىستاندىن مەككىگە بارغان مۇسۇلمانلار ئىچىگە «ئۆگەنگەن» دېگەن يالغان نام بىلەن ئۆزلىكى خىتاي جاسۇسىنى قوشۇپ «ھەج قىلدۇرۇپ»، ئۇلۇغ مەككىنى ئاياق ئاستى قىلدۇرماقتا.

ھەممىگە روشەنكى، ئۇلۇغ مەككە - مۇكەررەمەگە پەقەت مۇسۇلمانلاردىن باشقا ئائىلىلەرنىڭ كىرىشى ئىلگىرى كېيىن جائىز بولمايدۇ. ئەگەر ئۇنداق كىشىلەر بۇ ھەرەمگە خىيانەت يولى بىلەن كىرىپ قالسا جازالىنىپ كەلگەن ئىدى. بۇ قانۇننى چۈشەنگەن خىتاي ئوڭلار - ھەييارلىرى بىزنىڭ ئۆتكەن يىلقى ھەققىي مۇسۇلمان ھاجىلىرىمىزنىڭ ئەركىنلىكىنى پايمال قىلىپ، ھەج قىلىشىمىزنىڭ ئامىقا ۋە ھەم بوتقۇن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەقىدىسىگە خىيانەت قىلغان بولىدۇ. بۇ ھاقارەتلىك نومۇسسىز ئازابلانغان بىر ھاجى سەئۇدىيە ئەرەبىستانىنىڭ قىبلىگاھى خالىسجاننامىلىرىگە ئەرزىيە - رىپ، خىتاي جاسۇسخانىلىرىنىڭ بۇ كەبى شەرمەندىلەرچە قىلغان سۇيىقەستلىرىنى ئەكسۇرۇپ، بۇلاپ بولۇنۇپ خىيانەتچىلەرنىڭ مۇنىسىنى كېسىپ تەگىرلا نامايلىق كۆچۈن تىلشىلىك چارە كۆرۈشنى ئۆتۈنگەن (ئۇ ئەرزنامە گېزىتىمىزنىڭ ئۇۋە تىلكى سانىدا بېرىلىدۇ).

يەنە باشقا بىر ھاجىنىڭ ئەخمەت مەنسىلە قارىغاندا ئۆتكەن يىلقى مەككە ئىچىدە يۈز بەرگەن قالايمىقانچىلىقلارغا مەزكۇر خىتاي جاسۇسلىرى يار-دەم بەرگەن بولۇشى مۇمكىن، - دېگەن پىكىرلەرمۇ چوڭ گەپ يۈرمەكتە ئىكەن.

تەھرىر ھەيئىتى

بىزنىڭ ئادرېسلىرىمىز:

1. كەشمىر، ژوۋمۇلا كۆچىسى 86 - ئۆي
2. تۈركىيە، شەھەر قەيسەر، تۈركىستانلىقلار مەھەللىسى 3 - ئۆي
3. ئافغانىستان، ھېرات شەھىرى، مەدرىسە ئالىيە كوچىسى 1 - ھويلا 4 - ئۆي

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

دېكابىر
1979
9-سان

گېزىتە 1979-يىل ئاپرېلدىن ئېتىبارەن چىقماقتا.

ھەر ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلەر گېزىتى

شەرقىي تۈركىستان بىزنىڭ مۇقەددەس
دەۋر زېمىنىمىزدە بىۋاسىتە پەخىرلىنىمىز ۋە
مەڭگۈ ئۆچمەس ئەجدادلىرىمىز بىزگە تۇيغۇ
تەقدىر ئەيلىدى. بىز ۋەتەننى پادىشاھلىقىن
قۇتقۇزايلى. ئۇنىڭ ئەركىنلىكى ۋە ئازادلىقى
ئۈچۈن مۇستەقىللىق ئېلىنىشى ئۈچۈن ھەرىكەت
تەشكىللەيلى ...

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى شەرقىي تۈركىستاندىن چىقىپ كەتسۇن!

ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا ئۇزۇن زامانلاردىن بېرى سىياسەت ئويۇنىنى ئويناپ كېلىۋاتقان خىتاي مۇستەملىكىچى ھۆكۈمرانلىرى يېقىندىن بويان كۆپلىگەن ۋەتەنداشلىرىمىزنى ئافغانىستانغا كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇرلىماقتا. بۇ شۇم خەۋەرلەرنى ئاڭلىغاندىن بېرى ئەلەملىك مۇھاجىرلىرىمىز بىر گۇرۇھ ۋەتەنپەرۋەرلەر بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ خەلقئارا مۇھاجىرلار ئىشلىرىغا باشقارمىسىغا كۆمەكلىشىشكە مۇراجىئەت قىلىپ، بۇ ھەقتىكى ئەھۋالنى ئالدىنى ئېلىشنى ئۆتۈنگەن ئىدى. تۆۋەندە بىز شۇ ۋەتەنپەرۋەرلىرىمىزنىڭ خېتىنى ئېلان قىلىمىز.

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ خەلقئارا مۇھاجىرلارغا ياردەم كۆمىتېتىنىڭ رەئىسىگە.

جاناب رەئىس،

بىز سىزگە ئارقىلىق بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنسان ھوقۇقى ئۈچۈن تەلەپ قىلىدىغان مەسىلىلەرگە ئەھمىيەت بېرىۋاتقان بولغىنىڭىز ئۈچۈن ئىنسانىيەت ئالدىدا ئېغىر ئازاب چېكىپ، كىشىلىك ھوقۇقلىرى پەرۋاسىز يەكسان بولۇپ، مىللىي ئەنئەنىسى پايمال بولۇپ كېلىۋاتقان بىر مىللەتنىڭ ئايغۇلۇق ئەھۋالى ئۈستىدە مۇراجىئەت قىلىۋاتىمىز. ئۇ مىللەت تارىختا ئىسلامىيەتنى بولغىنىغا 2500 يىلدىن ئاشقان قەدىمىي شەرقىي تۈركىستاندا ھېچكىم بىلمەيدىغان ياكى ھېچ بىر تېمىغا قىزىقمايدىغان كېلىۋاتقان، بۇ ئىنسانىيەت تەجرىبىسى ئۇزۇنلىقى، خىتاي خەلق رېسپۇبلىكىسى دەپ ئاتىلىۋاتقان ۋە ئەمما ئانىمىز دېگەن جاھانگىرلىكنىڭ ئەلەڭ ئېغىر ئاپەتلىرىنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ كېلىۋاتقان خىتاي سوتسىيالىستىك جاھانگىرلىرىنىڭ مۇستەملىكىسى ئاستىدا ئېزىلىپ كېلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق ئۇيغۇر تۈركلىرىدۇر. بۇ ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانى يىگىرمە مىليوندىن ئاشىدۇ. بۇ خەلقنىڭ X ئەسىردىن بېرى ئېتىقاد قىلىپ كەلگەن ئېتىقادى ئىسلام ئېتىقادى بولۇپ، شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە مۇسۇلمان شەرقىي مەدەنىيىتى ئىچىدە بىرلىكتە مۇستەملىكە ئۈستىدە ياشىغان ئېتىقادسىز خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ھاكىمىيىتى ئاستىدا ئېتىقاد ئەركىنلىكى، ئەگەر ئۇلار مىللىي ئەنئەنىلىرىنى ساقلاپ كەلگەن ئىدى. بۇ خەلقنىڭ بۇ تاجاۋۇزغا مىللىي ئەنئەنىلىرى خۇسۇسىدا كۆرۈلگەن ئارزۇ-ئەرمانلىرى بىلەن ئازابلانغان جاھانگىرلارنىڭ ئەڭ ئىلغار تۈرلىرىنى ئىشلىتىپ، ئېغىر خورلىغىنى، ئاقسۆڭەك كاپىتالىستىك دېگەن تىللار بىلەن، روس مالۇپلار كۆپ ھەققە ئىگە بولۇپ كەتكەن ئىدى. ئەمما بۇ تۈرمە-تۆرە ئەسىرلەر بويى ئاتا-بوۋىلىرىدىن قالغان ئارزۇلاردىن مەھرۇم قالغان بىزنىڭ خەلقىمىز خىتاي زۇلمىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۆرەش قىلىپ بارىدىغان

ئەمەس. ئۇنىڭغا ياشىغان ئىنسان ئېتىبارى بار بولسا، ئۇ بارلىق يالغۇز ئۆزلىرىنىڭ ئېزىلمەسلىكى، كەڭ مىقياستا خىتاي مۇستەملىكىچى بولۇشى، بىز بىلەن تەڭ ھوقۇقلۇق خىتاي ئارمىيىسى ئاۋۋالقىدەك بولۇشى مۇمكىن. بىر قانچە يىللاردىن بېرى بىزنىڭ مىللىتىمىز ئاتالغۇسى ئاستىدا مۇشۇ تۈرلۈك زۇلۇملارغا دۇچار بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ قاتىللىقى ئاستىدا ھېسابلىمىز.

بۈگۈنكى دۇنيادا بىر مۇستەملىكىچىلىك ھەل بولۇپ، ئۆز تاغدىرىنى ئۆزلىرى ئاخىرلاشتۇرماقتا. بۇ ئۈچ قىسىم يىللىق ئۆزگىرىش ھەل بولمىغان كىملەرنىڭ روھىيىتى ۋە سىياسىي ئىقتىدارلىرىنى ئىجادىي بېسىپ كېتىشتەك خۇشال قىلماقتا. لېكىن خىتاي جاھانگىرلىرى ئازادلىق ئامىللىرى ئالدىدا كېلىشكە تەلەپلىرى ھەل بولۇپ كېلىۋاتقان شۇ كۈنلەردە ئاسىيا قوزغىلىشى ئۈچۈن تەييارلىنىشقا جاھانگىرلىكنىڭ ماھىيىتى ئۆزگەرمىگەنچە ساقلاپ كېلىۋاتقان خىتاي سوتسىيال جاھانگىرلىرى بۈگۈنكى كۈندە شەرقىي تۈركىستاندىكى قىممەتلىك قېزىلما بايلىقلىرى ۋە ئىقتىسادى ئۈستىدىن ساتقىن تۈرلىرىنى يەنە داۋاملىق يۈرگۈزمەكتە. نالىقان بىر نەچچە مىللەتلەرنىڭ يېقىن-يېقىن بازىرىغا بەزەن كۆچۈرۈش قىلماقتا. مەسىلەن، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بۇ يىل جەنۇبىي قىسمىدىكى ئۇرۇقداشلىرىمىزنىڭ يۈزمىڭلاپ قىسىمىنى ئافغانىستانغا كەتكۈزۈش ۋە شۇ تۇپراقلاردا قالدۇرۇشقا مەجبۇرلىماقتا. ئۆز جىنايىتى: «ئۇيغۇرلارنى ئافغانىستانغا كۆچۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئەلىدىن ئاجرىتىش» دەپ ئاتىلىدۇ. مۇشتەرەك ئەھۋال شۇكى دۇنيادىكى مىللەتلەرنىڭ تۈرلۈك-تۈمەن قىسىملىرى ئافغانىستانغا كۆچۈپ كېتىشكە ھەمدە جەنۇبىي قىسمى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ئالدى بىلەن ئىشلەپچىقىرىش ئىشلىرىدا ھەر خىل ئىقتىسادىي بازارغا ئولتۇراقلاشتى تۈركلەر كېلىدىغان يىل ئەمەلگە

ئايغىچە مۇنچە-مۇنچىقا قېلىپ قالغانلار ئىلىدىن ئاۋۇس-تراليىگە بارىدىغان قاراپ بولغانچە قالماقچى.

ئەمما بۇ بىزنىڭ مىللىتىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا تارىختا ھېسلىق كۆرۈلمىگەن بىر پاجىئە بولۇپ، خىتاي زوراۋانلىقىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي زۇلمىنى بۈگۈنكى قانچىلىك بىر ۋەھشىيانە شەكىلدە ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئىشتىن قالغان ئۇرۇقلىرىنى ئەسلىدە ئاسىيادىكى مۇسۇلمانلار ياشايدىغان بىر قانچە يۈز مىڭ مىللىي مۇھاجىرنى ۋە پاناھلانغانلار بىلەن پاراكەندىچىلىك قىلىپ، تارىختا ئۆزگىچە بولمايدىغان بىر مەسىلىنىڭ ئايغۇسىغا ئىلھام بولغان ئىدى. خىتاي ئاشۇ شۇلارنى بولغان ئاسىيا قوزغىلىشىنى يوقىتىپ، بىزنىڭ بېشىمىزدىكى قوزغىلىشنى ياشاپ كېلىۋاتقان ئۇيغۇر-تۈركلەرنى ئەڭ ئەۋزەل ياخشى مۇناسىۋەت قىلغانلىقى بۇنىڭغا ھەرگىز ھېچقانداق قۇرۇقچىلىق بولمايدۇ.

جاناب رەئىس.

بىز بۇ خەتنى ئارقىلىق شەخسەن سىزدىن ۋە سىز ئارقىلىق بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ياردەم ئاسسامبلېيىسىنى تەشۋىقات ئىشلىرىمىزگە ئۇيغۇرلارنىڭ ئېغىر بېشىغا چۈشكەن بۇ كۈنلەردە ياردەم بېرىشىڭىزنى، بىزنىڭ مۇراجىئىتىمىزنى قوبۇل قىلىپ، تەڭ ھوقۇقلۇق ئىنسان ھوقۇقى ئىسلاھاتىنى XX ئەسىرنىڭ قانۇنلىرىغا ھېسابلىغان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىغا قاتتىق تەسىر كۆرسىتىپ، قىزغىن ھالدا ئۆزلىرىنىڭ پىكرىنى، تارىخىي-مىللىي مەنپەئەتلىرىگە ئۆز ئاۋازىنى تەلەپ قىلىشىڭىزنى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۆز يۇرتىدا ياشىشىغا كاپالەتلىك قىلىشىڭىزنى ! بىز سىز ئارقىلىق سۈرگۈن بولغان ئۇيغۇرلىرىمىزنى بۇ مۇراجىئەتتە 1976-يىل دېكابىردىكى تۈركىيە قىلىنغان مىللىي مۇستەقىللىق ھەققىدىكى تارىخىي قارار بويىچە سورايمىز.

پ م ت نىڭ ھەر بىر مۇستەقىل ئەزالىرى بىزگە ياردەم قولىنى سۇنۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز!

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ئۇيغۇر ۋە باشقا شەرقىي تۈركىستانلىقلاردىن چىقىپ كەتسۇن!

ھۆرمەت بىلەن:

ئازات ھېكىم بەگ - رەسسام (ئالمۇتا)
ئابدۇرەھمان سابىتجىن - ناخشىچى (تاشكەنت)
ئابدۇلئەزىزخان - مەنشەنگى (كابۇل)

1979 - 30 - نويابىر

بىز ئۇيغۇر

(سەككىزىنچى لەۋھە)

ئۇيغۇر دۆلەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم مەدەنىيەت ئابىدىلىرى.

(بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

شۇنىڭ بىلەن غوجاجاھان ئەرشى دۆلىتى ئۇزۇنغا بارمايلا ئىچكى سىياسى ۋەزىيەت ئىچىدە ئاپپاق غوجىنىڭ مىراس قالغان مۇرەككەپ تەسىرىگە ... شارائىتتا ئۇستىدە ۋە جوڭغار كېلىشىدىغان ... بىر دۆلەت بولالىغان ئىدى. بۇ دۆلەت ... ئۇيغۇر مۇدىيەسىنى قانۇن ... [illegible]

... ئەرشى خانلىقى ... 1736-1757 يىللىرى ... ئىمپېرىيىسىنىڭ ... ئاساسى ... بولغان ئىدى.

ئەمما بۇ دۆلەتنىڭ ... خىتاي خانلىرىنىڭ ... [illegible] ... 1756-1757 يىللىرى جوڭغار ئوردىسى ... شەرقىي تۈركىستانغا قاراپ ... غوجاجاھان ئەرشى ... [illegible] ... دۆلىتى ... خىتايلار ... سىياسى ... غوجا ... بىلەن ... 1757-يىلى قىشتا تولۇق ... بېسىۋالدى.

ئەنە ئۇنىڭدىن كېيىن مۇتەپەككۇر ... غوجاجاھان ... [illegible]

... ئىدى. ئۇنىڭ مۇھىم ... ئاپپاق غوجا ... خاتۇن ... ئەھمەت ئىمىن خانى ... (ئۇيغۇر) ... ئىسلام ئۇيغۇر ... سىياسىي ... ئۇيغۇر ... ئىدى. ... ئاپپاق غوجا ... [illegible]

... ئۇيغۇر قوزغىلاڭلىرى ... غوجاجاھان ... ئاپپاق غوجىنىڭ ... ئىدى.

ئاپپاق غوجا ... ئانىسى ... غوجىنىڭ ... ئۇيغۇر ... ئىدى. ... [illegible]

دۆلەتلىكى ، دۆلەت ئىشى —

ئۇ ھەرگىز مۇرەككەپ ... ئەمەس . ... مىللىي ... ئۇيغۇر ... [illegible] ... غوجاجاھان ... ئىدى. ئەمما ... [illegible]

... خىتاي ... ئىدى.

ئەخلاق ئاتالغۇلىرى

كۆرەرزە ... [illegible]

... [illegible]

دېلىش

شاتۇغا

ئۆرۈشەيلى ... [illegible] ... ئاتىسى ... تاغدا ... ئۇ ... [illegible]

... خانەتكىرى.

... بۇلۇپ قالدى.

ۋەتەن ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەققىدە

مۇئەللىپ

- 2 -

ۋەتەنپەرۋەرلىكنىڭ بانۇشەرتى ۋەتەننى سۆيۈش ئۇلارنىڭ خىزمەت قىلىش ... [illegible]

... [illegible]

ئەنۋەتتىن .

تۈرۈك تۈرۈككە ياردەم قىلمىسا، تۈرۈك ئالا بولمايدۇ

(ئەدەب يۈسۈپ ئاچىن ئەپەندىنىڭ ئىستانبۇل سەپىرى ئالدىدىن تۈرك قېرىنداشلىرىغا يوللىغان خىتىپى)

قەھرىمان ئۇلۇغ تۈرۈك قېرىنداشلار!

مەن سىزگە ئاتۇزدىلەرگە ئىلتىم يېقىن بىر تۇغقان شەرقىي تۈركىستانلىق تۈرۈك تۈركلىرىدىن مەن. تۇزۇمگە قىسمەت بولغان ھۆكۈمىتىزدە نەسىل نەسىپ ئارقىلىق سىز قەدىمى ئەجدادلىرىمىز. ئۇلۇغ تۈرۈك ئاتالىرى بىلەن شۆھرەتلىك خۇراسان كۆچمەنلىرىنى ياخشى بىلىمەن. سىلەردىن بىزنىڭ ئانالىر بوۋىلىرىمىزنىڭ بوۋىگىنى بولغان ئىشلار. تۈركىي خەلقلىرى دۇنيا ئىشلىرىدە ئالتۇن تۈرۈك ئىسلامىق ئالەمىنىڭ قېشى مەسىلىسى بىر دىن بىر دەۋلەت سىز پىنەيىپ ياشاپ كېلىۋاتقان زامانىمىزنىڭ پەخرى. مەن گە را سىلەردىكى بىر يارقىن بەخت بىلەن بەختلىك بولالمىساممۇ ماختىنىمەن. ئۇلۇغ مىللىي تېپىشھادىتىڭلەرگە تۆرە مۇشتاق بولالمىساممۇ نازۇك دىل ئىستايىم ئارقىلىق ھېسسىياتىمنى ئاشلاش قىلىمەن. چۈنكى مەن شۇ بۈيۈك دەھشەتلىك كاملى يوق ئىشىنىمەنكى، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى بۇ تۇغقانلىق مۇھەببەت ھېچ كۆڭۈللۈك، قان-قېرىنداشلىق رىشتە ئەبەدىي-ئەبەد ئۈزۈلمەيدۇ!

بىز ھەممىمىز بىلىمىز: سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى بىرىقە ئىبرىلىشتىشى ئالغۇچى قېتىم ياغلىغا ئالاھىدە. يادىكارلىق تۈرلۈك پەرزەنتلىرى ئەلەمەت ئەمەس بىلەن مەدەنىي ئەخلاق، رىشتە ئۈچۈن تۈرلۈك ئاۋازلىرى مۇلاھ سابىت دامولام بىلەن مەسئۇد ئەپەندى سابىق دۇ بولدى. تولا بىلىم ئىگىسى ئىنقىلابچى مەرھۇم مۇھەممەت ئەمىن بۇغرا ئۆزىنى جان تىكىپ قورغان ئىدى. بىزنىڭ بۇ-گۈنكى سالمەت ئاتىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن جانابلىرى بولسا بىر رىشتە مانا شۇ كۆڭۈلچە ئاۋازنى قىستۇرۇپ كەلمەكتە.

شۇنىڭ بىلەن ھەمدە سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى بۇ يالغۇز مۇھەببەت دامسى تۈرۈكلەرنىڭ قېرىنداشلىقى ئالدىدىكى تۈرۈك تىلىنى. كۆرگەنلى رىشتىلىرىمىزنىڭ ئىچىدە ئۆزگىرىپ ئەچچە تۈرلۈك ئىنچىكە ئۆزگىرىشىمىز. بىزنى ھېچ قاچان ئايرىمىز. دىنىي زىيارەت ئەۋلادلىرى بىلەن قارا دىكىز دولقۇنلىرى ئايرىپ كەلگىنى يوق. بىزنى شۇ تۈركچە ئايرىپ كەلگەن نەرسە بىزنىڭ تۈپسىز دەردلىكى ئەسىرى خىتاي زۇلمى بولسا. ھەممىمىز تۈرۈكچە «مەدەت»، «يا ئاللاھ قىلىدە»، «يا ئىسلام ھەممە» دېگەن دۇنيا خىرى سايامى دەرىق ھەمدە پۈتۈن زىيالىي ئولدى. بىر خىلمۇ ھەر مەجبۇرىيەت ئەھلى قەتئىي ئەقىدىلىكى بىر سۆھبىتى:

— ئەگەر قېرىنداشلار، ئانا تۈرۈك ئاۋازىنى شۇ دەريا تورۇمىزلىق قىلمىسا، ئوچاغىنى بىزنى ئانا تىلى بىلەن ئەنئەنە ئاۋازىنى ئاناسىغا ئىنى كۆرۈپ تۇرالمىساق...

دەپ ئاچاپ بىر تىرىيا غازايىقلىق ئانان ئىسكى مانا ئىشۇ سالغان كۆرىتىكى سىلەر بىلەن بىز ئانا ئارىمىزنى ئۇلۇغ قانلىق تۈرۈك ئىسلام غان ئىدى. مىيالى با ياتىن ئارىمىزدىكى رىشتە دېگەن مېرىتى ئەبەدىي بىر زۆرلەپ ئىمان مەنىۋى ھەمسەن - ھەر ئىسەن كۆرۈنگەن.

ئەمما ماقالە - مىللەت ئەپسۇسلاربىلىنكى، مەن يوقۇرىدا قىستىپ ئىپ باياپ ئۆتكەن جىراپلىق سۆز، ياخشى ئەقىدە بىر تۈرۈك قان قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتلىرىمىزنىڭ قىرىق زىيال ئۈچۈن ئۆز ئورنىدا سىز ئانا تۈرۈك تارىخلىرى ئەرەبىيەتنى بىز ئۈچۈن ئەنىمە ئەن بىر تۈپ كەلگەن مىللى غەمىن لىقلار ئۇ خىتاي قالدى. بۇنىڭ ئەتىجىسىدە سىز تۈرۈكلەرنى ئادە ئىنكىچە ياخشى كۆرۈپ كەلگەن بىچە ئون مىڭلاپ ئۈنۈچىسىدا ئۈلۈپ كەتكەن خىتاي جاللاتلىرى ئەرىپىنى «ياۋا تۈرۈكستان» دېگەن ئېتىپ بىلەن يوقىتىۋەتتى. ھەمىسى 100 مىڭ زىيالىي ئەقىدىلىك مەرھۇم تاپىشقان، دىن ۋە ئىلم ئادىسىدىكى بىزنىڭ زاتلارمىز كۈنلىرى خىتاي جاللاتلىرى ئەرىپىدىن شۇ جازا بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن بولسا، يۈزلىگەن قىرغىنچى زىيالىي مۇلاھىدە ئابىت داموللا ياقىشلىق يۈزلىگەن بىر تۈرلۈك ئۆتۈلمالىرىمىز يېڭى خىتاي جاللاتلىرىنىڭ - مېنى سېمى ئەرىپىدىن ئېرىشى شۇجا زابىلەن يوقىتىلغان ئىدى. ئەللىكنچى يىللارنىڭ ئاخىرىدىكى ماقچى خىتاي خائىنلىرى ئەرىپىدىن ئەنە شۇ جازا بىلەن يوقىتىلغان شەرقىي تۈركىستانلىق قىبىرىنداشلىرىمىزنىڭ سانى بىر مىڭ مىليوندىن ئاشىدۇ. خۇددى شۇ كۈنلەردە شۇ جازا بىلەن ئەپلىسىپ ھېسابلىرىدا تۈلۈم كۆرۈپ ياتقان پاتشاھ «ياۋا تۈرۈكستانلار»نى تولۇق تۈرۈ. مەن ھاماۋا شۇ ياۋا تۈرۈكستانلىقنىڭ «بىر جەرىسى. ئىچى زىيالىي مېھرىبى تۈرۈك بىر ئەمەن قىرغىنچى زىيالىي جاللات شىللىقى - سىپىلنىڭ ئەقىبىدە ئۆچ ئىشتىخان يا ئاشلىق ئېرى بولغان ئىدىم. 1958 - 1960 يىللىرى تارىمدا جاسىستا، ماۋنىڭ ئەمگەك لا-گېرلىرىدا ئۇزۇن تۇرۇپ ئىشلىدىم. ھېلىمۇ سەۋەب يىلمۇ 60 - يىلنىڭ ئاخىرىدىكى ئاپەت بىلەن خوشنىدىن سۇدىپ ئۇلتىرۇپ يەنە ئارلىپ چىققىن مەجبۇر بولغان ئىدىم.

مانا، مەن 19 يىلدىن بېرى چەت ئەللەردە ياشاۋاتىمەن. ئانا خەلق شەرقىي تۈركىستاننى ئويلاپ تۇرۇپ ئىمەن. تۈرك دۇنياسىنىڭ تۈرلۈك ئۇزاق كۆرۈنگەن «جەننەت ئادىمى» تىلى ئۈچۈن بىلەن ئەجەننەتلىك خەرج قىسمى قەلەمگە ئىشتى ماقالىلىرىمىز، خۇلقىم «بىلەن ئەھلىقىدا نىلىق ۋاقىتقا ئاياپ ئىغان يېرا. زىيانە قوشقان ئەمى، كۆڭۈل يايىم قەلەمگە ئالتۇن ئالمىشىپ بىلەن ئاتا نىشانلار ئايىتىپ ئىشتىن كۆز ئالمىغان كېلەتتىم. بىرچا خەۋەر ئەپىنى تۇتقاق خەسلەتلىكلەرگە تۇنۇشتۇرۇپ خىتاي ئايرىپ دۇنيادا ئېيتىشقا مۇستەقىل ياپ ئاتقان

ھازىرقى خارابە سۆزى ئەۋرۈم ئىتىمادلىرىمىزنى تۈركىستانىمىز ئۈز ئالىمىغا ئالىپ تۇرۇپ يەر-چىلىكى.

شەرقىي تۈركىستان خەلقى تۈرۈكىستانىكى خىتاي زۇلمى ماۋزېدۇڭ چاقىرىشلىق تۇرمۇش دا ئوزام قىلماقتا. تۈرلۈك سالمىقى غايەت ئېغىر. تۈرۈك تاقاھايىتى كۆپ. زەر-ر-دا تىلنى ھەممە ئەقىدە ياقىپ جى-سەكتۈرۈشتىن بىز گە قەدر تۈرۈككە ئوقاشلىقى ئۆزلىرى تۈرلۈك تۈرۈك تۈرلۈك ۋە ئەن قانۇنمىز ئۈچۈن يەنە بىر سىيىپ بولماقتا. ئەلگە تەمە - بىز بىز تۈرلۈك تۈرلۈك قادىچىلىق بىسە بولۇشقا قادىر مايى. تۇز نامە نى ساقلاپ كىملىكنى قوغداش ئۈچۈن ئالغان تۈچۈن چېكىشىمىز. ھەمىشە بىر ئادىمى يەنە پىسىت ئارا پىچىپ كېلىۋاتقان شائىر ئالىم «ئەمىر يا ئەلەبلىرىمىز» دېگەن خوتۇم قانۇنى (ئابدۇلقادىر ۋە) مۇللا ئىنسانلىقنىڭ خىتايلار 1950 - يىلى بىرىنچى قېتىم سىياسەت ئارىلىپ، «مىللەتچى كىم؟ دېگەن ئەدىبى ئەپەندى تۈرۈك! دەپ جاۋاپ قىلغان، «تۈرۈك» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان بىلەن قارىغان كىشىنى خىتاي سىياسىچىسى: «دېمەك سەن ياۋا تۈرۈكستان» دەپ دورىغا قىلغان ئىدى: «ئەمەس، مەن ياۋا تۈرۈكلەر!» دەپ كۆرگەن ئەمە-لىشى جاۋابىنى ئۈچۈن تۆت جاي ئىنسان تۈ-رمە دەرلەپ يەنە بىر يۈز كۈنگە قىلىنغان. تۈركا-زىيالىي ئۈچۈن بىسەر. مەن مانا بۇ گەپنى ئاڭلىغان تارىختا ساپاسى تۈرۈكى ئۈچۈن سىز ئاتا تۈرۈك قېرىنداشلىرىم ئالىمدا شۇ بىر پەرەتتىم ئالغا ئېيتىپ تۇرۇشنى بىلى-مەن. مەيدانىڭ ئۇلۇغ قەدرى شەرقىي تۈرۈك-ستاندىن تۈركى ھېس خىتاي زۇلمىغا قارىشى ئالا بىزنىڭ ھەممىمىز ئىچىدىكى نەپرەتلىك ئۆچلۈق!

ھەقىقەتەن ھەم خىتاي ئايلىرى بىز شەرقىي تۈرۈكىستانلىقلار ئۈچۈن ھېچ قاچان بىر دىن بىر قايتا دىلىپ كەلگەن ئەمەس. تارىخ نەزىرى ياخشى بىلىمىزكى، بىزنىڭ قەھرىمان خەلقىمىز كىپىنكى بىر ئەسىر ئىچىدە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى تەكەنچە قېتىم چوڭ ئىنقىلاب قىلىپ ئۆز ئەركىنلىكى ئۈچۈن تۈركچە قىلىش بىلەن قىلدى. بولۇپمۇ بىرىنچى قېتىم 1933 - يىلى «شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال ئىسلام جۇمھۇرىيىتى» ئىككىنچى قېتىم 1946 - يىلى «ئازات شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابچى جۇمھۇرىيىتى» قۇرۇلغان ئىدى. بۇ مەنلە، بىزنىڭ چىلىشكى بىز بىز خىتاي تا-لىملىرىغا ئۆزىمىز ئېيتىپ، ئۆز ئازادلىقىمىزغا ئۆزىمىز مۇشەررەپ بولغان ئىدۇق. مەن ئىشىنىمەنكى، بىز ئۆزىمىزنى كىيىنكى خىتايلارغا ئۆزىمىز تېپىشىپ ئالىمىز.

— تۈرۈك بولسا شەرقىي تۈرۈكستان تۈرۈك ئەچچە ئەخلاق بىلىك نە دەپ ئىسمى؟ — دېگەن بولسۇ ئاتلىق تۈرۈك ئىشتە بىكىپىلى. بىز بولسۇن ئالىمۇ ئىزرىمىز ئۈچۈن تىكىشلىك خالا-تلىرىمىز ئۈچۈن تۈرۈك ئۈچۈن قاچىش ئۇپراتماي

يېتەلەيمىز. بىلەن مەدەنىي رىشتە ئۆزختارىنى قوللاپ بىزنى ئۆزلەرگە تۆت ئېيتىپ بىرلىكنى خىيا-نەتلىرىگە ئۈچۈن ئۆزلىرىگە ئۆز ئىشلىرىمىزنى ئارا-زىلىقلىرىمىزنى بىلىپ تۈرۈپ كەلدۇق. مەن شۇ ساقلاپ تۇرۇشقا سۆزدىن ياپ يىلىنىپ سىز تۈرۈك قېرىنداشلىرىمىزغا بولغان شەخسىي رۇجىسىنى ھەمتالاھەت ئېيتىپ ئۇتىمەن. بىزنىڭ پىشمىزغا كەلگەن ئېغىر قىيىنچىلىقلار ۋە جۇشقۇن ئېپىشى زىيالىي سىز تۈرۈكلەر بىز ئۈچۈن ئۆلۈمچى ئاشاپ تۈرۈپ ئەتە، تەرىپىڭىزدە تېجىشتىن بىز ئېلىس يېتىم قېلىپ. يوقۇرىدا ئىشتىغان خۇلق-زىيالىي قىزغىن ئىشتىن بولدۇق. تۈز-زە ياخشى بىلىمىن - بىز تۈرۈكشاش ئېچىدە مىللىي زىيالى ۋە خانىم ئەزىز دىكى بىر دىن-بىر چۇقىش يولى - ئۆزى باشقا بىر خالىس چوڭ مىللەت ئاسان سەمىمى ۋە ئىنساپلىق دۆل-ئىتى بولمايلا بولىدۇ كەلمەكتە. بۇ جەھەتتە بىز يوقۇرى پىلانلاپ ئويلاشقان ھۆكۈمەت ۋە سىنى ھەقىقەتەن بىزگە ئازاللىقى، «تۈرۈكلەر مەت» بولغانلىقى 1959 - يىلى خىتاي خائىنلىرى تېبەت تە ئەنۋەر تەرەپلەرگە قارشى چوڭ قىرغىنچىلىق يۈرگۈزگەندە ئۇلارنى قاتتىق ئەيىبلەپ ئاشقارى تېبەت، شەرقىي تۈرۈكستان ئۈچۈن ئىچكى مانغوللىيە ۋە ئۇلارنى خىتاي خەۋپسىزچىقىرىپ ئاشلاپ ئەھۋالىنى بىر قاتار ئەلنەتلىك تېچىم قىلغان ئىدى.

بىز ھىندىستان ھۆكۈمىتىدىن رازى بولۇپ كېلىۋاتىمىز. چۈنكى ھىندى ھۆكۈمىتى ھېلىقى تېبەت قوچقار لىسىنى پىتىن ئۇزلىرىگە ئەۋەبچە ئۇرتىكەن تېبەت ئەلكىلىرىنى ئىشتىن قوغدا ئاچىپ ئۇلارنى قارشىنى ئېلىپ ئاشلاپ تۇرمۇش ۋە ئۇلارغا ھوقۇق قورغىدى، ھۆكۈمەت قۇرۇلۇشىغا دۇخسەت قىلغان ئىدى. خىتاي جاللات-لىرى 1966 - 1974 - يىللىرى ئارىسىدا مەدەنىيەت ئىنقىلابى» باھانىسى بىلەن شەرقىي تۈرۈكستاندا ئېغىر قانلىق قىرغىنچىلىق تۈرگۈزگەن ئىدى. بۇ ئىنقىلابتا قارشى شەرقىي تۈرۈكستاندىن يەتتە ھەسلىمىل نەپرەتى بىر شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا ئەللىرىنىڭ بىرلەشمە تۈرلەر بىر مۇسۇلمان دۆلەتلەر خىتايغا ياردەملىق ھاۋاخەتتە بولغانلىق — تۈرلۈك زۇلۇمنى توختىتىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭغا ئەنسىز ئەرەپ ئەللىرى ھىندى ۋە تۈزلەرنىڭ يەرىقېسىمۇ مۇھەممەت ئىشلىك بىز-نىڭ بىر دوستىمىز ئىدى. بىز ئۈچۈن ياش-قىلار غا قارىغا ئويلىيە قىزغىن يېقىنلاشقان تۈر-كىيە جۇمھۇرىيىتى بىلەن ئۆزىنىڭ بېيۇك بېيۇك ئەنە ۋە ئىلىملىرىنى. مەشھۇر شەھ-سلىرى بىلەن ھەققانىي تۇغۇلغان ئالىم، ئەدىب، ئۇستا ئەمەلىيەتچى بۈگۈن شۇنى ئىسلو ئۈلۈمىلىكى - سىلەرنىڭ بىز تۈركلەر قېرىنداشلارغا ئەنلىك جىسمى بىر ياردەم قىلمىغان ۋە ئەقىدىسىنى ئەركىن قىلدى. چۈنكى تۈرۈك تۈرۈككە ياردەم قىلمىسا تۈرۈك ئۆلمەيدۇ، تۈرۈكنى ھېچ قاچان ئالا بولماي-دۇ!

شەرقىي تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۆتمۈشى ۋە بۈگۈنكى ئەھۋالى.

تۇرمۇش سەھىپىلىرىدىن.

گېزىتىمىزگە يېتىپ كەلگەن نۇرغۇنلىغان خەتلەر ئىچىدىن قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىدىن ... ھاجىم ... بىلىرى يازغان ... شەرقىي تۈركىستان ...

[illegible]

شېئىرلار

[illegible]

ئەھمەد ...

بىزنىڭ ئادرېسىمىز:

1. كەنەدى ... كوچىسى 85 - نومۇر
2. تۈركىيە، ئەنقەرە، يېڭىشەھەر، تۈركىستانلىقلار دەرنەكلىسى 3 - نومۇر
3. ئافغانىستان، ھېرات شەھىرى، مەدرىسە ئالىيە كوچىسى. 1 - ھويلا 4 - نومۇر

[illegible]

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

نويابىر
1979
8-سان

گېزىتنى بىر گۇرۇھ شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنداشلار جەمئىيىتى بىلەن چىقارماقتا.

ھەر ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنداشلار گېزىتى

شەرقىي تۈركىستان بىزنىڭ مۇقەددەس زېمىنىمىز، بۈيۈك پەخرىمىز ۋە مەڭگۈ ئۆچمەس ئەۋزىمىز. بىز ئۇنى قەدىرلەيلى. يۈرەكتىن يادىمىزدىن چىقارمايلى. ئۇنىڭ ئەركىن - ئازات ھەم تولۇق مۇستەقىللىقى يولىدا خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئاۋاقچە چېلىشايلى!

خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئاخىرقى ئۈچ چوڭ سۇيىقەستىنى تارمار قىلىپ ۋەتەننى قۇتقۇزايلى!

ھەرقانداق نەرسىنىڭ بېشى - باشلىنىشى بولغىنىدەك، ئۇنىڭ ئاخىرى ۋە يوقۇلىشى مۇقەررەر بولىدۇ. بولۇپمۇ ھەرقانداق زۇلۇمنىڭ زاۋال كۈنى زادىمۇ ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئەمەس. بۇ قانۇنىيەتتۇر. لېكىن زۇلۇمنىڭ زاۋالى يېقىنلاشقانسېرى، كۆزھەرىسىنىڭ زەھىرى ئاچچىق بولغىنىدەك، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىرادىغا مۇدھىش زەھىرىنى چېچىپ خەلقنى ئېغىر پالاكەتلەرگە دۇچار قىلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن پالاكەتتىن خەلقلەرنى پەقەت كۈرەشلا قۇتقۇزىدۇ.

مۇشۇ جەھەتتىن بىزنىڭ تارىخىي دۈشمىنىمىز خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ خەلقىمىز بېشىغا ئوينۇتۇپ كەلگەن ئوتتۇز يىللىق زۇلۇم-سىياسەتلىرىمۇ يوقىلىش ئالدىدا. ئۇلارغا پەقەت دەھشەتلىك ئۈچ چوڭ نۇقتىسىغا مەركەزلەشمەكتە. مەسىلەن: ئۇنىڭ بىرىنچىسى 1951-يىلىدىن بويان ئومۇمىي خىتاي ئىچىدە قانات يايدۇرۇلۇپ كېلىنگەن «تۇغۇتنى چەكلەش» ھەرىكىتى ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا كەڭ قانات يايدۇرۇلۇپ، ھەتتا ئۇ شۇ يىل 1-نويابىردىن باشلاپ بىر بالىلىقلارنى چەكلەنگەندىن مۇكاپاتلاپ، كۆپ بالىلىقلارنى جازالاش-دېگەن ئۇچىغا چىققان رەزىل قانۇن بىلەن رەسمىي چىڭىتىلدى. ئىككىنچىسى - شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ئۇيۇشمىسىنى قولى بىلەن بۇزغۇنچىلىق بەدىلىگە بۇ دىياردا خىتايلارنىڭ سانىنى ئاشۇرۇش چارىلىرى بەئەينى كۆچۈپ ئوكۇيا؛ «خەنسۇ مۇتەخەسسىسلەرنى كۆپەيتىپ، ئۇلارنىڭ تەجرىبىسىنى ئۆگىنىش» دېگەن نىقاب ئىچىدە ئوتتۇرىغا ئىنتايىن يامان نىيەت بىلەن كىرگۈزدى. ئۈچىنچىسى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ سانائەتلىشىش يېڭى زامانىۋىيلىشىشى دەپ، بۇ ئىقلىمنى پەقەت خىتاينىڭ ئۆلكىلىرى ئۈچۈن ئاشلىق تەييارلاپ، چارۋا مال ئۆستۈرىدىغان مەخسۇس رايونغا ئايلاندۇرۇشنىڭ پىلانى تۈزۈلۈپ، ئۇنى ئوچۇق جاكارلاشقا باشلىدى.

مانا، چېكىدىن ئاشقان بۇ ئۈچ زۇلۇم ۋە ئۇنىڭ ئاخىرقى پەللىسى تۇرۇشقا قارىماي غايەت مۇدھىشتۇر. چۈنكى ئۇنىڭ بىرىنچىسى ۋە ئىككىنچىسى بىزنىڭ مىللىتىمىزنى نەسلىنى تەرەپتىن جايىسىدىن ئاجىزلاشتۇرۇپ، خىتايلارنىڭ خىتايلاشتۇرۇش سىياسىتىگە ناھايىتى چوڭ خىزمەت قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سىياسەتنىڭ مۇنتەھالىقلىرى 50 مىليون مانجۇرلارنىڭ خىتايلىشىپ، ھازىر ئۈچ مىليون كىشى قالغىنى

ۋە بۇ يولنىڭ تارىخىي قانۇنىيىتى دەپ قاراۋاتىمىز. بىز بۇنى قاتتىق ئۈستىدە خىتاي ئىرقچىلىرىنىڭ ئاشۇنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ ئۆتىمىزكى، شەرقىي تۈركىستان خەلقى ھېچ قاچان نەسلىنى خىتاي مانجۇرلارغا ئوخشىمايدۇ. ئۇ مەيلى ئېتنىك جەھەتتىكى مىللىي پەرقلىرى بىلەن بولسۇن، مەيلى يارىتىلىش تەبىئىتىدە خاس جىنسىي خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن بولسۇن ۋە مەيلى دىنىي ئېتىقاد - ئەخلاقلىرى جەھەتتىن بولسۇن خىتايلاردىن ئاسمان بىلەن يەردەك پەرق قىلىدۇ. بۇ پەرق ئىككى ئۈچ مىڭ يىللىق تارىخىي جەڭ سوقۇلىشىغا مۇقابىل بۈيۈك ھۇن دۆلىتىنىڭ، ئالتۇن سوقۇلىشىغا مۇقابىل ئۇلۇغ قاراخانىلار دۆلىتىنىڭ، مىڭ ۋە سۇڭ سۇلالىلىرىغا مۇقابىل كۈرەشكەن ۋە سەئىدىيە دۆلەتلىرىنىڭ ۋارىسلىق سەلتەنەتلىرى ئاساسىدا ئالەمگە ئايان. مۇشۇ سەۋەبلىكمۇ شەرقىي تۈركىستان خەلقى ھەر قېتىم ئۆزىگە بىر قىسىم دىنىچ كەلگەن بىر ئىنقىلاب قىلىپ ئۆزىنىڭ بۇ تارىخىي پەخرى بىلەن مىللىي ئۆز مۇستەقىل ساقلاپ كەلدى. بىزنىڭ شەرىكلىك، بۇ قېتىمقى قىسمەتكە قارشى ھەممە ھەر قانداق قۇربان بېرىشتىن قەتئىي نەزەر، بىزنىڭ خەلقىمىز ئۆز مىللىي ئابرويىنى پەنەتسەرەپ بىلەن ساقلاپ قالىدۇ!

خىتاي تورلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى ئۆز مەنسۇپ - راھىتى ئۈچۈن مەخسۇس بولغان (ئوتۇق ئوچۇق ئايىرىغان جاھانگىرلىقا) ئايلاندۇرۇش پىلانىمۇ بىزنىڭ خەلقىمىزگە چوڭ تەلەپنى تاپشۇرۇپ كەلدى. بۇنىڭدىن ئەتىجىسى بىزنىڭ ئىلىمىز ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن خوشنىسى - روسىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ بىز قوشمارىسپۇبلىكى سانىلىپ كەلگەن قازاقستاننىڭ ئوتتۇز 50 يىل ئارقىدا قالدى. ئەگەر خوگوزىلىق گوھەرنىڭ ھازىرقى پاچنى ئەمەلگە ئاشسا ئۇ چاغدا بىزنىڭ قازاقستاننى ئارقىدا قىلىشىمىز پەشمۇسىز بولىدۇ.

ياق. بۇ ئەنە يۈز بەرمىگىنى ئەمەس! خوجا قالدىنىلىق شائىرىمىز يالقۇن تارخاننىڭ ئېيتقىنىدەك: «ۋەتىنىمنىڭ ھەر بىر گىياسى ئوت ئەسكەر» دېيىلگىنىدەك، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەر بىر تەپىسى يالغۇز ئۆزىنىڭ قانۇنى مىللىي ئاتىسى بولۇپ، ئۇ بىزنىڭ مۇستەقىللىقىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. كېچىكمەيدۇ. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ دۇنيا

شانلىق تارىخىمىزنىڭ داغلىق بىر سەھىپىسى

شۇ يىل ئىنقىلابىي شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلغىنىغا ئوتتۇز بەش يىل.

مەزكۇر دۆلەت مىللىي مۇداپىئە قىسىملىرىنىڭ كۆرىكىدىن ئۆتۈشى.

چۆچەك - 1947.

بۈيۈك ئىنقىلابىي ئوردۇلار ئۈزۈلدۈرگەن قاراماي نېفىتلىرى بىلەن قۇدرەتلىك ماشىنىلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، ئالتاينىڭ ئاتومى بىلەن ئاتوم ئېلېكتر ئىستانسىلىرىنى قۇرىمىز. ھازىرقى خىتاي رەھىمسىزلىرى، ئۇرۇنلار ئوز تومۇرلىرىمىزدە ياشىغان تىرىكتۇرلار ئۆلتۈرۈپ، ئەڭ زامانىۋىي ھاۋا يوللىرىمىز قۇرۇلىدۇ. دۇنيادىكى گۈزەل يەرلىرىمىزدە خەلقئارالىق ساياھەتچىلەر تۇرۇشلۇق بازارلار قۇرۇلىدۇ. قىسقىسى-بۈيۈك ئۇيغۇر دىيارى شەرقىي تۈركىستان ئەنە شۇ تۈزۈمگە ئايرىمايدىغان خىتاي ئاسارىتىنى قوغلاپ ئۆزىنىڭ بۇ خەلقئارالىق مىللىي ھوقۇقلىرىنى تولۇق بەھرىمان بولىدۇ!

بۇ خىيال ئەمەس. بىزنىڭ بۇ كۈندىكى ئاخىرقى كۈرىشىمىزنىڭ نىشانى - ئىستىقبالى. ئىستىقبالسىز خەلق يوق. شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۆزىنىڭ بۇ پارلاق ئىستىقبالىغا ئۆز ئايىغى بىلەن يېتىدۇ.

بىز ئۇيغۇر

(يەتتىنچى لەۋھە)

ئۇيغۇر دۆلەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مۇھىم مەدەنىيەت ئاساسلىرى.

(بېشى ئۆتكەن سانلاردا)

كوچمەن جۇڭغارلار قانلىغىنىڭ ئەينى
بىلەن ئاپپاق غوجا قولىغا ئۆتكەندىن سەل-
دىيە ئۇيغۇر دۆلىتى ھەقىقەتتە نومۇس ئاخىرقى
كۈنلەردە ئەمەس بىز ئىسمايىل خاننىڭ بو-
قۇۋاتلىقى ئوتتۇرا يىلى گادايلىشىپ ۋەزە تەب-
لىشىپ كەتكەن ئىدى. بۇنىڭغا قارىماي
ئاپپاق غوجا جۇڭغارلارغا ھەر يىلى 36
مىڭ كىپ ما تا (ھەر كىسىگە ئەللىك تاماتا
بولىدۇ)، 100 مىڭ سەر ئاق كۆمۈش بېرىش
تولەپ، ۋەتەننى تېخىمۇ قاششاقلاشتۇ-
رىۋەتتى. بۇ قاششاقلىق ئاپپاق غوجىنىڭ
سوپىزملىق دەۋرىدە ھەسسىلەپ چىقىپ قالغان
مۇتەئەسسىپ دەرۋىشلەرنىڭ كۆرەتمۇ-
لىكى ئارىسىدا تېخىمۇ يەنە قىلىپ. ئۇ-
نىڭ ئوغۇللىرى ئىچىدىكى ھاكىمىيەت
تالىشىش كۈچىيىپ چىقادى. بۇنىڭ نەتى-
جىسىدە دۆلەت ئاھالىسى ئېغىر سىياسى
بوھرانغا مۇبتىلا بولۇپ، مىللى ئىقتىسادى
تۆۋەنلىشىپ، مىللى مەدەنىيەت ئىچىدە ئارلىق
دەرىجىدە ۋەيران بولدى. بۇ ھال جۇڭغار
كوچمەنلىرىنىڭ بۇتۇن ئۇيغۇرىيىنى ئا-
سانلا ئىشغال قىلىشىغا قولايلىق يول ئېچىپ
بەردى.

بۇ سىياسى، ئىقتىسادى ۋە ئىجتىمائى
بوھرانىنى چۈشۈپ كەتكەن ئاپپاق غوجا
كېيىنرەك دۆلەتنى ئۆزى باشقۇرالمايد-
غانلىقىنى بىلىپ. سەئىدىيە شاھزادىلەر-
دىن خوتەندە مۇستەقىل ۋالى بولۇپ
بولۇنۇپ قالغان ئىسمايىل خاننىڭ ئىنىسى
مۇھەممەت ئىمىن خاننى قەشقەرگە
تەكلىپ قىلىپ، ئورنىغا قويۇپ ئۆزى
دىنى رەھبەرلىكتە قالغان ئىدى. مۇ-
ھەممەت ئىمىن خان باتەخكۇر ۋە
ئاقىل كىشى ئىدى. ئۇ دەرھال سەئىدىيە
دەۋرىدىن قالغان ئەسكەرلەرنى يىغىپ
تەرتىپكە سېلىپ. ئەۋۋەل جۇڭغارنىڭ
قەشقەرىيە ئەرەپ تەسىرىنى ئۈزۈپ
تاشلىدى. ئاندىن ئوتتۇرىيانى ئۆز
چېگرىسىغا ئايلاندۇرۇپ رەسمى ھەرىكى
يۈرگۈزۈش بىلەن ئاقسۇ، كۇچار ۋە ئىلىلارنى
ئازات قىلىپ، جۇڭغارلارنى ئالتاي، تىلو-
ماغا تاغلىرىغا قاداپ سۈرگۈن بەندى قىلدى
ۋە ئورغۇن ئولجا - ھەدىيەلەر بىلەن
قەشقەرگە كەلگەندە ئاپپاق غوجىنىڭ
ئايى سودابىلىق تۆتۈپ كەلگەن خانىنى
مۇرىدلىرى ئۆلۈمى يوق قويۇپ، ئىچكى تو-
رۇش ئەۋجى ئېلىپ كەتتى. مۇھەممەت
ئىمىن خاننىڭ ئەزالىدارلىقىنى ساقلاپ قېلىش
نىيىتى بىلەن ئۇنىڭ تۆرىيان، قومۇل ۋە-
لايىتى ئۇيغۇرلىرى يەنە بولۇنۇپ قالدى. بۇ
ئالاقە- تارلىشىش دائىم قەشقەرىيە دىيارىنى
باشقۇرىدىغان ئەمەس كىشىلىك بىز ئۇيغۇر
باياسى قالمىدى. بۇنىڭدىن ئىشپادە
قىلغان ئاقساقاللىرى مەسلىھەتلىشىپ،
ئوتتۇرىيان ئاغلىقىدا ياشاۋاتقان چىڭگىز
نەسلىدىن نەيمان رەھبىرى ھاشىم
سۇلتان ئىسمائىلنىڭ كىشىنى قەشقەرگە
ئېلىپ كېلىپ خانلىققا كۆتۈرۈشكە مەج-
بۇر بولدى.

بۇ 1715 - يىلىنىڭ كېيىنكى ئەھۋاللار
ئىدى. 1720 - يىلى قەشقەرلىكلەر
ئاپپاق غوجىنىڭ قىرغىنىدا باش پانا
تىلەپ خوجەن تەرەپلەرگە چىقىپ
كەتكەن قاراخانىلار نەسلىدىن، قارا-
تاغلىق، دانىيال غوجىنى چاقىرىپ كېلىپ
خانلىققا كۆتەردى. بۇنىڭ بىلەن ھاشىم
سۇلتاننىڭ ئۆزىنىڭ يۇرتىنى ئەل باشلىغى
سۈپىتىدە ئۆزگەرتىشكە قايتىپ. ئۇيغۇر دىيا-
رىدا يەنە ئىچكى، مەدەنى- مائارىپ
يوكسىلىشكە باشلىدى. بۇنىڭ ھەممە-
مىسى سەئىدىيە ئۇيغۇر دۆلىتىنىڭ
مىراس قالغان ئەنئەنىلىرى ئاساسىدا
قېلىپلىشىپ، مىللى تەرەققىيات قايتا
باش كۆتەردى.

ئەلۋەتتە، بۇ دۆلەتمۇ تېخى جۇڭغار
تېزگىنىدە بولۇپ، سىياسى ئۇپۇق تو-
لەنمەكتە ئىدى. لېكىن ئەسلى مۇستە-
قىل قاراخانىلار دەۋرىنى ئەسلىگەن دانىيال
سۇلتان بۇ مىللى خورلۇقتىن قۇتۇلۇشنى
كۆڭلىگە پۈككەن ئىدى. ئۇنىڭ بۇ ئىرا-
دىسىگە ئۇلۇغ تۈركىستانلىق ۋە ئەدىبلەرنىڭ
ئەقىلكى ئوغلى ئۇلۇغ ھەم سولىسىنى مەھەت
بېرىپ، ئۇنى رەسمى سىلىق ھەربىكە
دالالەت قىلدى. ئۇ ئۆز ئوغۇللىرىغا
بىرىنى مەشھۇر شائىر غوجا ياقۇپ
ئەرشى بولۇپ، ئىككىنچىسى قەلەندەر
ھاكىمى، بەلكى ئەدىبلەرنىڭ يەنە ئەڭ
يۈسۈپ غوجا ئىدى. بۇ ئىشنى يۈسۈپ
غوجا ئادا قىلدى. ئۇ تەدبىرلىك ئاتا-
يەنلىكى ھەممە يامان كىشىلەرنى تارتىپ-
لىدى. ئاندىن غۇلجا ئەتراپىدىكى
كونەمەن قازاق - قىرغىزلار بىلەن تىل
بىرىكتۈردى ۋە بىردىن جۇڭغارلارغا قارشى
بولۇنۇپ چىقىپ، قەشقەرىيەنى مۇس-
تەقىل ئىلان قىلدى. ئەرشى بۇ
مۇستەقىل دۆلەتنىڭ خانلىققا كۆتۈ-
رۈپ ئۆزى قەشقەر ۋالىسى قالدى.
يەنە بىرىنى نىزامىدىن خامۇشىنى
ئاقسۇغا، ئىككىنچى بىرىنى خوتەنگە
ۋالى سايلىدى. دۆلەت پايتەختىنى
ياركەنت ئاستانىسىغا قارار قىلىپ،
سىلىقسىملىرىغا ئىسپارخاننىڭ ئىنىسى
يەھيا غوجا غەزەللىرىنى باش قۇماندان
قىلىپ بەلگۈلىدى.

بۇ 1740 - 1750 - يىللار ئارا-
رىسىدىكى ۋەقەلەر ئىدى. مەخسۇس
ئۇيغۇر تارىخچىلىرى بۇ دۆلەتنى غوجا
جاھان ئەرشى دۆلىتى دەپ ئاتىغان
قىلىندى. مىللى مەدەنىيەت، ئەدە-
بىيات ۋە سەنئەت يەنە يۈكسىلىپ
يۇرتنى قېلىپىغا كەلتۈردى. بۈيۈك
شائىرلار نىمىزى ئۆلۈپتى بىلەن مۇ-
ھەممەت ئىسمائىل زەلىلى، رەۋشەن
دەۋرىنىڭ مۇتەپەككۇرلىرى ئىدى. دۆ-
لەت باشلىقى ئەرشى ئۆزى مۇتۈرگان ئىدى.
ئۇنىڭ ئوغلى غوجا سادىق خوتەننىڭ
شائىرلىق نامايان بولۇپ، خاموشىمۇ ھەشە-
ھور شائىرنى، ئۇيغۇر تىلىغا ئەسىرى
تەرجىمە قىلىپ، ئۇيغۇر مەدەنىيىتى جاھان
مەدەنىيىتى سەۋىيىسىگە كۆتەردى.

يۈرەك سۆزۈم

ئەي ئانا ۋەتىنىم شەرقى تۈركىستان،
قوينىڭدا تۇغۇلدۇم دىلى گۈلىستان.
چىنىسىدىك ئەزىزلەپ سۆيىمەن سېنى،
ئارمىنىم تىلىمىسەن شۇئانىلىق بوستان!

تېخى ياشلىغىم قانمىغان بىر چاغ،
كۆرگەنىم ئوتتۇردا ئاخۇلولنى.
چېچىلىرىم ئاغارچىپ، كۆزلىرىم چاقناپ،
كۆرگەنىم - زىندىستان، ئىززەلمەت چۈشنى.

ختايلار ئەمگىلەپ بولۇپ ھوكۈمران،
باغرىڭدا ئېقىتتى - دەريا - دەريا قان.
بۇ مېنىڭ ئەجدادىم - چەمولار قېنى،
قەلبىمدە ساخلانغىنىق ئومەرتلە رەھاغان.

ئەزەلدىن چىن ئوغلۇڭ بولغىنىم ئۈچۈن،
سىغ بولۇپ قادالدىم دۈشمەن كۆزىگە.
ئۆز ئۆمرىنى ئاپرىلىم، مىللە تېچىم بولۇپ،
ئىشەنمەي كەلگەنچە مەككار سۆزىگە.

ئۆتكۈزدۈم يىللارنى قايغۇ - ھەسرەتتە،
يۈرىگىم قانغىنىدەك تېخى كۆلمىسىم.
كۆيسەمۇ جۇدالىق - دوزاق ئوتىدا،
يەنە تىلەك يۈرىمەن. يۈرىمەن ئاپىرا!

ئاۋازىڭ قۇلاقتا يەتكەنچە ۋەتەن،
كۆزۈمگە ئاتەش سېلىپ ئاتلىنىپ چىقتىم.
ھە، مانا قولۇمدا قىساس خەنجىرى،
ئاتامنىڭ دوغا ئىبىشا تىلىنىپ چىقتىم.

ئازاتلىق بەختى ئۈچۈن جانىمنى بېرىمەن،
بۇ مېنىڭ ئاشلىغان ئۇنچى قەدىمىم.
بەت - چىتقى بىز ئاشلاپ يەمەن ئۆزخىتايلارنى،
بوسالغا بەرگەن چىن يۈرەك سۆزۈم.

ئۇيغۇر ئوغلى.

فقيه قازى شېھىد غازى داموللا ئابەبلقادىر ئابدۇلۋارىس كاشغەرىنىڭ مەنىۋى نەسھەتلىرىدىن بىر ئىككى نەمۇنە.

سوئال - ئىلىم تەلەپ قىلماق نىمە؟
جاۋاب - ئىلىم تەلەپ قىلماق؛ خاھ ئەركىشى ۋە خاھ خاتۇن
كىشىگە پەرز دۇر. ئىلىم دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ساائادەتلىكە باشىدۇر.

سوئال - مىللەتنىڭ خار ۋە زەبۇن بولماقلىغا باش نىمەدۇر؟
جاۋاب - ئىككى نەرسەدۇر. بىرى جاھىللىق ۋە نادانلىق.
ئىككىنچىسى، تەپرىقە ۋە خىلاپەدۇر. ھەر قەۋىم ۋە ھەر مىللەتنىڭ
خار ۋە زەبۇن بولۇشىغا باشى - نادانلىق ھەم نائىتتىپاقلىقدۇر.

سوئال - ئىززەت، ئابرو- قۇۋۋەت نىمە بىلەن بولۇر؟
جاۋاب - ئىلىم - مەرىپەت ھەم ئىتتىپاقلىق بىلەن بولۇر.
مۇنىڭ ئۈچۈن جانابى ھەق بىزلەرنى ئىتتىپاق قىلماققا ئەمر قىلمىشدۇر
: « واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا » والسلام على من اتبع
الهدى ».

(بۇ نەمۇنىلەر مەرھۇمنىڭ 1971 - يىل سورىيە - دەمەشقتە
نەشر كۆرگەن رىسالىسىدىن ئېلىندى. مەرھۇم 1924 - يىل
ختايپەرەس دۈشمەنلەر تەرىپىدىن قەتل ئېتىلگەن ئىدى).

ئۆز ھوقۇقىڭلاردىن تولۇق پايدىلىنىپ، مىللىتىمىزنىڭ شەنى ئۈچۈن كۈرەش قىلىڭلار!

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ يېڭى ھۆكۈمىتىگە سايلانغان رەھبىرى دوستلارغا

خەت

خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ ۋەھشىيانە زۇلۇملىرى ئوتتۇز يىلدىن ئېشىپ كەتكەن شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنداشلار ھەر قاچان ئۆزلىرىنىڭ ئانا ۋەتىنىدە يۈز بېرىۋاتقان ۋەقەلەرنى ئۆزگىرىشلەرنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ كەلمەكتە. بولۇپمۇ يېقىندىن بېرى ئۇيەردە سادىر بولۇۋاتقان بەزى بىر سىياسىي ئۆزگىرىشلەر ئالاھىدە دىققەت مەركىزىدە تۇتۇلماقتا.

ھالبۇكى، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى كېيىنكى يىللاردا دۇنيادا ئەۋج ئېلىۋاتقان مىللىي ئازادلىق ھەرىكەتلىرىدىن، شۇ جۈملىدىن بىزنىڭ ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندىكى، تىبەتتىكى، ئىچكى موڭغۇلىيەدىكى مىللىي ئازادلىق ۋە مۇستەقىللىق ئۈچۈن بولۇۋاتقان كۈرەشلەردىن چۆچۈپ ئاخىرقى ئامالسىزلىقلىرىنى كۆرسىتىۋاتقانلىقى ھەممىمىزگە مەلۇم. مەسىلەن، ئۇلار بىزنىڭ ئەڭ مۇنەۋۋەر رەھبەرلىرىمىزنى ۋەتەنپەرۋەر ئوغۇل قىزلىرىمىزنى ئەشەددىي يا ۋۇزلۇقلار بىلەن يوقاتقاندىن كېيىن ئەندى سەل يۇمشىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ «مىللىي كادىرلارنى كۆتۈرۈش»، «مىللىي ئالاھىدىلىككە ئېتىبار بېرىش» دېگەنگە ئوخشاش ئويۇنلارنى كۆتۈرۈپ چىقماقتا. يېقىندا ئۈرۈمچىدە بولۇپ ئۆتكەن سايلام ئەنە شۇنداق ساختىپەزلىكلەرنىڭ بىر كۆرۈنۈشى بولۇپ، گويا ئۇلار مىللىي ھۆرمەتنى كۆرسەتكەندەك، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ھۆكۈمىتىنىڭ يېڭى رەئىسلىكىگە يولداش ئىسمائىل ئەھمەت جانابلىرىنى كۆتۈرۈپ، يېڭى ئەئىسى قىلىنغان خەلق ۋەكىللىرى قۇرۇلتىيى دائىمىي ھەيئىتى رەئىسلىكىگە تۆمۈر داۋامەت جانابلىرىنى تەيىنلىدى. ھاكىمىيەتنىڭ بۇ ھەرىكىتى ئۇيغۇرلاردىن يەنە خېلى سانىدىكى ئادەملەرنى كۆرگۈزۈپ، ھەتتا بىر جاي ئالىي ئەرلەرگە ئىچىلىكتە ئەپچىللىك بىلەن يېڭى بىر ئويۇن سىياسىتىدۇر. ئەنە شۇ چەتئەلدىكى سەئۇدى ئەرەبىستان ۋە تۈركىيەدىكى يۇرتداشلىرىمىزغا مەلۇم بولغان يا ئەمەلدىكى سىياسىي مەسىلىلەرنى كېلىشتۈرۈشكە قىلىنغان ئەرزىگۈسىز تىرىشچانلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ سىياسىي ئەككارلىقلار بىزنى زادى ئالدىيالمايدۇ. چۈنكى خىتاي لولىسى ھەم ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى ئاياقلاشتۇرۇپ قالماسلىق ئۈچۈن بۇ قۇرۇلتىيى ئېچىلغانلىقىنى ئىشەنتۈرەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۇ يوللاردا ھاكىمىيەتلەرنى ئىگىلىگەن كۆرە-يېڭى نىزاملار بىلەن قولغا كىرگۈزگەن ئورۇنلىرىڭلاردا ئۆز ھوقۇقىڭلاردىن پايدىلىنىپ بولسا دەپ ھېسابلايمىز.

قەدىرلىك يېڭى رەھبىرى دوستلار!

سىلەرنى پىچەك سىياسەتچىلىرى قانداق مەخسەت بىلەن شەرقىي تۈركىستاندىكى ھازىر مەۋجۇت بولغان ھۆكۈمەتكە رەھبەر قىلىپ تايىنلىشىدىن قەتئىي نەزەر، ئەسلىدە بۇ سىلەرنىڭ ھەممە ئۇيغۇرلارنىڭ قانۇنى ئورنى ئىدى. شۇ كۈنگىچە بۇ ئورۇنلارنى خىتايلارغا بېرىپ كېلىشتىڭىز، ھەممىمىز كۆيۈپ چولڭ ئۇمىدتە ئىدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز تۆۋەندىكى بىر نەچچە سۆزنى ئېيتىشنى زۆرۈر تاپتۇق:

خىتايلارغا قارىغاندا سىلەرنىڭ ئىنگلىسچە ئۆگىتىشىڭلار ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەتلەشمەيمىز. لېكىن بۇ قانۇنى ئورۇنلاردا سىلەرگە ھەم ھوقۇق بېرىلگەنلىكىنى، ھەم خەلق ئالدىدا، ئەخلاق ئالدىدا، چوڭ مەسئۇلىيەت ئۈستىگە يۈكلەنگەنلىكىنى ئەڭ ياخشى بىلىدىغانلىقىڭلارنى ھەم ئۇلارنىڭ چىقىرىۋاتقان سۈيقەستلىرىنى بويىنچە بولۇپ قالماسلىقىڭلارنى ئىسكەرتىمىز.

ئەتىيالىرىڭلار خىتايلار سىلەرنى سىلەردىن تۇرۇپ قىلغا ئوخشاش قۇچاقتا ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنى تەقىپ قىلىشتا سىلەرنىڭ نامىڭلاردىن، سىلەرنىڭ قولۇڭلاردىن پايدىلىنىشى، شەرقىي تۈركىستاندىكى بۇرۇنقى ئۇيغۇر پارتىزانلىرىنى سىلەرگە قىرغىن قىلدۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئاتلانغان ھەممە تاپشۇرۇقلارنى بىرقانچە نىيەت قىلىشى مۇمكىن. بىراق سىلەر ھېچقاچان ئۆز خەلقىڭلارنىڭ ئۇيغۇر ئەۋلادى ئىكەنلىكىڭلارنى، شەرقىي تۈركىستان سىلەرنىڭ ئانا-بوۋاڭلارنىڭ مۇقەددەس، پاك، ئەزىز ۋەتىنى ئىكەنلىكىنى، ئۇ يەرنىڭ يۈتمەس-تۈگىمەس بايلىقى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەكلىكىنى زادى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭلار كېرەك.

ھېكمەت

غەيرەتكە قول بولۇپ ياشىغىن ئۆزۈڭ،
ئۆزى ئۈستىگە كۆيۈپ كۆل بولساڭ بىپ-
ھىش تۇپسى بولۇرسەن.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ

ھەقىقىي ئىنسان ئۈچ نەرسە
ئۈچۈن چېلىشۇر:
بىرىنچى، ئۆز نومۇسى ئۈچۈن،
ئىككىنچىسى- ئائىلە نومۇسى ئۈچۈن،
ئۈچۈنچىسى- ئەل- يۇرتىنىڭ نومۇسى
ئۈچۈن!

يۈسۈپ سەككاكى.

سىز، سىلەرنىڭ ئۈرۈمچىدە خەلقنىڭ ئۈرۈمچىدىكى قارىغاندا ياخشى ۋە ئۈستۈن بولسا ۋە، مانا شۇنداق شارائىتتا چارچىلىقتىن، ئۆلۈملۈك كېسەللىكلەردىن ھالاك بولۇۋاتقان قېرىنداشلىرىمىزنى، مۇقەددەس زېمىنىمىزدە بېشىمىزنى بىلەن كېلىپ بىر بولۇۋاتقان ئاتوم سىناقلىرىنى سانائىيىمىز كېسەللىكلەرگە گىرىپتار بولۇۋاتقان مىللىي ئىنسانلىغان ۋەتەنداشلىرىمىزنى يادىڭلاردىن چىقارماي، ئۇلار ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئىنسانىي ھەق-ھوقۇقلىرىنى، پارلامېنت ۋە ھەقىقىي قانۇنى قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى قوغداپ، ئۆز قېرىنداشلىرىڭلارنى ساقلاپ قېلىشنى ئويلاڭلار.

شۇنىڭ بىلەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بىزنىڭ ئانا دىيارىمىزنى بۇزۇپ، شانلىق كۈرەش ئەنئەنىلىرىمىزنى، ئەججەملىك يىللىق مۇستەقىل دۆلەت تىكلىگەنلىكىمىزنى، مەدەنىي قەھرىمانلىق يىللىرىمىزنى خەلقىمىزدىن، ئەۋلادلىرىمىزدىن يوشۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ باسقۇنچىلىق، قانلىق تارىخىنى زورلاپ تاڭماقتا. ئۇلار ئاتالمىش ئەتراپلىرىدا ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى ئۈستىدىكى ئەڭ كىچىك تۈزۈمنى مۇستەقىللىق سېپىگە بەرگۈزۈش ئۈچۈن ھېكايە قىلىشى ۋە سىلەرنىڭ ئۇلارغا ئايلىنىشىنى كۆزلىمەكتە. ئۇلارنى سىلەر ئەنە شۇنداق يازما ۋە مۇقەددەس قانۇنلارنىڭ ھوقۇقى بىلەن ئاشكارلاپ، ئۆز خەلقىنىڭ تارىخىنى سۆزلەپ، ئۇلارغا بىرقانچە ئىمكانىيەت بىلەن ئوقۇشنى تارتقۇزۇپ يەنە قانداق ئىشلەتتىڭلار، كېيىنكى قانداق قارشى تۇرۇپ كېمىنى ھىمايە قىلىشنى بىلىڭلار.

خىتايلار ئىنتايىن مەككار، يۈزسىز ۋە شەپقەتسىز. ئۇلار ئۆز مىللىتىنىڭ پۈتۈن مەنپەئەتىنى ھىمايە قىلىشنى بىلىدۇ ۋە ھەم ھىمايە قىلىپ كەلدى. ئۇلاردىن ئۆگىنىڭ، قىلغانلىرىنى سىلەر نېمە ئۈچۈن قىلالمايسىلەر؟

ئاخىرىدا مۇنۇ سۆزىمىزگە ھەم ياخشى قۇلاق سېلىڭلار. خىتاي زالىملىرى سىلەرنىڭ مۇستەھكەم ئىنتايىن قىيىنچىلىقلارنى بىر-بىرىڭلەردىن يولەپ مەدەتكار بولۇشۇڭلاردىن ئىنتايىن قورقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇنۇ ئىشنى خاتىرىڭلاردا ساقلاڭ. بىزنىڭ ۋەتىنىمىزگە مەرەز بولۇپ يېپىشىۋالغان بىرى بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىزدىن ئەڭ قالاق، بۇ گۈزەل دىيارنى يۈز يىل كېيىن قالغان تولىمۇ ياسىغان يولدا يېتەكلەپ چىقىش پايدىلىنىپ، بىزنى سىلەر تولۇقلۇق كېسەل بىلەن ئاغرىتىپ بىزنى بىر-بىرىمىزگە سالاھىيەت قىلىپ كۆرسىتىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ بۇ كۆزلىگەن مەقسىتى مۇشۇ ئىشلار بىلەن غەرەزگە تولۇپ تۇرىدۇ. سىلەر بۇ قىتىمقى ئىنتايىن ھوقۇقلاردىن پايدىلىنىپ ئۆز ۋەزىپىڭلارنى ۋە قەتئىيلىك، «كېلىشلىك»، ئەمەس، بۇ يولدىن ئۇيغۇرلىكنى يىلىگىلەرنى تولۇق ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى سۈپىتىدە ئاقلىغاي دا!

بىز سىلەرگە ئەنە شۇنداق ئىتىماق بولۇپ ياردەم قىلىمىز. ئۆز مىللىتىڭلار ئۈچۈن قىلغۇسى ھەممە ياخشىلىقلىرىڭلاردا ئىچىمىز سىلەر بىلەن دائىم بىللە بولىدىغانلىقىمىزنى خاتىرجەم قىلىمىز. سىلەرگە چوڭ-چوڭ مۇۋەپپەقىيەت، دوستلار!

ۋەتەن ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەققىدە

مۇئمىن

- 1 -

ئادەم ئۆز ۋەتىنىدە بىلەن بەختلىك. دۇنيادا ۋەتەن جۇدالىقىدەك ئېغىر بەختسىزلىك ھەم جۇدالىق يوق ۋە بولمىسا كېرەك!

دۇنيادا ۋەتەندىن ئەزىز، ۋەتەندىن ئۇلۇغ، ۋەتەندىن قۇدرەتلىك نەرسە يوقتۇر. ۋەتەن لەززىتى، ۋەتەن ھارارىتى ۋە ۋەتەننىڭ مېھىر-مۇھەببىتىنى ھېچنېمە بىلەن ئالماشتۇرۇپ، تەڭلەشتۈرۈپ بولمايدۇ. ۋەتەننىڭ ئورنىنى دۇنيادا ھېچنېمە باسالمايدۇ.

ۋەتەنپەرۋەرلىك ئۈچۈن يالغۇز ۋەتەننى سۆيۈش ھېسسى كۇپايە قىلمايدۇ. بۇ مەۋھۇم ئىبارە. مەلۇم دەرىجىدە ئۆز ئەمەلىيىتى بىلەن ئىسپاتلانمىسا، ئۇ قۇرۇق ھېسسىياتلىق بويىچە قالىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ۋەتەنپەرۋەرلىك دېگەن ھەربىر كىشى ھەممىدىن ئەۋۋەل ئۆزىنى مەلۇم دەرىجىدە ئۆز ھۇزۇر-ھالاۋىتىنى، شەخسىي راھىتى - مەنپەئەتىنى كېچەلەيدىغان ئىرادە بىلەن ئېيتقۇچۇقتە، جاسارەت، پىداكارلىق ۋە قورقماس بىر روھ بىلەن تولدۇرۇش ۋە قوراللاندۇرۇش كېرەك. مۇنداق بولمايدىكەن، ئۇ ياڭلىغاچ چۈشەنچە دائىرىسىنى چەكلەپ كېتەلمەيدۇ، ئاقىۋەت، ھېسسىياتى كۈچلۈك گۆلەك بولغانلىرى «خەلقىم، ۋەتىنىم» سۆزىنى ئاغزىدا تەكرارلاپ، ئۆمۈر بويى ئۆز ئىچىدە روھىي بىچارىلىق ئىچىدە ئازاب بىلەن ئۆتىدۇ. ئاجىزراق بولغانلىرى بولسا، بۇ ھېسسىياتتىن ئاستا-ئاستا ئۈزۈلۈپ ئۆتكەيدۇ، ئاخىرى ياڭلىغاچ قۇرۇق چۈشەنچە ۋە ئۆز مەللى نامىمۇ قالمايدۇ. ئۆزى بولسا مەجبۇر نام-نىشانسىز ئۆچۈپ كېتىدۇ. شۇڭا بۇ ھەقتە مۇتەپەككۇر لەرياز لىۋى: «ئەي ئىنسان، ھېچ بولمىغاندا ئۆزەڭ تۇرۇۋاتقان تۇپراقنىڭ ئەخلىتى بولماي يەنە بىر چىمدىم پاك تۇپراق بولۇپ قال!»

ئىبن سۇقۇتى.

قەشقەر دەپتىرى خاتىرىلىرىدىن

ئەدىب يۈسۈپ ئاچىن قەشقەرىنىڭ «قەشقەر دەپتىرى خاتىرىلىرى» تېزىسىدىكى خاتىرە ھېكايىلىرى دۇنيانىڭ ھەر يېرىدە ۋە ھەر تىلدا نەشر قىلىنىپ كەلمەكتەدۇر. «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ھەم شۇ سانىدىن باشلاپ مەزكۇر توپلامدىن بەزى نەمۇنىلەرنى بېرىشنى تەۋسىيە ئەتمەكتىمىز.

ئانامنىڭ جاۋابى

بالاچېغىمدا ئاتىلەيسىز تۇغۇلغانلىقىم، نېمە ئويلىسام، ئىشلىسەم، ماختىسام-قويسام زادىلا قاملاشمايتتى. «ئەزەلدىن كاپىر پېشانە بولسام كېرەك» دەپ ئويلايتتىم.

بىر كۈنى مۇشۇ سىرنى بىلمەكلىك ئۈچۈن ئانامدىن مەتەلىكنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

- ئانا، نېمىشكە شۇنداق. يالغۇزلىقىمىزنىڭ ئالدىدا نەگۇ ئۇ كىچىك ئۆزلىگەنمۇ ۋە يا بەخت-تەلىيىم تىگى ئالدىمۇ؟ - دەپ مۇراجىئەت قىلدىم،

- مۇقەددەس كىتابلاردا بىزنىڭچە ھەربىر ئادەمنىڭ بۇ دۇنيادىكى ياخشى-يامانلىقى تۇغۇلغان چېغىدىلا مەلۇم بولىدۇ دېيىلىدىكەن. مەسىلەن، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن ئانىسىنىڭ ئىچىدىن ئاشلىق مۈڭگۈزى بىلەن چىققان بولسا، چىڭگىزخاننىڭ كۆزى يورىغاندا بىر مۇشتى تۈگۈلگەن. ئالىملار ئۇنى ئېچىپ قارىسا ئالەمنى قۇچاقلاشنىڭ ئاغرىقلىقى ئۇيۇل قان چىقىپتۇ. ئۇنىڭ جاھانگىر بولىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىپتىكەن. بەزى شۇ پېشانىلەرنىڭ پەرقىنى ئۆز رەڭگىدە تۇغۇلسا، «بەختلىكلەر» قەشنىڭ يېزىغا تاپلىنىشقا ئوخشاش جاھانگىر خوشلۇق تەمەت ئىچىدە دۇنياغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئەبەدىيلىكسا ئادىمىنى ئامايىش قىلىدىكەن. مەن تۇغۇلغان چاغدا شۇنداق بىر ۋەرىشارەت بولغانمىدى؟

- ئەلۋەتتە، بولغان تۇغۇلغۇم - دېدى ئانام ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ،

- سەن تۇغۇلغان كۈنى يۇرتىمىز قەزىنانە قەشقەرنى خىتاي چېرىكلىرى بۇلىغان ئىدى...

شائىرنىڭ دېگەنلىرى

شەھىرىمىزدە ئۆمرى ئۆتۈپ يۈرگەن قازى ئىسىملىك ھەق سۆزلۈك بىر شائىر ئاخۇنۇم بار ئىدى. ھەق سۆزلۈك بولغىنى ئۈچۈنمىكىن، چاپىنى تىزىدىن ئاشمايتتى. بىر يىلى ھېيت-ئايەم كۈنلىرىنىڭ بىرىسىدە ئۇ ئۆزىنىڭ مەھەللىسىدىكى بىر مۆتىۋەر ئەللىمگە ياتلاپ بارىدۇ. مەھەللىنىڭ تىرىك جېنىغا ئىگە خەلقپەرۋەرلىك بىلەن ئۆتۈشكەن. مەرىكىگە ئىشتىراك جىق ئادەم تەكلىپلىكى. بۇنى ھېيت-

ئايەمنىڭ خاسىيىتى دەپ چۈشەنگەن يۇرت چوڭلىرىنىڭ بىرسى ئاخۇنۇمدىن:

- بۇ نېمە دېگەن ئۇلۇغلۇق ھەرىكە. ھە! ئاخۇنۇم. خۇدا بىزدىن نۇسرەت ئالدىغان ئاماننىڭ مۇشۇنداق قىسمىتى. ئايەم كۈنلىرى ئالسا، قانداق قىلغۇ ئوبدان بولار ئىدى؟ - دېۋىدى، ئاخۇنۇم ئاجايىپ بىر كۈلۈپ تۇرۇپ:

- ھە، ئەگەر خۇدادا ئادىل بولسا ئىدى، ئاماننىڭ چاغاندا ئالسىۇ، ئەپسۇس! - دېدى. بۇ سوئالنى سورىغان كىشى خىتايپەرەس بىر لوندىلاڭ ئىدى. ئۇ بىر قىزىرىپ بىر ئاقىرىپ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. مەن مەمنۇنىيەت بىلەن ئاخۇنۇمنىڭ ئالاھىدە تىپىپ قايرىپ كەلگەن مۇبارەك قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ قاتتىق قىستىم.

ۋەتەندىن كېلىۋاتقان سادالار ۋە نىدالار...

كۆز پاجىئەسى

كۆز... قىزارغان كۆز، تومۇر قوللۇق كۆز،
سارغايتتى گۈللەرنى كۆكلەمنى ئايرىپ.
ئۈزۈلۈپ قاتتىق چېچەكلەرنى ھەم،
باشلىرى بىر غازالىق تۈزۈتتى قايرىپ.
دەرەخلەر يالىڭاچ قالدى تىترىشىپ،
ئۇرۇقتا ئاقىس ۋە يىتىم يا پراقلار.
ئەھايات. ئەسىر كۆز. ئەبىرتەلتەمەن؟!
قايلىسى جانلىقنى دەردۇ-پىراقلار.
كۆز... ئىسيانچى كۆز، شائىرلىق كۆز،
چايقىتىپ كەلگەنلىك تېتىنى ياكى.
كېچىلەپ قۇتۇرغاچ بوران شامىلى،
ئۆزىنى كۆز ئاسىز ئاللارنى مانا.
بوراندا ئاستۇرۇپ ھويلىۋ-ھويلا،
سۇنىدۇرۇپ، يىقىتتى نەچچە ئۈستەڭنى.
ئۇچۇرۇپ ھەر تۈپنىڭ چىرايلىقىنى،
ئىنسىز قالدى قۇرۇپ نەچچە بوستانلىق.
يەلكىسى چاچلىرى سەرسان چۈچكانلار،
گاھ ئىششىلە، گاھ بوشۇلە تەرىپچىلار.
ئىڭرىغان بۇ ئاپىنلىق نالە-زارىسى،
قۇرۇغان تۇپراقنى كۆكلەك كۆتۈرەر.
ئەكچىنى جىسىلە ئۇتشىڭچا دالاقىپ،
ھەرىيان قاينىغاچ بوران غۇزغۇنى.
بوشۇكلە بولە قەن بورانچە قىرار،
سودىلماي كەتەرمۇ ئۇنىڭ ھەۋەسى؟!

خان تەڭرى

ئۆرۈمچى-1968.

بىزنىڭ ئادرېسىمىز:

1. كەيسەرى، ۋۇمۇتلە كوچىسى 85-ئۆي
2. تۈركىيە، شەھەر رەقەيسەر، تۈركىستانلىقلار مەھەللىسى 5-ئۆي
3. ئافغانىستان، ھېرات شەھىرى مەدرىسە تالىيە كوچىسى، 1-مەيدان 4-ئۆي.

«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى»نىڭ مۇھىم بىلدۈرۈشى

بارلىق چەتئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىزغا بىتەپ مەلۇم بولسۇنكى، ھونىغ-قونغۇن ۋە تۈپەرلىنىپ لىنغان خەۋەرلىرىنى ساسىدا باشقا خوقىنا ئەللەردىن كېلىۋاتقان مەلۇماتلارغا قارىغاندا، خىتاي فاشىستلىرى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى يارچىلاپ ئاشلاپ، ئۇنىڭ ئورنىغا تۈپ يەرلىك ئۆز تۈپ يەرلىك ھەممە ئۆزگىنى ئۇچچە يېتىشسۈن ئەتشىلىرى بويىچە يېقىندىن باشلاپ شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ كۆپلىمىنى ئاۋىستىرالىيەگە يالغۇز كەتكىلە كىملىك كولەمدە رەخسەت بەرگەن. ئۇنىڭ نەتىجىسىدە ئاھالىنى ئورنىغۇن قىرىلدىش لىرىمىز ئاۋىستىرالىيەلىك شەخسىي قەر-كەتلەرنىڭ چاكارلىقىغا يېزىلىپ، ئۇلارنىڭ ئالدى شۇ يىل 10-ئاينىڭ باشلىرىدا ھونىغ-قونغۇنغا يېتىپ بارغان. ئۇنىڭ تۈپەرلىكى چەتئەل مۇخبىرلىرىنىڭ بىزنىڭچە ھازىر ھونىغ قونغۇندا بولۇپ ئورنىغا چىقان ۋەتەنداشلىرىمىز ئىچىدە ئوقۇغۇچىلىق ئالسىۋ-قەيبۇم ئىسىملىك شوفىر بالا-چاقىلىرى بىلەن ئاھىرجان دېگەن ئۆزبېك سودىگەر، ئۇزۇم-چىلىك رابىيەم ئىسىملىك ئاۋىستىراللار بار ئىكەن. بۇلارنىڭ كەينىدىن قۇزغۇلىۋاتقانلار ئورنىغۇن ئىكەن.

بۇ مۇناسىۋەت بىلەن «شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ھەربىر چەتئەللەردىكى ۋەتەنداشلىرىمىزنى تۆۋەندىكى مۇھىم نۇقتىلارغا دىققەت بىلەن مۇراجىئەت قىلىشقا:

1. دەرھال تۇغقىنىمى بىلمىكتە ھەرىكەت قىلىپ، پۇل ئۈگىنىپ، ئىماجى بولسا ھەمخۇسۇس ۋە كىملەرنىڭ ئەۋەتىپ ئورنىدىن ھال سورۇشمىز بىزنىڭ ئەڭ دەسلەپكى بۇرچىمىزدۇر.

2. ئىمكانى باردەكەن ئۇلارغا كېلىشىپ ئۇلارنى ئاۋىستىرالىيەگە ئەۋەتمەي ئۆز ئىچىمىزگە ئارتىشمىز لازىم.

3. بۇ يولدا ۋەتەنپەرۋەرلىك رەھىمدىلىك يەنە بىر قېتىم جارى قىلىپ، ئۇلارغا جايلىرىمىزدىكى يا بولمىسا مۇناسىپ باشقا ئورۇنلاردىكى ئاۋىستىرالىيە ياسوللىرىغا مۇراجىئەت قىلىش بولۇپ، بىزنىڭ ۋەتەنداشلىرىمىزنى ئۆز يەرلىرىگە قايتۇرۇپ كەتمەسلىكنى ئۇقتۇرۇشمىز شەرت.

بولۇپمۇ بۇ ھەرىكەتتە شۇ يەرلەردىكى خىتاي ياسوللىرىنى ئامانەتلەر بىلەن بىللە خىتاي فاشىستلىرىنىڭ بىزنىڭ تۇپراقلىرىمىز ۋە ئىنسانىي يا ھېچ قاچان بولمىسا ئەلچىدە شۇ ئەشتىكە كەتلەرنىڭ قاچانكى ئۇ ئوخشىغىچە خىتاي قاراشلىق بىلىنۇرۇشمىز بىزنىڭ ئورتاقلىق ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىلىرىمىزدۇر.

تەھرىر ھەيئىتى

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

ئۆكتەبىر
1979
7-سان

كەڭ ئىتتىپاق گۇرۇھى
شەرقىي تۈركىستانلىق
ۋەتەنداشلار جەمئىيىتى
بىلەن چىقماقتا.

ھەر ئايدا بىر قېتىم چىقىدىغان خەلقئارا ئۇيغۇر ۋەتەنداشلار گېزىتى.

شەرقىي تۈركىستان بىزنىڭ مۇ-
قەددەس ۋەتىنىمىز، بىز ئۇنىڭ پەرزەنتلىرىمىز
ۋە مەڭگۈ ئۆچمەس ئەۋلادىمىز. بىز
ئۇنى قەدىرلەيلى، بىردەك قوغدايلى ۋە
دىن چىقارمايلى. ئۇنىڭ ئەركىن-ئازات
ھەم تولۇق مۇستەقىللىقى يولىدا خىتاي
مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئاداققىچە
كۈرەش قىلايلى!

بارلىق چەتئەللەردىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەتەنداشلار چىڭ بىرلىشىپ ۋە ئۇيۇشۇپ مۇقەددەس ۋەتەنپەرۋەرلىك بۇرچىمىزنى ئادا قىلايلى!

ئەزىز ۋەتەنداشلار، يۇرتداشلار، قېرىنداشلار!
شۇ كۈنلەردە دۇنيانىڭ ھەر بىر بۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىدا
[illegible] مىلليوندىن ئوشۇق شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھا-
جىر ۋەتەنداشلىرىمىز ياشىماقتا. بۇ مۇھاجىرلار كۆپ يىللاردىن
بويان ئۆزلىرىگە بىرلىكتە ھەر خىل خەلقئارالىق ھوقۇق
ۋە قانۇنلارغا مۇۋاپىق ئۆزلىرىنى-ئۆزلىرى باشقۇ-
رۇش ئۈچۈن كەشمىردە، يۇرتداشلاردا، تۈركىيەدە، كوچ-
مەنلەردە، ھىندونېزىيەدە، تۈركىستانلىقلارنىڭ مىللىي
تەشكىلاتلىرىنى قۇرۇپ، قانداقلا بولمىسۇن مىللىي تەشكىلات
لارنى قۇرۇپ، ئۆز ۋەتىنىمىز سەمەرىلىك ئىشلەرنى قىلىپ مىل-
لىتىمىزنىڭ نامىنى خەلقئارا سەھنىدە نامايىش قىلىپ كەلمەكتە.
بولۇپمۇ بۇ ئىشلىرىمىزگە بۈيۈك تۈركىستان خەلقلىرى تو-
نۇلغان ئەرەب ئەللىرى ۋە تۈركىيە تاللىق تىلىنى جانابلىرى
باشلىق بىر قاتار خەيرخاھلار ۋەتەنداشلىرىمىزغا يېقىنلىق
بىلەن ھەمدەملىك قىلىپ، مەڭگۈلۈك ئۇلۇغ ھاجەتلىرىنى جا-
نابلىرى كەبى ھەممە تىلەكلىرىمىزنى ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن قار-
داپ بولۇپ كەلدى. بۇنىڭ نەتىجىسىدە شەرقىي تۈركىستانلىق
مۇھاجىرلارنى ھىندونېزىيە، مالايزىيە، سەئۇدى ئەرەبىستان، تۈركىيە
شەھەرلىرىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇلار ئۇ يەردە تۇرۇپ يەنىلا ئۆز ئانا ۋەتىنىنى
ئۇنتۇمىغان دەۋلەتلەر ئۆز ئىچىدە ياشاپ، تىلى، دىنى، ھەر دەرىجە
لىك يادرولىرى بولۇپ كەلدى. ئىشىنىمىزكى، بىزنى
قوللاپ-قۇۋۋەتلەش ئىشلىرى مۇندىن كېيىن تېخىمۇ كۈ-
چەيتىلىدۇ.

ئەمما لېكىن بىز بۈگۈن تۇۋەندىكى ئىككى پىتنىسىز-
لىكلىرىمىز ئۈستىدە ئالاھىدە توختالماقچىمىز. ئۇنى ئوتتۇرىغا
قويۇشتىن مەقسەت چىبلىش قىلىپ ئەمەس، بەلكى ئۇنى تۈزىتىش
لازىم بولغانلىقتىن. بىرىنچىسى شۇكى، بىز شەرقىي تۈركىستانلىق
مۇھاجىرلار خەلقئارا سەھنىدە ئىنچىكە سەمەرىلىك ئىش-
لەرنى قىلماقتىمىز. ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندىن كۆچكەن-
لەردە يۈز بېرىۋاتقان ھادىسىلەرگە جاۋاپ بېرىشتە تېخى
ناھايىتى ئاجىزمىز. ھالبۇكى، خىتاي جاھانگىرلىرى بۈگۈن
بىزنىڭ مىللىتىمىزنى يوقىتىش ۋە يوقىتىش سىياسىتى
يۈرگۈزمەكتە، بۈيۈك ئۇيغۇر ناھىيە تارىمنىڭ يوقلىپ كېتىشى
يوقلۇپ كېتىش ئوخشاش مۇدھىش بىر ۋەزىيەت ئىچىدە
ھالسىزلانماقتا. بىزنىڭ خەلقئارا سەھنىدە ماۋجۇت بو-
لۇپ تۇرۇشىمىز ئانا ۋەتىنىمىز ئەسىرلەرچە تىنچ قالدى
چۈنكى ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەمەس، ئۇ ئۆتكەن ئاقارتىش جانپىدالىق
بىلەن كۈرەش قىلىپ، مۇزتەرخە لقىمىزنى خىتاي دا-
ئىشلىرىنىڭ قولىدىن ئوتتۇرىدىكى قۇتۇلدۇرۇش يولدا
جىددىي خەلقئارا تەرەققىيات يۈرگۈزۈش ئۈچۈندۇر. بولۇ-
شتىن ھەرقانداق باھانە بىلەن چەتتە قېلىش ۋە باشقا
بىر ۋەتەنداشلىق نۇقتىسىدىن مۇراجىئەت چىلىكتىن
باشقا نەرسە ئەمەس دەپ ئىشىنىمىز ماشائاللاھ!!!

بىزنىڭ ئىلگىرى يېتىشمىگەن لىكىمىز بىز مۇھاجىرلار
خەلقئارالىق سەھنىدە ئۆزىمىزنىڭ ئۆزلىرىمىزگە ھەر ياقتىن يېقىن-
لاشتۇرۇشىمىزگە قارىماي، شۇ كۈنگىچە ئۆزلىرىنىڭ بىر
مىللەت بولۇش سەۋەبى ئۆز ئەمەلىيىتىدە كۆرسەتمىدى. ئەگەر
ھالا بىز بۈگۈن خىلمۇخىل ئىتتىپاقسىزلىقنى بۇ-
نىڭغا بىزنىڭ ئىززىتىگە يەرلىرىمىز، مەسىلىلىرىمىزگە ئەگە-
شىلىرىمىز باھانە قىلماقتا. مەسىلەن، سىرتتىكى

> **ئەنبىھ!**
>
> ھەربىر خەلقنىڭ ئۆزىنىڭ
> بىرلىك بولمىسا باشقىلىق بىر-
> لىگى ئالدىدا يەر بولىدۇ، ئۆز
> ئىچىدە ئىتتىپاق بولمىسا تاشقى
> دۈشمەن ياغىسى ئىچىدە
> يوق ئۆلۈر.
>
> مۇھەممەد سادىق
> قەشقەرى.

ئىتتىپاقسىز ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار ھازىر بارلىق چەت
ئەللەردىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلماقتا
قارىماي ئۇلارنى بەزى قېرىنداشلىرىمىز گويا «قوغلىنىپ
دەپ چەتكە قاقسا، بۇنىڭ ئەكسىچە سوۋېت ئىتتىپا-
قىدىكى بەزى يۇرتداشلىرىمىز ھەممە تىلدا يولدا
زاتلىرىمىزنى «باي» ۋە «بۇرژۇئاز» دەپ بۇ يولدا
مەنىسى بىرلىكىمىزگە ئوخشانغان كەلتۈرمەكتە. بىز بۇ خىل ئۆ-
زگىرىشلەرنىڭ ھەر [illegible] نىڭ دەسلەپكى قەدەملىرى بولسا ئەمەس،
زېمىنىدە ئۆزلىرى [illegible] ... ئاپا يەنە، چۈنكى، بىردۈش-
مەنگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن چىبلىشىش بىلەن باغلىنىدۇ
[illegible] ھېچ بىرىسى سېپى، ئەلۋەتتە، دىن ۋە باشقا دىنغا
[illegible] بىر بىرلىك ئەسەپ ... [illegible]
تويغۇ ئىشەنچى ئىنسانىيەت قانۇنىنىڭ بۈيۈك ساقىنى ۋە
تەجرىبىسىدۇر. ئەنە ئۇ ئۆز تىجارەتچىلىكى بەزى نىكو
پەرىلەرگە كەلسەك، ئۇنى مىللىتىمىز ئازاد بولغان

دىن كېيىن دۈشمەن بولۇشىمىز يوشۇرۇپ خاس ھاجىتىنىڭ
بولۇپ قالغانلىقى زىلىنىڭ تۇرۇشى ئاۋاز، تۇرقىلىرىنىڭ يو-
لىنى كەبى بىر ھالەتتە دېگىنى بولۇپچە ئۆز ئارا ھەل
قىلارمىز دەپ ھەممىمىز بىردەك مۇنداق تولۇق مىللىي
ئەخلاقىمىزغا سادىق بولۇشىمىز لازىمدۇر.

دېمەك، بىز ناھايىتى چاپسان ساغلام ۋەھ-
دەتكە ئۇيۇشقانلىق بىلەن بىرخەلقئارا ئۇيغۇر بىرلىك
سېپىنى قۇرۇپ چىقىشقا تىرىشىمىز. بىزنىڭ ئۈچۈن بارلىق
چەتئەللەردىكى شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىر باش قېنى باشى
بىرىگە تۇتىنى قول چىقىرىپ بىرلىشىپ، ھازىرقى مىللىي ئۈنۈش-
ملارنى مۇجەسسەم بىرخەلقئارا سىياسىي تەشكىلاتقا
ئايلاندۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك.

بىزنىڭ بۇ ئەسىرلىمىز مىللىتىمىزنىڭ ئەقىللىق
زامانىغا تەگلىدۇ. زامان بىزگە يار بېرىپ ۋە ياندىشىپ،
بىزنىڭ ئالدىمىزدا خۇددى بىزگە ئوخشاش يالغۇز بىلەن
چەتئەللەردە تۇرۇۋاتقان تونۇلغان مىللىي تەشكىلات
تەشكىل قىلىنمىغان. ئەگەر بىز بەزى ئىش ھەرىكەتلىرىمىزدە
تەشكىلاتلارغا ئوخشاش قۇرۇلسا قىلىمىز. لېكىن بىز
ئۇلاردىن چوڭ نىمىلەرنى ئۆگىنىشكە تىرىشىمىز. سۆزىمىزگە بۇ
بوھەيلىمىزدا بىز ئۈچۈن ئەڭ يېقىن تەبىئەت ۋە ئەنپەر-
ۋەرلىرىمىزنىڭ خەلقئارا تەشكىلىرى بىلەن ئالاقىدە بولىمىز.
بۇلەشكەن مىللەتلەرنىڭ تەشكىلاتى يەنە مىللىي ئازادلىق
مەيدانىدا تەسەۋۋۇر قىلىپ بىزگە ئوخشاشلار
ئۈچۈن ناھايىتى سەمىمىي يول كۆرسىتىپ بەردى. بىزمۇ ئۆز
ئۆزىمىزنىڭ بۇنداق خەيرخاھلىرىمىزنى بە-
ھرىمەن بولالايمىز دەپ ئەتىگەن ئىشەنچىمىز. ئۆزئارا ئىشتا
(1959-يىلى) ھىندىستان ھۆكۈمىتىنىڭ ئۆز تەۋەسىدە تەبىئى
مۇھاجىرلىرى بىر كۈرەشنى قوزغاپ قالدى [illegible] خەل-
قئارا [illegible] چۈنكى بۇ ۋەقەنى بولغان [illegible]
[illegible] ھۆكۈمىتى خىتاي ھۆكۈمىتى [illegible]
[illegible] بىلەن [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ۋە بىزگە نىسبەتەن باشقىلار دائىما بولىدىغان بىرىنچىلىك ئىشنى
مەسىلىسىگە بولماي تۇرۇپ بىزدە دېمەك ئوشۇقلۇقتا چىقالايمىز.
ئەزىز ۋەتەنداشلار، قېرىنداشلار!
كېلىڭلار دەل مۇشۇ ئىتتىپاقلىق، قىممەت [illegible]
[illegible] خەلقئارا شەرقىي تۈركىستانلىقلار [illegible]
بايرىقى ئاستىدا ئۇيۇشايلى!

جەڭگىۋار نىڭ قوزغىلىشى بەرگەن غەزىلىسى. (داۋامى 4-بەتتە)

بابۇر بىلەن سەئىد خاننىڭ